

**Latvijas Republikas
Zemkopības ministrija**

**Lauksaimniecības un tās
nozaru attīstības programmas
pamati**

1998. gada decembris

Ja Jums ir komentāri, jautājumi un ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Zemkopības ministrijai
Republikas laukumā 2
Rīga, LV 1981

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Atbildīgā par izdevumu:

Lauksaimniecības stratēģijas un kooperācijas
departamenta direktore **V. Feodorova**

Tālrunis **7027160**

Fakss **7027514**

Redaktore: **G. Leingarde**

Sagatavots iespiešanai un iespiests SIA **“Jelgavas tipogrāfija”**

Jelgavā Raiņa ielā 27

Metiens: 500, Pasūtījuma Nr. 675. Tālrunis: 3028010

SATURS

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI UN SIMBOLI.....	4
IEVADS	5
1. LAUKSAIMNIECĪBAS KOPĒJĀS ATTĪSTĪBAS PAMATNOSACĪJUMI.....	6
1.1. Dabas resursu potenciāla racionāla izmantošana	6
1.2. Lauksaimniecība - noteicoša un eksportspējīga lauku ekonomikas nozare	7
1.3. Integrācija pasaules tirgū un Eiropas Savienībā	7
1.4. Pārstrukturēšana - lauksaimniecības attīstības stratēģiskais priekšnoteikums	7
1.5. Programmas īstenošanas sagaidāmie rezultāti	8
2. INTELEKTUĀLĀ POTENCIĀLA UN PROFESIONĀLĀS SAGATAVOTĪBAS ATTĪSTĪBA	8
2.1. Izglītība	8
2.2. Lauksaimniecības zinātne	14
2.3. Izglītības un zinātnes attīstībai nepieciešamie finansu resursi un to avoti	17
3. LAUKSAIMNIECĪBAS ZEMJU RACIONĀLA IZMANTOŠANA UN RAŽOTSPĒJAS SAGLABĀŠANA	18
3.1. Situācijas raksturojums	18
3.2. Lauksaimniecības zemju izmantošanas perspektīvā virzība	19
3.3. Problēmas un rīcība	19
4. NOZARU ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS, PROBLĒMAS UN PAMATUZDEVUMI	21
4.1. Aitkopība	21
4.2. Augļkopība	23
4.3. Cūkkopība	25
4.4. Cukurbiešu un cukura ražošana	27
4.5. Dārzenkopība	28
4.6. Graudsaimniecība	30
4.7. Kartupeļu ražošana	32
4.8. Liellopu gaļas ražošana	33
4.9. Linkopība	35
4.10. Piensaimniecība	36
4.11. Putnkopība	38
4.12. Lopbarības ražošana	40
4.13. Zirgkopība	41
4.14. Biškopība	43
4.15. Mazizplatītās un netradicionālās nozares	44
4.16. Kopsavilkums	52

5. LAUKSAIMNIECĪBAS RAŽOŠANAS KVALITĀTES VADĪBA	52
5.1. Vispārējie principi	52
5.2. Situācijas raksturojums	53
5.3. Normatīvo aktu un dokumentācijas izstrāde un harmonizācija ar starptautiskām prasībām	53
5.4. Kontroles sistēmas optimizācija un realizācija	54
5.5. Pasākumi kvalitātes vadīšanas līmeņa paaugstināšanai	55
6. VALSTS EKONOMISKAIS ATBALSTS LAUKSAIMNIECĪBAI.....	55
6.1. Valsts atbalsta pasākumi un to mērķis	55
6.2. Valsts budžeta subsīdijas lauksaimniecībai	56
6.3. Lauksaimniecības tirgus politikas attīstība	57
6.4. Finanšu un nodokļu politika lauksaimniecības attīstībai	62
7. PASĀKUMI INSTITUCIONĀLĀS VIDES ATTĪSTĪBAI	66
7.1. Likumdošanas bāzes attīstība	66
7.2. Organizatoriskie un ieviešanas pasākumi	67

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI UN SIMBOLI

AVS tests -	Augu šķirņu atzīšanas tests
BTL -	Brīvās tirdzniecības līgums
EM -	Ekonomikas ministrija
ES -	Eiropas Savienība
LAA -	Latvijas Attīstības aģentūra
LIZ -	Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LLKC	Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs
LM -	Labklājības ministrija
LPCS -	Latvijas Piensaimnieku centrālā savienība
LTA -	Labības tirdzniecības aģentūra
milj. -	Miljons
MK -	Ministru kabinets
PTO -	Pasaules Tirdzniecības organizācija
RLD -	Rajona lauksaimniecības departaments
UPOV -	Augu jauno šķirņu aizsardzības starptautiskā savienība
VARAM -	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VAS -	Valsts akciju sabiedrība
ZM -	Zemkopības ministrija

“Lauksaimniecības nozaru attīstības programmas pamati” ir izstrādāti, izpildot zemkopības ministra rīkojumu, lai tālāk attīstītu valstī pieņemtās lauksaimniecības attīstības politiskās nostādnes un noteiktu nepieciešamos rīcības pasākumus to īstenošanai.

Dokuments izstrādāts, balstoties uz principiem, kas ir noteikti 1996. gadā pieņemtajā Lauksaimniecības likumā un Lauksaimniecības attīstības koncepcijā, kura ir iekļauta Latvijas Lauku attīstības programmā, ko LR Saeima akceptēja 1998. gada jūnijā, kā arī Valsts atbalsta programmā lauksaimniecībai 1998.- 2002. gadam, ko MK akceptēja 1997. gada 13. maijā.

Sagatavotais dokuments uzskatāms par pamatu tālākai detalizētas rīcības programmas izstrādei.

Dokuments aptver lauksaimnieciskās ražošanas un lauksaimniecības produktu pārstrādes nozares. Tomēr dokumentā fokusētās attīstības aktivitātes ir saistītas ar 1998. gada 10. martā Saeimā akceptēto “Latvijas Lauku attīstības programmu”, kuras mērķis ir lauku attīstība.

Dokumenta sagatavošanā piedalījās ZM speciālisti, LLU mācību spēki un studenti, nozaru zinātnieki, uzņēmēji.

IEVADS

Lauksaimniecība ir viena no nozīmīgākajām Latvijas tautsaimniecības nozarēm, kas ražošanas procesā izmanto vienu no retajiem Latvijas dabas resursiem - zemes auglības potenciālu, kas apvienojumā ar darbaspēku, kapitālu un vadītspēju spēj dot jūtamu ieguldījumu valstī ražotajā iekšzemes kopproduktā. Racionāla lauksaimniecības ražošanas attīstība lielā mērā nozīmē racionālu dabas resursu izmantošanu.

Līdz ar to lauksaimniecības **attīstības pamatuzdevumi** ir:

- ⇒ valsts iedzīvotāju nodrošināšana ar kvalitatīvu pārtiku no vietējiem lauksaimniecības produktiem;
- ⇒ konkurētspējīgu ienākumu nodrošināšana lauksaimniecībā strādājošajiem;
- ⇒ racionāla dabas resursa – zemes – izmantošana.

Kaut arī lauksaimniecības īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā samazinās, nozare līdz ar to saistīto pārstrādes rūpniecību, resursu ražošanas un tirdzniecības uzņēmumiem joprojām uzskatāma par Latvijas lauku ekonomikas mugurkaulu. Kopš 1990. gada valstī notiekošās agrārās un ekonomiskās reformas gaitā nozare ir būtiski mainījusies. Ne tikai radušās jaunas privātas saimniecības, bet kvalitatīvi mainās izmantotās ražošanas tehnoloģijas. Tomēr vēl ir nepieciešami lieli kapitālieguldījumi ražošanas pārstrukturēšanas pabeigšanai.

Šajā laikā principiāli mainījušies saimniekošanas ekonomiskie nosacījumi. Pēc dziļa ražošanas krituma, ko izraisīja krasā valsts atbalsta samazināšanās lauksaimniecībai reformu pirmajos gados un tirgus pārstrukturēšanās, 1997. gads bija pirmais kopš reformu sākuma, kad ražošanas fiziskais apjoms pieauga, kas liecina par zināmu augšupejas sākumu. Pašlaik galvenā ražotās produkcijas daļa tiek pārdota iekšējā tirgū. Tomēr, neuzlabojot produkcijas kvalitāti un ražošanas tehnoloģiskos procesus, pēc iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijas ražotāji varētu strauji zaudēt arī vietējo tirgu.

Latvijas lauksaimniecības galvenās problēmas

Pašreizējā attīstības stadijā konstatētās šādas galvenās Latvijas lauksaimniecības problēmas:

- ⇒ nepietiekama informācija par tirgū notiekošajiem procesiem to un analīze;
- ⇒ pastiprināta augšņu degradācija un neizmantots zemes potenciāls;
- ⇒ iekšējā tirgus nesakārtotība;
- ⇒ esošo likumdošanas normatīvo aktu nepildīšana (Lauksaimniecības likums, Likums par akcīzes nodokli, Likums par valsts budžetu u.c.);

- ⇒ zema ražošanas produktivitāte;
- ⇒ fiziski un morāli novecojuši ražošanas pamatlīdzekļi;
- ⇒ neefektīva saimniecību struktūra;
- ⇒ neattīstīta saimnieciskā un sociālā infrastruktūra;
- ⇒ zems darba ražīgums un liels nodarbināto skaits;
- ⇒ neizlīdzināts tirgus, monopolizēta tirgus infrastruktūra;
- ⇒ zema produkcijas kvalitāte;
- ⇒ eksporta tirgu nepietiekama izpēte un apgūšana;
- ⇒ zems pārstrādes efektivitātes un kvalitātes līmenis;
- ⇒ nevienlīdzīga nodokļu politika pārtikas produktu mazumtirgotājiem;
- ⇒ kontrastaina lauksaimniecības attīstība reģionālā skatījumā.

Par limitējošajiem faktoriem potenciālo iespēju izmantošanai pašlaik uzskatāmi:

- ⇒ nepietiekama lauksaimnieku sagatavotība profesionālajā un uzņēmējdarbības jomā;
- ⇒ produkcijas iekšējā tirgus ierobežotība un neapgūts ārējais tirgus;
- ⇒ nepietiekami finansu resursi efektīvu mašīnu un iekārtu iegādei, ražošanas būvēm un ēkām, kā arī zemes auglības saglabāšanas un paaugstināšanas pasākumu īstenošanai;
- ⇒ apgrozāmo līdzekļu nepietiekamība mēslojuma un augstvērtīgas sēklas iegādei, kā arī pilnvērtīgu augu aizsardzības pasākumu īstenošanai.

1. LAUKSAIMNIECĪBAS KOPĒJĀS ATTĪSTĪBAS PAMATNOSACĪJUMI

“Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati” balstās uz vairākiem pamatnosacījumiem un pieņēmumiem:

- * lauksaimniecības attīstībai jāsekmē iespējami pilnīga un racionāla Latvijas dabas resursu potenciāla izmantošana, tai jādod ieguldījums lauku sabiedrības ekonomiskajā un sociālajā attīstībā;
- * lauksaimniecība var ražot un tai ir jāražo produkcija, kas pēc kvalitatīvas pārstrādes var būt konkurētspējīga ne tikai vietējā, bet arī ārējā tirgū;
- * nozarei ir jāintegrējas pasaules tirdzniecības apritē, ko sekmē Latvijas iestāšanās Pasaules tirdzniecības organizācijā, kā arī iekļaušanās Eiropas Savienības kopējā tirgū;
- * nozares sekmīgas attīstības pamats ir jaunas struktūras izveidošana gan lauksaimniecības produkcijas, gan tās pārstrādes produktu ražošanas jomā, gan arī institucionālajā vidē;
- * valsts atbalstam lauksaimniecībai ir jābūt virzītam uz ilgtspējīgas nozares attīstības veicināšanu.

1.1. Dabas resursu potenciāla racionāla izmantošana

Pārliecība par lauksaimniecības kā ražojošas nozares sekmīgas attīstības iespējām balstās uz nozares potenciāla analīzi.

Augkopības iespējas

Ir pierādīts un pārbaudīts, ka Latvijā saules, gaismas, siltuma, mitruma un augu šķirņu potenciāls ir pietiekams, lai iegūtu 6-7 un vairāk tonnas graudu, 40-60 tonnas kartupeļu, 5-7 tonnas zāles sausnas no katra attiecīgās kultūraugu grupas sējumu (stādījumu) hektāra.

Pašlaik lauksaimniecības attīstību nelimitē lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības. No šo resursu potenciāla viedokļa, audzējot katru kultūraugu grupu tehnoloģiski piemērotās platībās,

Latvijā var ražot vismaz 3 miljonus tonnu graudu, 1 miljonu tonnu cukurbiešu, 2-3 miljonus tonnu kartupeļu, 5-7 miljonus tonnu zāles sausnas, kā arī virkni citu augkopības produktu.

Lopkopības iespējas

Tilpumainās (zāles) lopbarības, kā arī koncentrētās lopbarības pamatkomponentu ražošanas potenciāls rada iespējas ražot 3 – 4 miljonus tonnu piena, būtiski palielināt gaļas un putnkopības produktu ražošanu.

1.2. Lauksaimniecība - noteicoša un eksportspējīga lauku ekonomikas nozare

Izvērtējot Latvijas lauksaimniecības potenciālu, ir apzināts, ka nozares attīstība *nav saistāma tikai ar iekšējo tirgu*. Tas nozīmētu tikai daļēju Latvijas lauksaimniecības potenciālo iespēju, strādājošo un zemes resursu izmantošanu un ražošanas ierobežošanu, kas kļūtu par šķērslī lauksaimniecībā nodarbināto dzīves līmeņa paaugstināšanai. Tāpēc **lauksaimniecības orientācija tikai uz vietējo tirgu būtu apzinīga un mērķtiecīga nozares orientēšana uz stagnāciju**.

Tomēr produkcijas eksports iespējams tikai, ja tiek ražota:

- ⇒ par attiecīgo cenu pieprasīta produkcija;
- ⇒ attiecīgā tirgus kvalitatīvajām prasībām atbilstoša produkcija;
- ⇒ ir izveidota eksportam nepieciešamā privātā biznesa un valsts infrastruktūra.

Tāpēc lauksaimniecības attīstības struktūras izvēles pamatā iespējami efektīvas saimniekošanas struktūras izveide.

1.3. Integrācija pasaules tirgū un Eiropas Savienībā

Integrācija pasaules tirgū un Eiropas Savienībā ir priekšnoteikums lauksaimniecības sekmīgas attīstības iespējām. Latvijas lauksaimniecības ražošanas potenciāls pārsniedz valsts iekšējo patēriņu, tāpēc bez pieejamiem eksporta tirgiem nozare spētu izmantot ne vairāk kā pusi no sev pieejamo dabas resursu potenciāla.

Pēc integrācijas Eiropas Savienībā tās kopējais lauksaimniecības produktu tirgus no pašlaik ārējā tirgus kļūs par mūsu iekšējā tirgus daļu. Līdz ar to Latvijas lauksaimniecības produkcija iekļausies plašajā konkurences sistēmā, kas valda Eiropas Savienības vienotajā tirgus telpā un tikai no nozares konkurētspējas būs atkarīga arī katra atsevišķā ražotāja izdzīvošanas iespējas.

1.4. Pārstrukturēšana - lauksaimniecības attīstības stratēģiskais priekšnoteikums

Nav pamata prognozēm, vīzijām vai pieļāvumiem, ka ES Kopējā lauksaimniecības politikā notiks neparedzamas un neparedzētas izmaiņas un Latvija savas lauksaimniecības attīstības problēmas varēs risināt pēc uzņemšanas Eiropas Savienībā, balstoties uz KLP īstenošanai atvēlētajiem fondiem.

Lauksaimniecības stratēģiskais pamatuzdevums ir orientējoši līdz 2005. gadam pabeigt agrārās reformas sāktu Latvijas lauksaimniecības pārstrukturēšanu.

Šajos 6-7 gados ir reāli jāveic konkrētas izmaiņas:

- a) **lauksaimniecības nozaru struktūrā**, atbalstot un attīstot pasaules tirgū salīdzinoši konkurētspējīgākas lauksaimniecības nozares;
- b) **saimniecību struktūrā**, atbalstot efektīvi saimniekojošu, uz tirgu orientētu spēcīgu zemnieku (ģimenes) saimniecību (saimniecības, kuras ražo preču produkciju, un saimniecības attīstība un ģimenes uzturēšana tiek finansēta no saimniecības uzņēmējdarbības ienākumiem) attīstību;
- c) **tehnoloģiskajā struktūrā**, ieviešot labāku produkcijas kvalitāti nodrošinot un resursus (enerģiju, darbaspēku un kapitālu) taupošas tehnoloģijas;

- d) **pārstrādes un pārdošanas struktūrā**, maksimāli efektīvizējot ceļu no saimniecības līdz gatavajam produktam, samazināt produktu ražošanas, piegādes un pārdošanas izdevumus. Eksportspējīgas produkcijas ražošanu koncentrēt lielākos, tehnoloģiski modernos uzņēmumos;
- e) **institucionālajā struktūrā** izveidot valstiskās, pašvaldību un ražotāju saimnieciskās pašpārvaldes struktūras, kas nepieciešamas, lai nodrošinātu:
 - ⇒ produkcijas kvalitātes nepārtrauktu kontroli visos līmeņos un stadijās;
 - ⇒ eksportam orientētās produkcijas atbilstību pasaules tirgus prasībām;
 - ⇒ iespēju integrēties ES vienotajā tirgū un Pasaules tirdzniecības organizācijā.

1.5. Programmas īstenošanas sagaidāmie rezultāti

Īstenojot šajā dokumentā noteiktos uzdevumus un pasākumus, tiktu gūti sekojoši rezultāti:

- ⇒ lauksaimniecība joprojām būtu galveno ienākumu avots lielai Latvijas lauku iedzīvotāju daļai, kas ir nodarbināta lauksaimniecības produkcijas ražošanā, kā arī tās tehniskajā nodrošināšanā, produkcijas pārstrādē un tirdzniecībā;
- ⇒ veidotos pozitīvs sociāli politiskais noskaņojums, kaut arī kopējais nozarē strādājošo skaits samazinātos;
- ⇒ tiktu radīti priekšnoteikumi lauku vides sakārtošanai un lauku attīstībai;
- ⇒ palielinātos ienākumu un pievienotās vērtības nodokļu masa valsts un pašvaldību budžetos;
- ⇒ tiktu radīti priekšnoteikumi lauksaimniecības integrācijai Eiropas Savienībā;

2. INTELEKTUĀLĀ POTENCIĀLA UN PROFESIONĀLĀS SAGATAVOTĪBAS ATTĪSTĪBA

2.1. Izglītība

2.1.1. Situācijas raksturojums

Lauksaimniecības potenciālās iespējas izšķiroši nosaka pašu ražotāju intelektuālais potenciāls un viņu profesionālās sagatavotības līmenis. Latvijā lauksaimniecības profesionālās izglītības sistēmā pastāv un tuvākā nākotnē attīstīsies:

- ⇒ pamat- un vidējā profesionālā izglītība;
- ⇒ augstākā izglītība;
- ⇒ pieaugušo izglītība.

a) Pamat- un vidējā profesionālā izglītība

Pašlaik Zemkopības ministrijas pārziņā esošajās trīsdesmit astoņās lauksaimniecības, kā arī pārtikas rūpniecības izglītības iestādēs mācās 12,4 tūkst. audzēkņi 64 specialitātēs un arodos. Vidējais apmācību laiks ir 3,4 gadi. Tomēr šajās izglītības iestādēs lauksaimniecības izglītības programmu īpatsvars ir tikai 40 %.

Lauksaimniecības izglītības attīstības procesā izveidota elastīga sistēma attiecīgās izglītības pakāpes iegūšanai jebkurā mācību formā: klātienē,ursos, pašizglītības vai tālmācības ceļā.

Ir uzsākta lauksaimniecības profesionālās izglītības reforma. Profesionālās izglītības reformas gaitā:

(1) noteikti pieci kvalifikācijas līmeņi lauksaimniecības izglītībā un tiem atbilstošās izglītības pakāpes, kas atbilst Eiropas Savienības profesionālās kvalifikācijas līmeņu struktūrai:

- 1) pirmais - profesionālā pamatizglītība;
- 2) otrais - profesionālā vidējā izglītība;
- 3) trešais - profesionālā vidējā izglītība un vispārējā vidējā izglītība vai vidējā speciālā izglītība;
- 4) ceturtais - profesionālā augstākā izglītība un koledžas izglītība;
- 5) piektais - lauksaimniecības nozares speciālista augstākā kvalifikācija, kas dod iespēju veikt zinātniskās pētniecības un izglītības darbu nozarē, un šim līmenim atbilstoša ir augstākā akadēmiskā izglītība.

(2) izstrādāti pagaidu normatīvi izglītības programmu finansēšanai;

(3) izveidoti 8 lauksaimniecības izglītības centri. To uzdevums:

- 1) nodrošināt metodiskā darba atbalstu pārējām mācību iestādēm;
- 2) pilnveidot izglītības programmu un mācību priekšmetu programmas;
- 3) sniegt otrajam un trešajam kvalifikācijas līmenim atbilstošu izglītību;
- 4) nodrošināt neatkarīgu kvalifikācijas piešķiršanas komisiju darbību, kas ļautu iegūto kvalifikāciju salīdzināt valsts ietvaros un ar ES iegūto kvalifikāciju.

Papildus izveidotajiem lauksaimniecības izglītības centriem lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības speciālistu sagatavošanu pagaidām turpina arī citas nozares mācību iestādes. Tālākā perspektīvā, intensificējoties ražošanai un samazinoties lauksaimniecībā strādājošo skaitam, kvalificētu lauksaimnieku – saimniecību vadītāju – izglītošana varētu koncentrēties izglītības centros, pārējās nozares izglītības iestādes pārprofilējot un specializējot citu lauku ekonomikas nozaru speciālistu sagatavošanai.

Pirmā un otrā kvalifikācijas līmeņu apmācība, kā arī citu laukiem nepieciešamo arodu un specialitāšu apmācība notiks arī citās mācību iestādēs.

Atbilstoši Lauku attīstības programmai administratīvi teritoriālās reformas gaitā pakāpeniski nodot šīs mācību iestādes pašvaldību pārziņā ar garantētu valsts finansējumu.

(4) Ar PHARE un Vācijas valsts atbalstu izstrādātas un tiek ieviestas jaunas, 4. izglītības līmenim atbilstošas mācību programmas: “Uzņēmējdarbība lauksaimniecībā” ar dažādām specializācijām, “Komercizglītība ar specializāciju agrobiznesā”, “Lauku tūrisma saimnieciskā darbība” u.c..

b) Augstākā izglītība

LLU ir vienīgā mācību iestāde Latvijā, kas piedāvā un nodrošina augstāko izglītību visās agrorūpnieciskā kompleksa nozarēs - ekonomikā, uzņēmējdarbībā, vadīšanā un pārvaldē, finansēs un grāmatvedībā, augkopībā un lopkopībā, zemes ierīcībā, mežsaimniecībā, mežizstrādē, kokapstrādē, pārtikas tehnoloģijā, uzturzinātnē, veterinārmedicinā, lauksaimniecības tehnikas izmantošanā un citās specialitātēs.

LLU piedāvā visu līmeņu augstāko profesionālo un akadēmisko izglītību nominētajās specialitātēs - tajā skaitā bakalaura, maģistra un doktora līmenī.

Aizvadītajos gados ir paveikts nozīmīgs darbs, lai LLU nostiprinātos universitātes statusā, attīstās zinātniskā darbība, maģistrantūra, doktorantūra. Ir izveidota profesoru institūcija. Tomēr kvalificētu profesoru nepietiek.

Pēdējos gados ir pieaudzis LLU studējošo skaits, būtiski mainījies struktūra studentu sadalījumā pa fakultātēm un specialitātēm.

LLU darba kvalitātes paaugstināšanai un līdz ar to LLU ietekmes palielināšanai uz Latvijas lauku attīstību izstrādātas 15 mērķa apakšprogrammas.

c) Pieaugušo izglītošana

Pieaugušo izglītošanu profesijas ieguvei un kvalifikācijas celšanu nodrošina gan vidējās profesionālās mācību iestādes, selekcijas stacijas, zinātniskie institūti, gan Latvijas Lauksaimniecības universitāte, gan SIA BO "Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs" (turpmāk tekstā LLKC), gan Valsts Baltijas mašīnu izmēģinājumu stacija.

Galvenais pieaugušo lauksaimniecības izglītības organizētājs visā valstī ir LLKC. Tai ir 2 līmeņu struktūra. LLKC ir Ozolniekos ar šādām nodaļām: lauksaimniecības, ekonomikas, lauku attīstības, tālākizglītības, mācību metodiskā darba, datortehnikas un informācijas. Visos rajonos ir biroji ar 4 - 8 dažādu nozaru konsultantiem.

Konkrētie izglītības pakalpojumi ir pieejami visiem ražotājiem, kas veic uzņēmējdarbību lauksaimniecībā vai strādā algotu darbu. Apmācības notiek semināros,ursos, demonstrējumu saimniecībās.

Finansējums veidojas no vairākiem avotiem: valsts budžeta dotācijas, subsīdijas, ārvalstu un starptautisko projektu finansējums, komercdarbība un citi piesaistītie līdzekļi.

Sakarā ar finansējuma problēmām konsultantu skaits pēdējo trīs gadu laikā ir būtiski samazinājies, un valsts finansējums ir nepietiekams efektīvas konsultāciju sistēmas attīstībai. Trūkst finansējuma no nacionālajiem avotiem to projektu turpināšanai, kas uzsākti par dažādiem ES un citu starptautisko projektu līdzekļiem. Īpaši jāuzsver demonstrējumi zemnieku saimniecībās, kuru izmaksas bija Ls 95 000 gadā.

2.1.2. Attīstības vīzijas

a) Profesionālajā izglītībā

Profesionālās izglītības sistēmas attīstības mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu lauksaimniecisko izglītību, kas ir konkurētspējīgas lauksaimniecības attīstības pamatā, un panākt:

- ⇒ izglītības kvalitātes atbilstību Eiropas Savienības prasībām un
- ⇒ iespēju absolventiem sekmīgi konkurēt darba tirgū.

Pievienojoties ES un iesaistoties brīvajā darba tirgū, izglītotiem Latvijas jauniešiem jābūt konkurētspējīgiem darba tirgū arī ārpus valsts robežām.

Tālākā perspektīvā, intensificējoties ražošanai, lauksaimniecībā strādājošo skaits turpinās samazināties, vienlaikus pieaugot prasībām pret viņu kvalifikācijas līmeni un saimniecības vadītspēju.

Tāpēc kvalificētu lauksaimnieku - saimniecību vadītāju izglītošana, kas atbilst trešajam un ceturtajam kvalifikācijas līmenim, galvenokārt koncentrēsies izglītības reformas gaitā izveidotajos izglītības centros, pirmā un otrā kvalifikācijas līmeņa mācības turpinot arī citās lauku profesionālās izglītības iestādēs.

Paplašināma pieaugušo izglītības sistēma, iesaistot tajā visu līmeņu mācību un konsultāciju iestādes.

LLKC privatizācijas gaitā iesaistītās ražotāju organizācijas radīs priekšnoteikumus, lai lauksaimniecības vidējās profesionālās izglītības saturu, kvalifikācijas prasības un organizatoriskos risinājumus noteiktu un metodiski vadītu LLKC. Tā darbības ir saskaņojamas ar LLU kā vienīgo akadēmiskās izglītības iestādi lauksaimniecībā.

b) Augstākajā izglītībā

Augstākās izglītības attīstības mērķis ir izveidot sistēmu, kas gatavo kvalificētus speciālistus konkurētspējīgai uzņēmējdarbībai lauku reģionos, kā arī lauksaimniecības, izglītības, zinātnes un valsts pārvaldes darbam, paaugstināt LLU zinātnisko, izglītības un konsultatīvo potenciālu līdz starptautiski salīdzināmam līmenim.

Nākotnes augstākās lauksaimniecības izglītības sistēmas pamatā ir:

- 1) augstākā akadēmiskā un profesionālā izglītība Latvijas Lauksaimniecības universitātē;

- 2) augstākā profesionālā (koledžas) lauksaimniecības izglītība Priekuļu LT, Jēkabpils Agrobiznesa koledžā, Bulduru DT, Smiltenes LT un Malnavas LT. Sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju un ES PHARE programmu "Augstākās profesionālās izglītības reforma Latvijā" 1999. gadā tiks veidota jauna, 4. līmenim atbilstoša neuniversitātes tipa augstākā profesionālās izglītības programma lauksaimniecībā.

Latvijas Republikas augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālā koncepcija paredz no valsts budžeta finansēto studējošo skaita vidējo pieaugumu par 4 % gadā. LLU plāno studējošo skaita pieaugumu, vienlaicīgi paredzot studentu skaita izmaiņas pa studiju programmām atbilstoši pieprasījumam laukos. Tomēr no valsts budžeta finansēto studējošo skaita pieaugums LLU prognozēts salīdzinoši mazāks nekā valstī kopumā.

Līdztekus akadēmisko studiju iespējām lielāks īpatsvars jāpiešķir universitātes līmeņa profesionālajām studijām. Arvien pieaugoša loma paredzama daudzveidīgai tālākizglītībai, attīstot jaunas apmācību formas, pirmām kārtām tālmācību.

Studējošo skaita un kvalitātes pieaugums izvirza paaugstinātas prasības akadēmiskā personāla kvalitātei, jāpalielina profesoru skaits.

c) Pieaugušo izglītībā.

Pieaugušo izglītības attīstības mērķis ir:

- ⇒ radīt nepieciešamos priekšnoteikumus lauku uzņēmējdarbības attīstībai;
- ⇒ dot ekonomiski efektīvas konsultācijas lauku uzņēmējiem produkcijas ražošanas, pārstrādes un realizācijas jomās;
- ⇒ organizēt lauku uzņēmēju tālākizglītošanu;
- ⇒ dot iespēju iepazīties ar jaunākām zinātnes atziņām un progresīvāko pieredzi;
- ⇒ dot iespēju lauksaimniekiem, produkcijas pārstrādātājiem, tehnikas ražotājiem iepazīties ar jaunas tehnoloģijas un tehnikas testēšanas rezultātiem un to atbilstības un ekonomiskās efektivitātes novērtēšanu.

Lauksaimniecības attīstības veicināšanai īpaša vērība pievēršama šādām mācību tēmām:

- * piena ražošanas efektivitātes paaugstināšana;
- * jaunāko ražošanas tehnoloģiju ieviešana zemnieku saimniecībās, demonstrējumu organizēšana graudkopībā, augļkopībā, cūkkopībā un piena lopkopībā, t.sk. lopbarības ražošanā;
- * ražošanas ekonomika un grāmatvedība zemnieku saimniecībās;
- * vispārējās lauksaimniecības produkcijas ražotāju izglītošana un konsultācijas;
- * lauksaimniecības produkcijas ražotāju izglītošana vidi saudzējošās lauksaimniecības jautājumos;
- * uzņēmējdarbības attīstība laukos, t.sk. netradicionālajās lauksaimniecības un nelauksaimnieciskajās nozarēs;
- * nozares darbinieku, t.sk. skolotāju tālākizglītība.

2.1.3. Problēmas un risinājumi

Lai attīstītu lauksaimniecības izglītības sistēmu kopumā, 1999. gadā Zemkopības ministrijā ir jāveic detalizēta LLU un LLKC attīstības programmu analīze un pasākumu plānu izstrāde programmu īstenošanai, un veicot sekojošus pasākumus:

- * ZM pārziņā esošo izglītības iestāžu mācību metodiskā darba koordinācija;
- * informatīvo materiālu sagatavošana un izplatīšana;
- * mūžizglītības piedāvājuma veidošana;
- * lauksaimnieciskās izglītības praktiskās apmācības pilnveidošana, uzsākot demonstrējumus zemnieku saimniecībās, mācību un zinātniskajās iestādēs 1999. gadā ar nolūku iepazīstināt

audzēkņus, studentus un lauksaimnieciskās produkcijas ražotājus ar jaunākajām tehnoloģijām.

Lai lauksaimniecības profesionālās izglītības kvalitāte sasniegtu ES prasībām atbilstošu līmeni, nepieciešams:

- ⇒ izveidot mūsdienīgu materiāli tehnisko bāzi izglītības un zinātnes centriem;
- ⇒ pilnveidot izglītības saturu, veidojot izglītības programmu, kvalitātes vadīšanas sistēmu;
- ⇒ izglītēt pedagoģiskos darbiniekus;
- ⇒ izveidot neatkarīgas eksaminācijas komisijas un centrus;
- ⇒ izveidot labas prakses saimniecības praktiskās apmācības uzlabošanai;
- ⇒ veicināt audzēkņu un studentu praksi ārvalstīs;
- ⇒ rast valsts finansējumu demonstrējumu un izmēģinājumu iekārtošanai un laboratoriju aprīkojumam;
- ⇒ risināt bāzes uzlabošanas finansējuma problēmu lauksaimniecības izglītības iestādēs.

a) Profesionālajā izglītībā izvirzītos mērķus sasniegt kavē sekojoši apstākļi:

- 1) mūsdienīgas mācību materiāli tehniskās bāzes, modernas tehnikas un tehnoloģiju trūkums;
- 2) nav izveidota sistēma valsts nozīmes arodu un profesiju izvērtēšanai un noteikšanai;
- 3) nav izveidotas neatkarīgas valsts kvalifikācijas eksāmenu komisijas;
- 4) mazais finansējums pasniedzēju atalgojumam;
- 5) lai veiktu izglītības sistēmas decentralizāciju, nav pabeigta administratīvi teritoriālā reforma, pašvaldību funkcijās nav paredzēta profesionālā izglītība, nav valstiski apstiprināti finansēšanas normatīvi, nav garantijas ilglaicīgai valsts budžeta mērķdotācijai u.c..

Minēto problēmu risināšanai, lai lauksaimniecības profesionālās izglītības kvalitāte sasniegtu ES prasībām atbilstošu līmeni, ir nepieciešams:

- ⇒ sadarbībā ar LLKC un ražošanas pārstāvjiem izvērtēt un noteikt valstij nepieciešamos arodus un profesijas, izstrādāt attiecīgus kvalifikācijas raksturojumus;
- ⇒ izveidot mūsdienīgu materiāli tehnisko bāzi izglītības centriem, piesaistot investīcijas no dažādiem avotiem;
- ⇒ piesaistīt sociālos partnerus izglītības programmu attīstīšanai, neizslēdzot kopīgu uzņēmēj sabiedrību, veidošanu uz esošo iestāžu bāzes;
- ⇒ pilnveidot lauksaimniecības izglītības saturu, izvērtējot valsts lauksaimniecības nozaru attīstības programmas;
- ⇒ izglītēt pedagoģiskos darbiniekus;
- ⇒ izveidot neatkarīgas eksaminācijas komisijas un eksaminācijas centrus, lai kontrolētu lauksaimniecības izglītības kvalitāti;
- ⇒ izveidot labas prakses saimniecības valsts subsīdiu programmas ietvaros;
- ⇒ veicināt audzēkņu praksi ārvalstīs;
- ⇒ no 2000.gada sākt uzņemt studentus koledžas līmeņa lauksaimniecības izglītības programmās;
- ⇒ veikt izglītības iestāžu vadītāju un pasniedzēju atestāciju;
- ⇒ finansējuma palielināšana kvalitatīviem mācībspēkiem.

b) Augstākajā izglītībā

Augstākajai izglītībai izvirzītos mērķus sasniegt kavē sekojoši apstākļi:

- ⇒ nav izveidota lauksaimniecības augstākās izglītības sistēma, tajā ietverot LLU, citas augstskolas un lauksaimniecības koledžas;
- ⇒ akadēmiskā personāla novecošanās - izglītības darbinieku zemo algu dēļ talantīgākie jaunie speciālisti strādā uzņēmējdarbībā, bet LLU 30% akadēmiskā personāla jau ir vecāki par 60 gadiem, 54% - vecāki par 50 gadiem;
- ⇒ nepietiek kvalificētu profesoru, tie vairumā gadījumu ir vecāki par 50 gadiem;
- ⇒ fiziski un morāli novecojusī materiāli tehniskā bāze, kas rada lielus izdevumus infrastruktūras uzturēšanai un objektu (ekspluatācijai) izmantošanai;

Priekšlikumi rīcības programmai:

- * sekmēt LLU akadēmiskā personāla kvalitātes paaugstināšanu;
- * veikt LLU studiju un zinātnes materiālā nodrošinājuma rekonstrukciju un pilnveidošanu, ieviest jaunākās informācijas tehnoloģiju;
- * nodrošināt Latvijas Lauksaimniecības universitāti ar mūsdienīgiem akadēmiskā darba resursiem;
- * kāpināt studiju un zinātniskā darba efektivitāti;
- * pastiprināt LLU lomu un ietekmi lauku attīstībā;
- * pilnveidot un optimizēt LLU infrastruktūru, lai padarītu to racionālāku un samazinātu tās uzturēšanas izdevumus. LLU objektu un infrastruktūras optimizācijas nodrošināšanai ir izstrādātas 9 mērķa apakšprogrammas;¹
- * pārskatīt LLU finansējuma apjomu, nodrošinot mācību spēkiem viņu kvalifikācijas līmenim atbilstošu tautsaimniecībā samērojumu apmaksas līmeni.

c) Problēmas pieaugušo izglītībā

Starp galvenajām pieaugušo izglītības sistēmas attīstības problēmām var minēt šādas:

- 1) nepietiekama valsts finansiālā līdzdalība konsultāciju dienesta un citu pieaugušo izglītības formu (izglītības iegūšanai neklātienē) attīstībā;
- 2) nesakārtotā infrastruktūra kavē informācijas nodošanu un saņemšanu lauku apvidos;
- 3) nav pietiekamu, uz zinātnisko pētījumu pamatiem balstītu, pieaugušo izglītībā izmantojamu rekomendāciju racionālu saimniekošanas paņēmienu ieviešanai;
- 4) netiek sniegta atbilstoša līmeņa saimniecību vadīšanas un ekonomikas zināšanas.

Veicamie pasākumi līdz 2002.gadam.

- ⇒ jāturpina īstenot programmu pieaugušo izglītošanai 1. kvalifikācijas līmeņa iegūšanai;
- ⇒ jāizstrādā programma un tās īstenošanas mehānismi pieaugušo izglītošanai 2. un 3. līmeņu kvalifikācijas iegūšanai. Jānodrošina valsts atbalsts neklātienē un tālmācības mācību formu stimulēšanai;
- ⇒ nepieciešams turpināt LLKC izglītojošo programmu īstenošanu un darbu ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām, lai demonstrētu lauksaimniekiem jaunu, progresīvu tehnoloģiju ieviešanas ekonomiskos rezultātus un priekšrocības;
- ⇒ jāizveido apmācību kurss lauku organizācijas projektu sastādīšanai;
- ⇒ jāizstrādā apmācību sistēma valsts uzraudzības un kvalitātes inspektoru sagatavošanai;
- ⇒ jāgatavo kvalificēti speciālisti cūkgaļas kvalitātes vērtēšanas sistēmas ieviešanai Latvijā;
- ⇒ publicēt un popularizēt izstrādātās rekomendācijas lopu mītņu būves projektu racionālākajiem risinājumiem ar dažādām ražošanas tehnoloģijām, kā arī par racionālākajām augkopības tehnoloģijām un to tehnisko nodrošinājumu;

¹ ar mērķa apakšprogrammām var iepazīties ZM Pētījumu un izglītības departamentā

- ⇒ jāatrod iespējas finansiālo problēmu risināšanai konsultāciju dienestā un citām pieaugušo izglītības iestādēs, ieskaitot šo iestāžu pašfinansēšanos;
- ⇒ Latvijas Lauku attīstības programmas ietvaros jāveic lauku infrastruktūras sakārtošana.

2.2. Lauksaimniecības zinātne

2.2.1. Īss raksturojums

Zinātniskos pētījumus lauksaimniecības nozarē veic 15 zinātniskajās iestādēs, kur strādā vairāk kā 270 zinātņu doktori un habilitētie zinātņu doktori.

Selekcionāru radītās šķirnes labi papildina kultūraugu šķirņu sastāvu, tehnoloģisko un ekonomisko pētījumu rezultāti ļauj izmantot citus lauksaimniecības potenciāla faktoros un nosacījumus.

Notiek zinātnes un izglītības integrācijas process. Sakarā ar to veikta reorganizācija un veidojas 14 nozaru pētījumu centri.

Zinātniskos pētījumus finansē no vairākiem avotiem:

- 1) **valsts pētījumu programmas**, kuras konkursa kārtībā apstiprina Latvijas Zinātnes padomes ekspertu komisija. Šo pētījumu ietvaros notiek ilggadīgi fundamentāli pētījumi;
- 2) **Latvijas Zinātnes padomes (LZP) konkursa kārtībā piešķirtie projektu granti** uz 3 gadiem. To ietvaros tiek veikti zinātniskie pētījumi lauksaimniecības nozaru problēmu risināšanai, pamatojoties uz jaunu, ekonomiski izdevīgu tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu. Piešķirtā finansējuma apjoms ir atkarīgs no LZP ekspertu vērtējuma par zinātnieku paveiktā darba kvalitāti un nozīmīgumu;
- 3) **Zemkopības ministrijas pasūtītie lietišķie pētījumi** tiek veikti konkrētas problēmas izpētei. Tās ir līdz 1 gadam apstiprinātās tēmas, kuru izpilde pamatojās uz zinātnieku iepriekšējo gadu iestrādi un uzkrāto informāciju. Finansējumu piešķir konkursa kārtībā;
- 4) **lietišķie tirgus pētījumi**. Projektus iesniedz Izglītības un zinātnes ministrijā, tos izvērtē LZP ekspertu komisija, ievērojot projektu recenzentu slēdzienu un tos finansē no tirgus pieprasīto pētījumu līdzekļiem;
- 5) **zinātnisko iestāžu iniciatīvas līgumi**. To apjoms ir neliels – 2 - 3 % no kopējā iestāžu finansējuma;
- 6) **starptautiskie līgumi un sadarbības projekti**.

Valsts investīciju programmas ietvaros zinātniskajās iestādēs notiek pamatfondu atjaunošana, ēku un iekārtu remonts.

Zemkopības ministrijas subsīdiņu programmas ietvaros ir uzlabota materiāli tehniskā bāze Stendē, Dobelē, LLU un tās zinātnes centros Skrīveros un "Sigrā".

2.2.2. Mērķis un uzdevumi

Mērķis: Lauksaimniecības zinātnes, izglītības un prakses integrācija, kuras uzdevums ir:

- 1) radīt intelektuālu vidi kvalitatīvai augstākai lauksaimnieciskai izglītībai;
- 2) radīt zinātnisko bāzi jaunu modernu tehnoloģiju attīstībai, to ieviešanas mehānismu izstrādei, kā arī veicināt zinātnisku metožu un paņēmienu plašāku pielietojumu valsts pārvaldē un tautsaimniecībā;
- 3) veicināt dinamisku un līdzsvarotu sabiedrības sociālo un ekonomisko attīstību.

2.2.3. Problēmas mērķa sasniegšanai

- 1) Pēdējos gados Latvijā strauji mainījusies ražošanas sistēma, bet zinātniskā darba stilam un virzieniem dažkārt ir tendence saglabāt veco.
- 2) Patreizējā finansu sadales sistēma lauksaimniecības zinātnei bieži neveicina neveicina izmaiņas un attīstību, atsevišķos gadījumos tā ir nivelējoša un formāla.

- 3) Tēmu izvēlē un finansējuma sadalē ir nepietiekama zinātnieku sadarbība ar ražotājiem, izglītotājiestādēm un Zemkopības ministriju, trūkst pētījumu kompleksuma.
- 4) Trūkst modernas koncepcijas par zinātnisko iestāžu darbības un attīstības virzieniem. Esošā koncepcija formāla, nav vērsta uz atsevišķu nozaru attīstību.
- 5) Zinātnisko tēmu izpildei piešķirtais finansējums ir nepietiekams, lai pilnīgi un kvalitatīvi izpildītu nepieciešamo pētījumu programmu konkrēta jautājuma izpētei. Līdz 30 % no tēmu izpildei paredzētajiem līdzekļiem nepieciešami infrastruktūras uzturēšanai.
- 6) Zemais finansējuma līmenis ierobežo jaunu zinātnieku piesaisti pētījumu veikšanai. Ne vienmēr vecākās paaudzes zinātniekiem ir nepietiekama svešvalodu un datoru izmantošanas prasme.
- 7) Fiziski un morāli novecojusi zinātnes materiāli tehniskā bāze izmēģinājumu veikšanai, mūsdienīgas aparatūras trūkums laboratorijās sadārdzina izmēģinājumus, salīdzinoši lielāks ir laika un darba spēka patēriņš, zemāka ir izmēģinājumu precizitāte un datu ticamības līmenis.

2.2.4. Problēmu risinājumi

- 1) Lūgt LLU sadarbībā ar LLMZA, nozaru ekspertu komisijām, LLKC, ZM speciālistiem un ražotāju pārstāvjiem, 1999. gadā:
 - ⇒ izvērtēt pētniecisko iestāžu zinātnisko potenciālu un līdzšinējā darba rezultātus ar mērķi noteikt konkrētus zinātnisko pētījumu virzienus katrai zinātniskajai iestādei;
 - ⇒ veicināmos pētījumu virzienus noteikt saskaņā ar valstī noteiktajām prioritārajām lauksaimniecības nozarēm; ieteikt un rast stimulēšanas iespējas kompleksu tēmu risināšanai, piesaistot katras pamatnozares izmēģinājumu iestādei palīgnozares (mehānizācija, pārstrāde, ekonomika);
 - ⇒ kā obligātu nosacījumu zinātnisko tēmu piešķiršanai izvirzīt jauno zinātnieku iesaistīšanu projekta izpildē.
- 2) LLKC konsultāciju darbu bāzēt uz attiecīgā virziena zinātniskām iestādēm, tā veicinot zinātnes un prakses abpusēju saikni.
- 3) Finansējumu zinātnei paredzēt saskaņā ar LR Zinātnes attīstības nacionālo koncepciju, kurā ir paredzēts līdz 2001. gadam zinātnei atvēlēt 0,8 % no iekšzemes kopprodukta. Tas ļaus uzlabot katra konkrētā pētījuma kvalitāti un apjomu, kā arī finansiālo nodrošinājumu zinātniskās iestādes infrastruktūras izdevumu segšanai.
- 4) Veicot finansējuma sadali, vienu no galvenajiem vērtējuma kritērijiem izvirzīt produkcijas konkurētspējas paaugstināšanu, ražotāju līdzfinansējumu un zinātnes produkta pieprasījumu.
- 5) Pilnveidot doktorantūras programmas LLU, paredzot jaunajiem zinātniekiem valsts kreditētas studijas citās Latvijas augstskolās un ārvalstīs.
- 6) Valsts investīciju un subsīdiu programmās, paredzēt līdzekļus konkrētu uzdevumu izpildei un finansējums jāveido saskaņā ar katras zinātniskās iestādes noteiktajām valsts funkcijām.
- 7) Pabeigt Priekuļu laboratorijas kompleksa celtniecību.
- 8) Līdz 2001. gadam izveidot valsts akreditētu laboratoriju sistēmu lauksaimniecības produkcijas kvalitātes kontrolei, izslēdzot dārgas un lielas jaudas aparatūras iegādi vairākās laboratorijās.

2.2.5. Prioritārie lietišķie pētījumi

Saskaņā ar nozaru attīstības programmām turpmākajos gados ir paredzēti šādi ZM pasūtīto lietišķo pētījumu prioritārie virzieni:

- 1) jāizstrādā vienkāršota metodika produktivitāti limitējošo faktoru noteikšanai zemnieku saimniecībās, lai radītu pamatu racionāliem saimniekošanas lēmumiem;

- 2) dažādo tehnoloģiju ekonomiskais salīdzinājums un pamatojumu izstrāde intensīvo tehnoloģiju ieviešanai šādās nozarēs:
 - ⇒ graudkopībā;
 - ⇒ augļkopībā;
 - ⇒ piena lopkopībā;
 - ⇒ lopbarības ražošanā;
 - ⇒ cūkkopībā;
 - ⇒ liellopu gaļas ražošanā;
- 3) lauksaimniecībā izmantojamās tehnikas un tehnoloģijas testēšanas, tehniskā nodrošinājuma pārbaudes un ekonomiskā salīdzinājuma metožu izstrādāšana, saskaņojot tās ar starptautiskiem un ES standartiem;
- 4) periodisko informatīvo materiālu nodrošināšana visām lauksaimniecības nozarēm par jaunākiem zinātniskiem pētījumiem ārzemju un vietējos izdevumos;
- 5) turpināt Latvijas apstākļiem piemērotu lauksaimniecības kultūraugu un lauksaimniecības dzīvnieku šķirņu salīdzinājumus;
- 6) sagatavot rokasgrāmatas dažādu nozaru lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, kas ietvertu informāciju par ražošanā izmantojamām tehnoloģijām un to salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem, uz nozari attiecināmajām kvalitātes, sēklkopības un citām prasībām, nozares darbu reglamentējošajiem tiesiskajiem dokumentiem un institūcijām:
 - ⇒ labībai un tās produktiem;
 - ⇒ piensaimniecībai;
 - ⇒ augļkopībai;
 - ⇒ zirgkopībai;
 - ⇒ meliorācijas sistēmu ekspluatācijai;
- 7) izstrādāt lopu labturības noteikumus:
 - ⇒ piensaimniecībā;
 - ⇒ cūkkopībā;
 - ⇒ putnkopībā;
 - ⇒ liellopu audzēšanā;
 - ⇒ aitkopībā;
- 8) izstrādāt rekomendācijas par piemērotākajām labības šķirnēm dažādu produktu ražošanai;
- 9) izstrādāt publicējamās rekomendācijas lopu mītņu būves projektu racionālākajiem risinājumiem ar dažādām ražošanas tehnoloģijām;
- 10) pētījumi par optimālajiem šķirņu krustojumiem ar mērķi iegūt ātraudzīgus, barību efektīvi izmantojošus, liesu gaļu krājošus sivēnus;
- 11) pētījumi par jaunu zālaugu šķirņu un to maisījumu piemērotību audzēšanai un lopbarības ieguvei Latvijas apstākļos dažādās augsnēs;
- 12) pētījumi par zālāju ierīkošanas un kopšanas izmaksu samazināšanas iespējām;
- 13) pētījumi par ilglaicīgas sēklkopības sistēmas izveidošanas problēmām un politiku, kas pietiekamā izvēlē nodrošinātu dažādām augsnēm piemērotu zālāju sēklas materiālu;
- 14) pētījumi par dažādu skābbarības ražošanas paņēmieni un sistēmu salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem;
- 15) pētījumi, kas dotu pamatu lēmumam par liellopu gaļas ražošanas nozares attīstības perspektīvām;
- 16) turpināt ciltsdarbu liellopu gaļas ražošanas nozares genofonda saglabāšanai līdz tālākam lēmumam par nozares attīstību;

- 17) pētījumi par iespēju ieviest Latvijas cukurbiešu pārdošanā dubulto kvotu sistēmu, adekvātu Eiropas Savienības koptirgus organizācijā izmantotajam principam;
- 18) izstrādāt orientējošos kartupeļu audzēšanas pilnu izmaksu normatīvus, kas dotu iespēju lauksaimniekiem izvērtēt savas ekonomiskās iespējas un izvēlēties optimālo specializācijas virzienu un pakāpi;
- 19) turpināt kartupeļu šķirņu selekciju, orientējoties uz katra produkcijas veida ražošanai piemērotākajām kartupeļu šķirnēm;
- 20) tirgus orientēto lietišķo pētījumu programmas ietvaros veikt linu nozares ekonomiski pamatotas attīstības iespēju izstrādi un analīzi (izvērtēt nozares ekonomiski pamatotas attīstības iespējas);
- 21) tirgus orientēto lietišķo pētījumu programmas ietvaros veikt pētījumus par Latvijā līdz šim neizmantoto ES graudu kvalitātes rādītāju un parametru piemērošanas iespējām, kuri Latvijā, atšķirībā no ES, līdz šim netiek noteikti;
- 22) pētījums par tirgus segmentiem cukura ražošanā;
- 23) pētījums par intensīvu dārzu iekārtošanas un audzēšanas tehnoloģiju pilnveidošanu;
- 24) pētījums par optimālajiem tirgus segmentiem augļkopībā un kapitāla vajadzību augļkopības nozares attīstībai;
- 25) pētījumi par optimālajiem augļu un ogu pārstrādes un uzglabāšanas risinājumiem;
- 26) izstrādāt dārzeņu audzēšanas pilnu izmaksu orientējošos normatīvus, kas dotu iespēju lauksaimniekiem izvērtēt savas ekonomiskās iespējas un izvēlēties optimālo specializācijas virzienu un pakāpi;
- 27) veikt pētījumu par aitas gaļas nozares ražošanas paņēmieniem, to salīdzinošajiem ekonomiski tehnoloģiskajiem rezultātiem, iesaistot nozares ražotājus;
- 28) veikt pētījumus par Latvijai piemērotākajām dzērveņu šķirnēm, salīdzinot Latvijā izveidotās šķirnes ar tām, kas ievestas no ASV un Kanādas;
- 29) izpētīt dzērveņu slimību un kaitēkļu apkarošanas iespējas un pasākumus;
- 30) pētījums par jaunākajām bioloģiskās lauksaimniecības tehnoloģijām un tehnikas pielietojuma iespējām;
- 31) dažādu akvakultūras un saldūdens zivju audzēšanas tehnoloģiju izpēte un tehnoloģiski - ekonomisko rezultātu salīdzināšanu, piesaistot ražotājus;
- 32) pētījumi par vēžu un saldūdens zivju slimībām, to profilakse, sanitārā kontrole un veterinārija, piesaistot ražotājus.

2.3. Izglītības un zinātnes attīstībai nepieciešamie finansu resursi un to avoti

Programmas realizācijai nepieciešamo finansu resursu mobilizācija ir paredzēta kā atsevišķu pasākumu komplekss, izmantojot visus finansu avotus:

Kopsavilkums par izglītības un zinātnes programmām nepieciešamiem līdzekļiem, Ls milj.

	Nepieciešamie līdzekļi, Ls milj.			
	1999. g.	2000. g.	2001.g.	2002. g.
Vidējā profesionālā izglītība	11,308	12,480	11,563	11,630
Augstākā izglītība	3,958	4,450	6,043	6,467
Pieaugušo izglītība	0,830	0,847	0,884	0,880
Programmas, kas attiecas uz profesionālo un augstāko izglītību vienlaicīgi	0,025	0,070	0,082	0,095
Izglītība KOPĀ	16,121	17,847	18,572	19,072
Zinātnisko pētījumu veikšanai	1,431	2,026	3,142	3,477

Zinātnes materiāli tehniskās bāzes pilnveidošanai	0,800	1,000	0,700	0,700
Zinātnei KOPĀ	2,231	3,026	3,842	4,177
Zinātnei un izglītībai KOPĀ	18,352	20,873	22,414	23,249

Kā finansu resursu avoti minami sekojošie:

- 1) valsts budžeta līdzekļi;
- 2) speciālo fondu līdzekļi;
- 3) ES izglītības programmas;
- 4) starptautisko finanšu institūciju aizdevumi;
- 5) pašvaldību līdzekļi;
- 6) ziedojumi un dāvinājumi;
- 7) sociālo partneru (darba devēju, uzņēmēju) līdzfinansējums;
- 8) maksas pakalpojumi.

3. LAUKSAIMNIECĪBAS ZEMJU RACIONĀLA IZMANTOŠANA UN RAŽOTSPĒJAS SAGLABĀŠANA

3.1. Situācijas raksturojums

Lauksaimniecības, īpaši augkopības, potenciālu ļoti lielā mērā nosaka lauksaimniecības zemes resursu potenciāls, kā pamatā ir lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības un izmantošanas struktūra, augšņu melioratīvais un kultūrtehniskais stāvoklis, to vides reakcija (pH), trūdvielu saturs un augu uzturvielu saturs tajās.

Pēdējos 8 gados lauksaimniecības zemes resursu potenciāls ir krasi pazeminājies. 1997. gadā 2,45 milj ha lauksaimniecībā izmantojamo zemju pilnīgi netika izmantoti 15 %. Liela daļa no tām aizaug ar krūmiem. Savukārt, intensīvi izmantotajās lauksaimniecības zemēs pieaug monokultūras augu sekas īpatsvars, izraisot augsnes noplicināšanos.

No pārlieta mitruma cieš 90 – 94 % lauksaimniecības zemju. Meliorēto zemju platība gan ir 1,6 milj. ha jeb 65 % no kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības. Tomēr bezatbildības (nekopšanas) dēļ meliorācijas sistēmas, kuru kopvērtība pārsniedz 2 miljardus latu, daudzviet ir bojātas. Vairāk kā 250 tūkst. ha platībā meliorācijas sistēmas vairs nenodrošina lauksaimniecības zemju optimālo nosusināšanu, un līdz ar to šī zeme vairs nav izmantojama intensīvai lauksaimnieciskai ražošanai (piesērējušas ūdensnotekas, drenu kolektori un susinātājdrenas, bojātas drenāžas tīkla būves u.t.t.), daļā meliorēto zemju nepieciešama meliorācijas sistēmu rekonstrukcija, bet jaunu meliorācijas sistēmu ierīkošanas darbi pārtraukti.

Augšņu kaļķošana tiek veiktaniecīgos apjomos, augsnes reakcija daudzviet krasi pasliktinājusies. Skābo augšņu īpatsvars pieaudzis līdz 40 %. Augsnes paskābināšanās rezultātā ne tikai pazeminās kultūraugu ražas, bet arī samazinās augsnes bufer spēja un palielinās dažādu vīdi kaitīgu organisko un neorganisko savienojumu izskalošanās no augsnes un toksisko vielu nelabvēlīgā ietekme uz augsni un augiem, notiek ūdens ekosistēmu degradācija.

Tādējādi līdztekus ražošanas nelabvēlīgai ietekmēšanai, tiek pārkāptas ES direktīvas: 86/278/EEC - par apkārtējā vides, īpaši augsnes aizsardzību; 91/676/EEC- Nitrātu direktīva; Helsinku konvencija par Baltijas jūras reģiona vides aizsardzību, kā arī HELCOM rekomendācijas.

Organiskais mēslojums lielākajā daļā saimniecību haotisks un nepietiekams; augu uzturvielu saturs augsnēs lielākajā daļā platību stipri pazeminājies, liela daļa augšņu degradējušās.

Liela daļa lietotāju savu zemi bezatbildīgi piesārņojuši ar bīstamām nezālēm un izplata tās arī uz kaimiņu laukiem. Vienlaikus notiek arī dreņu aizaugšana ar nezāļu saknēm.

Daudzas zemes reformas gaitā izveidojušās saimniecības ir sīkas un sadrumstalotas. 95 tūkstošu zemnieku saimniecību vidējais saimniecības lielums ir 24,3 ha, bet apmēram 156 tūkstošu piemājas saimniecību vidējais lielums ir 7,8 ha.

3.2. Lauksaimniecības zemju izmantošanas perspektīvā virzība

Lauksaimniecības zeme kā atjaunojams dabas resurss ir uzskatāma par nacionālo bagātību. Zemes resursus jāizmanto, atbilstoši to auglībai un vietas apstākļiem izvēloties efektīvāko izmantošanas veidu, tajā ietverot saimniecības specializāciju, sējumu struktūras un optimālo ražošanas tehnoloģiju izvēli.

Intensīvai augu aizsardzības pasākumu un mēslošanas līdzekļu lietošanai nepiemērotās platībās (platībās ar zemu augsnes absorbcijas kapacitāti) un platībās ar augstu erozijas riska pakāpi būs jāierobežo lauksaimniecības ražošanas intensitāte, bet efektīvai lauksaimniecībai nepiemērotās vai maz piemērotās platības no lauksaimnieciskās ražošanas aprites mērķtiecīgi jāizslēdz, tās apmežojot vai rodot citu izmantošanas veidu.

Tā rezultātā tiks novērsta augšņu degradācija un vides piesārņošana, saglabājot nākamajām paaudzēm vienu no lielākajām Latvijas dabas bagātībām- nepiesārņotus augsnes resursus un radot apstākļus kvalitatīvas un konkurētspējīgas lauksaimniecības produkcijas ražošanai.

3.3. Problēmas un rīcība

Zemei piemīt zināma buferespēja, kas salīdzinoši zemā lauksaimniecības ražošanas ienesīguma apstākļos zemes apsaimniekotājam dod iespēju atlikt samērā dārgo augsnes auglības uzlabošanas pasākumu izpildi uz vēlāku laiku. Galarezultātā tas paaugstina pasākuma kopējās izmaksas.

Vairāki no zemes racionālas izmantošanas nodrošināšanas pasākumiem nav veicami atsevišķā saimniecībā, un tiem ir saistītais efekts.

Lai novērstu minētās problēmas, ir veicams pasākumu komplekss. Tajā iekļaujamie pasākumi sadalāmi 3 blokos:

- 1) lauksaimniecības zemju racionāla izmantošana;
- 2) meliorācijas sistēmu sakārtošana un darbības nodrošināšana;
- 3) skābo augšņu kaļķošana.

Šajās jomās nepieciešamo pasākumu īstenošana rada priekšnoteikumus izstrādāto lauksaimniecības nozaru attīstības programmu izpildei. Pretējā gadījumā reāla nozaru attīstības programmu īstenošana praktiski nebūs iespējama.

3.3.1. Lauksaimniecības zemju racionāla izmantošana

Lai īstenotu lauksaimniecības politikas galveno mērķi- izveidotu lauksaimniecību par nozari, kas spētu integrēties vienotajā Eiropas koptirgū un ražotu pasaules tirgus prasībām atbilstošu preču produkciju, konkurējot ar citu valstu ražojumiem kvalitātes un ražošanas izmaksu jomā, vispirms jānodrošina galvenā ražošanas līdzekļa – zemes – racionāla izmantošana un ražotspējas saglabāšana. Saistībā ar to:

(1) jāizstrādā kritēriji zemes piemērotības novērtēšanai lauksaimnieciskajai ražošanai.

(2) Valsts zemes dienestam, sadarbībā ar rajonu lauksaimniecības departamentiem un Valsts meža dienestu, kopīgi ar zemes īpašniekiem jāveic lauksaimniecības zemes platību pilnīga inventarizācija, tajā skaitā melioratīvā stāvokļa, ieskaitot meliorācijas sistēmu rekonstrukcijas un remonta nepieciešamību, novērtēšana, Par katru nogabalu jāpieņem rekomendējošs lēmums:

- ⇒ kurš nogabals transformējams mežsaimniecības mērķiem;
- ⇒ kurš nogabals saglabājams lauksaimniecībai;

- ⇒ par īpaši vērtīgu lauksaimniecībā izmantojamo zemju (meliorēto) transformācijas (pārveidošanas) ierobežošanu citiem mērķiem.
- (3) pašvaldībām jāpieņem un plaši jāizsludina lēmumus par nepieprasīto zemes platību iznomāšanu uz īpaši labvēlīgiem noteikumiem.
- (4) jāizstrādā labas lauksaimniecības prakses kodekss ar precīzi definētiem videi draudzīgas lauksaimniecības prakses nosacījumiem, kas attiecībā uz zemes resursu izmantošanu novērš vai samazina:
- ⇒ augšņu eroziju ar nekontrolētu sējumu struktūru erozijai pakļautajās platībās;
 - ⇒ kultūraugu atkārtotus un bezmaiņas sējumus un to izraisītās sekas;
 - ⇒ ūdens baseinu piesārņojumu;
 - ⇒ augsnes absorbcijas kapacitātei neatbilstošu mēslošanas un augu aizsardzības pasākumu un to apjomu negatīvās sekas.
- (5) jāveic valsts atbalsta augsnes auglības saglabāšanai un uzlabošanai modulēšana, variējot valsts līdzdalību pasākumu finansēšanā atkarībā no saimniecības lauksaimniecībā izmantojamās zemes kopplatības.
- (6) jāizstrādā elementāra metodika produktivitāti limitējošo faktoru noteikšanai zemnieku saimniecībās, lai radītu pamatu racionāliem saimniekošanas lēmumiem.
- (7) izmantojot valsts atbalsta programmā paredzētās subsīdijas. Jāturpina lauku organizācijas projektu izstrādāšana un augsnes agroķīmiskā izpēte.
- (8) jāveicina valsts atbalsta subsīdiju programmā paredzētā zemes pirkšana, lai iespējami vairāk zemes nokļūtu ar uzņēmējspējām apveltītu saimnieku (lauku uzņēmēju) apsaimniekošanā, lai veidotos vairāk saimniecību, kuras spēj pirkt un efektīvi izmantot augstāzīgas modernas mašīnas un iekārtas, un ražot eksportspējīgu produkciju.
- (9) pilnveidojot likumdošanas realizācijas mehānismu, paredzēt to zemes īpašnieku administratīvo atbildību, kuri zemi neizmanto, bet:
- ⇒ piesārņo ar bīstamām nezālēm un izplata tās arī uz kaimiņu laukiem, nodarot tiem zaudējumus;
 - ⇒ nekopjot sabojā meliorācijas sistēmas, kas iznīcina ne tikai paša zemes ražotspēju, bet kaitē arī citiem ar vienotu meliorācijas sistēmu saistītiem zemes lietotājiem;
 - ⇒ ļauj savai zemei aizaugt ar mazvērtīgu sugu krūmiem.

Tomēr, lai veicinātu zemes konsolidāciju un tās izmantošanu lauksaimniecības vajadzībām, jāizdara grozījumi likumā "Par zemes nodokli", paredzot diferencētu nodokļu likmes lauksaimniecībā izmantojamai zemei un zemei, kas netiek izmantota lauksaimniecības vajadzībām.

- (10) likumdošanas ceļā jānoregulē lauksaimniecības zemju konsolidācijas pasākumi:
- ⇒ lauksaimniecības zemju nedalāmība zem 10 ha (20 ha);
 - ⇒ transakciju darījumos prioritātes noteikšana pierobežniekiem;
 - ⇒ lauksaimniecības zemju nomas noteikumi.

3.3.2. Meliorācijas sistēmu sakārtošana un darbības nodrošināšana

Galvenie veicamie pasākumi meliorācijas sistēmu sakārtošanā, to darbības nodrošināšanā un meliorēto zemju lauksaimnieciskā izmantošanā.

- a) Valsts līdzdalība problēmu risināšanā:

(1) tiesību aktu papildināšana un to efektīvāka piemērošana zemes īpašnieku (lietotāju) sodīšanai par meliorācijas sistēmu ekspluatācijas noteikumu neievērošanu;

(2) valsts atbalsta programmas “Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija” ietvaros papildus paredzams atbalsts īpašumā esošo zemju meliorācijai un esošo meliorācijas sistēmu rekonstrukcijai;

(3) veicami papildu pasākumi, kas nodrošinātu likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 8.panta 2.punkta normas reālu izpildi;

(4) jānodrošina ar valsts budžeta līdzekļiem nepieciešamā valsts meliorācijas būvju ekspluatācija, lai tā negatīvi neietekmētu koplietošanas un zemnieku saimniecību meliorācijas sistēmu darbību;

(5) jāatbalsta meliorācijas sabiedrību veidošana koplietošanas meliorācijas būvju ekspluatācijai ;

(6) aktivizēt zemnieku apmācību meliorācijas sistēmu ekspluatācijas jautājumos, šo tēmu iekļaujot visu līmeņu apmācību programmās;

(7) sagatavot un izdot rokasgrāmatu par meliorācijas sistēmu ekspluatāciju;

(8) sadarbībā ar Valsts zemes dienestu uzsākt darbu digitālo karšu sistēmas izveidošanai lauksaimniecības zemes (tehniskās kartes) pārklājumiem ar meliorācijas sistēmām.

b) Ražotāja uzdevumi:

(1) visu meliorēto zemju intensīva lauksaimnieciskā izmantošana, nepieļaujot to aizaugšanu ar nezālēm un krūmiem;

(2) meliorācijas būvju pareiza ekspluatācija un kopšana apsaimniekošanā esošajās zemēs, ieskaitot augsnes dziļirdināšanu;

(3) meliorācijas sabiedrību veidošana koplietošanas meliorācijas būvju ekspluatācijas darbu veikšanai.

3.3.3. Skābo augšņu kaļķošana

Lai apturētu Latvijas augšņu tālāku degradēšanos, no pašreizējās lauksaimniecības zemju platības gadā nepieciešams nokaļķot vismaz 50 tūkst. ha. Skābo augšņu kaļķošanas izmaksas (kaļķošanas materiāls, transports un iestrāde) ir ievērojamas un vidējā 1 ha kaļķošanas izmaksa ir aptuveni Ls 130,- (bez agroķīmiskās izpētes).

(1) Konsekventi turpināt un paplašināt valsts atbalsta programmā paredzēto augsnes kaļķošanu.

4. NOZARU ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS, PROBLĒMAS UN PAMATUZDEVUMI

4.1. Aitkopība

4.1.1. Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Sākot ar 1992. gadu, aitas gaļas ražošana Latvijā katru gadu strauji samazinās. 1997. gadā aitas gaļas ražošana bija 400 tonnas, kas ir par 89,7 % mazāk nekā 1992. gadā.

Aitkopība Latvijā pārsvarā visus iepriekšējos gadus bija orientēta uz vilnas ražošanu un gaļa tika uzskatīta par blakusprodukciju. Šodienas tirgus konjunktūra ir stipri mainījies – par pamata produkciju kļuvusi gaļas ražošana.

Neattīstītais aitas gaļas iekšējais tirgus un neizpētītais ārējais tirgus kavē preču produkciju ražojošo saimniecību veidošanos. Aitas audzē neliels skaits zemnieku un piemājas saimniecību ar visai mazu kopējo apjomu. Tas savukārt kavē šķirnes dzīvnieku tirgus attīstību.

Valsts atbalsts tiek paredzēts aitu populācijas saglabāšanai, lai nodrošinātu bioloģisko daudzveidību. Pašreiz nozares pamatā ir vaislas dzīvnieku audzēšana.

4.1.2. Nozares produktu konkurētspējas vērtējums

Sakarā ar neattīstīto aitas gaļas iekšējo tirgu, nozares konkurētspēju tajā grūti novērtēt. Aptuvenie aprēķini liecina par nozares konkurētspēju ārējā tirgū (ES), sasniedzot lielākus ražošanas apjomus un sakārtojot kvalitātes bāzi.

4.1.3. Iespējas, vīzijas

Nozares turpmākais uzdevums efektīvākas ražošanas attīstības gadījumā varētu būt vietējā tirgus apgādē ar pašražotu aitas gaļu un tās izstrādājumiem, veidojot to kā bioloģiskās lauksaimniecības nozari un saistot ar lauku tūrismu.

Lai nozare attīstītos, nepieciešams veikt pētījumu par aitas gaļas nozares ražošanas ekonomiski tehnoloģiskajiem paņēmieniem. Līdz šādas stratēģijas izstrādei un tās īstenošanas uzsākšanai aktuāla ir nozares ģenētiskā potenciāla saglabāšana.

Pozitīva rezultāta gadījumā nozares pašpārvaldes organizācijas uzdevums būs veidot un/vai rekonstruēt pārstrādes uzņēmumus.

4.1.4. Galvenās stratēģiskās problēmas un to iespējamie risinājumi

Patērētāju neziņa par aitas gaļas pozitīvajām īpašībām un tradīciju barjera nesekmē aitas gaļas pieprasījuma pieaugumu, kā rezultātā neveidojas aitas gaļas tirgus un tās pārstrāde.

Nav zināmi ekonomiski pieņemami risinājumi aitas gaļas ražošanas palielināšanas veicināšanas programmai.

Pašlaik uzmanība galvenokārt pievēršama aitas gaļas ražošanu reglamentējošās institucionālās vides izveidošanai valstī, lai saskaņotu to ar Eiropas Savienībā pastāvošajām prasībām, un nozares ģenētiskā potenciāla saglabāšanai.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā:

(1) Institucionālā vadība

⇒ jāsekmē uz kooperatīviem principiem balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas attīstīšana, lai ražotāji iegūtu pietiekamu tirgus spēku, kā arī veicinātu nozares integrāciju un attīstību, paātrinātu ar Eiropas Savienības prasībām saskaņotu aitas gaļas standartu ieviešanu Latvijā.

(2) Ražošanas koncentrācija un modernizācija

⇒ īstenot valsts atbalsta programmu "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija", papildus paredzot valsts atbalstu tikai tiem lopu mītņu būvniecības un rekonstrukcijas projektiem, kuri nodrošina noteikto zoohigiēnisko un sanitārhygiēnisko noteikumu ievērošanu.

(3) Pētījumi un izglītošana

⇒ valsts pasūtīto lietišķo pētījumu programmā paredzami pētījumi par dažādu aitas gaļas ražošanas paņēmieni un sistēmu salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem, piesaistot jau saimniecībās esošos materiālos un finansu resursus;

⇒ jāattīsta LLKC izglītojošā programma aitas gaļas ražošanas jomā un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām.

(4) Tirgus veicināšanas pasākumi

⇒ nepieciešams veikt iekšējā un ārējā tirgus izpēti visai aitkopības produkcijai.

(5) Ciltsdarba attīstība

⇒ jāturpina esošo ciltsdarba atbalsta programmu īstenošana un perspektīvā valsts atbalsts jāvirza uz augstvērtīga vaislas materiāla ataudzēšanu un vaislas materiāla iepirkšanu ārvalstīs.

(6) Kvalitātes vadības programma

⇒ jāsakārto likumdošana par kautķermeņu klasifikāciju un gaļas kvalitātes kontroli atbilstoši ES normatīvajiem dokumentiem;

⇒ jānodrošina pilnīga veterinārā uzraudzība un kontrole visos gaļas ieguves, pārstrādes, uzglabāšanas un realizācijas posmos.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ nozares pašpārvaldes organizācijai sadarbībā ar Lietuvas un Igaunijas nozares pašpārvaldes institūcijām izstrādāt kopēju eksporta programmu;

⇒ nepieciešamo ražošanas iekārtu uzstādīšana pārstrādes uzņēmumos, lai varētu ražot augstas kvalitātes un konkurētspējīgu produkciju no aitas un jēra gaļas.

4.2. Augļkopība

4.2.1. Nozares attīstības līmeņa raksturojums

Latvijā esošās augļkopības platības vairumā gadījumu ir aizņemtas ar veciem, ekstensīviem dārziem vai izvietotas piemājas stādījumos, un tāpēc nav piemērotas preču produkcijas ražošanai.

Iekšējā tirgus vidējā ietilpība ir 175 tūkst. t., bet 1997. gadā tika saražots 105 tūkst. t., galvenokārt ekstensīvos piemājas dārzos.

Latvijā ir augstas vidējās produkcijas ražošanas izmaksas. Tā cēlonis galvenokārt ir ekstensīvās ražošanas tehnoloģijas. Vienlaikus produkcijas realizācijas vidējās cenas pašlaik ir salīdzinoši zemas, kam pamatā ir nemērķtiecīga kvalitatīvas tirgus produkcijas ražošanas un pārdošanas sistēma.

Šobrīd ir sākusies pirmo intensīvo dārzu ierīkošana ar preču produkcijas ražošanas potenciālu, ko veicinājusi arī 1998. gadā uzsāktā lauksaimniecības atbalsta programma.

4.2.2. Nozares konkurētspējas novērtējums

Intensīvi ražota nozares produkcija var sekmīgi konkurēt vietējā tirgū un Baltijas koptirgū, bet sākotnējās pārstrādes produkcija var konkurēt izejvielu tirgū dziļākas pārstrādes produkcijas ražošanai.

Pasaules tirgū nozare pagaidām nav konkurētspējīga.

4.2.3. Vīzijas un to motivācija

Mērķis izveidot augļkopību par nozari ar līdzsvarotu ražošanas, pārstrādes un realizācijas sistēmu, kas apgādātu iekšējo un piedāvātu ārējā tirgū augstas kvalitātes konkurētspējīgu produkciju visa gada garumā. Pēc augļkopības zinātnieku, aprēķiniem Latvijas augļu dārzu optimālā platība tālākā nākotnē varētu pārsniegt 50 tūkst. ha.

Augļkopība un tās produkcijas realizācija, glabāšana un pārstrāde ir darbintensīva ražošanas nozare, tāpēc tās attīstība palīdzētu risināt nodarbinātības problēmu laukos, tajā skaitā Latgales rajonos. Rentabla augļkopība ir iespējama arī saimniecībās ar ierobežotiem lauksaimniecības zemes resursiem.

Intensīvo dārzu izveidošana, kompleksā ar pirmapstrādes, glabāšanas, pārstrādes un pārdošanas sistēmas attīstīšanu, var padarīt Latvijas dārzkopju ražoto produkciju par konkurētspējīgu arī pasaules tirgū.

4.2.4. Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Efektīvas augļkopības ražošanas nozares attīstību galvenokārt kavē nepilnīgi izveidotā tirgus struktūra un nelieli tirgus produkta apjomi. Nav attīstījusies augļkopības produkcijas ražošanas un pārdošanas sistēma, ieskaitot augļu glabāšanu, sagatavošanu pārdošanai un pārdošanas organizēšanu, kas saistīts ar sadrumstaloto un nekoordinēto ražošanu. Tas, kā arī nepietiekamā informācija par optimālajiem tirgus segmentiem neļauj koncentrēt finansiālos resursus efektīvas ražošanas un pārdošanas tehnoloģijas ieviešanai.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ jāizstrādā projekts par nepieciešamo augļkopības nozares kapitāla vajadzību;
- ⇒ jāizstrādā efektīva brīdināšanas sistēma augļaugu slimību un kaitēkļu apkarošanai un jāizveido informācijas tīkla;
- ⇒ jāattīsta LLKC izglītojošā programma augļkopības jomā un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām;
- ⇒ jāturpina lietišķie pētījumi par intensīvu dārzu audzēšanas un iekārtošanas tehnoloģijas pilnveidošanu un augļu un ogu pārstrādes iespējām.

(2) Institucionālā vadība

- ⇒ jāsekmē uz kooperatīviem principiem balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas attīstīšana, lai augļkopības ražotāji iegūtu pietiekamu tirgus spēku, koordinējot ražošanu, realizācijas sistēmu un stādmateriālu audzēšanu. Kā galvenais atbalsta instruments izmantojams finansiālais atbalsts šādas izveidotas organizācijas darba nodrošināšanai tās darbības sākotnējā posmā (līdz trīs gadiem) un kopīga darbība tirgus institucionālās vides veidošanā, kā arī produkcijas eksporta veicināšanā.

(3) Sēklkopības un selekcijas attīstība

- ⇒ kopā ar nozares ražotāju pašpārvaldes organizācijām jāizveido atveseļota (elites) stādmateriāla ražošanas sistēma, iekļaujot tajā zinātniskos pētījumus;
- ⇒ konkursa kārtībā izveidot reģionālas atbalsta saimniecības augļkopībā, kurās iespējams veikt arī šķirņu ražošanas pārbaudes.

(4) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

- ⇒ turpināma valsts atbalsta programma "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija", paredzot atsevišķu apakšprogrammu kompleksas augļu ražošanas un pirmapstrādes sistēmas izveidošanai, tajā skaitā arī saldēšanas jaudu izveidošanai, augļu glabātuvju celtniecībai vai rekonstrukcijai.

(5) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ jāizstrādā un jāpieņem kvalitātes un nekaitīguma prasības augļkopības produkcijai, harmonizējot tos ar ES prasībām, kā arī atbilstoša kontroles sistēma;
- ⇒ jāizveido ievadamās produkcijas fitosanitārās drošības sistēma.

(6) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ jānodrošina pastāvošo tarifu un netarifu pasākumu efektīva darbība iekšējā tirgus aizsardzībai.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ Eektīvas un ilgtspējīgas augļkopības produkcijas ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā.
- ⇒ Uz kooperatīviem principiem balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas izveidošana un attīstīšana, lai iegūtu pietiekamu tirgus spēku un koordinētu augļkopības produkcijas ražošanas sistēmas izveidošanu valstī.

4.3. Cūkkopība

4.3.1. Nozares pašreizējā līmeņa vērtējums

Nozares attīstības līmenis gan ražošanas struktūras, gan produkcijas kvalitātes aspektā ir kontrastains. Lielu daļu nozares produkcijas vēl joprojām iegūst sīksaimniecībās, kur audzē 1 - 10 cūkas, kā arī lielākās saimniecībās, kur audzē līdz 200 cūkām. Šajās saimniecībās izmanto ekstensīvas un primitīvas tehnoloģijas, cūkgaļu ražo galvenokārt pašpatēriņam un pārdošanai vietējā tirgū vai mazajiem pārstrādes uzņēmumiem. Šajās saimniecībās grūti nodrošināt cūku audzēšanas apstākļus, lai ražotā produkcija atbilstību noteiktajām prasībām. 1997. gadā šādās saimniecībās atradās ap 66 % no cūku kopskaita valstī.

Ir diezgan daudz saimniecību, kurās ir liels cūku skaits, bet, kurās, izmantojot neracionālu (tradicionālu) ražošanas organizāciju un neefektīvu tehnoloģiju, ražo dārgu un treknu cūkgaļu.

Latvijā ir arī vairākas saimniecības, kurās audzē vairāk par 5 000 cūkām, taču arī šo saimniecību tehnoloģiskais līmenis ne vienmēr dod iespēju ražot augstas kvalitātes lētu cūkgaļu.

Ražot relatīvi lētu augstākas kvalitātes cūkgaļu un veidot ilglaicīgas līgumattiecības ar cūkgaļas pārstrādes uzņēmumiem spēj pavisam neliels skaits šķirnes cūku audzētavu un cūkgaļas ražotājsabiedrību.

Liela daļa problēmas slēpjas apstākļi, ka ārējās konkurences ietekmē pārstrādes uzņēmumi piedāvā ražotājiem tādu iepirkuma cenu, kas daudzos gadījumos nenosedz cūku izaudzēšanas izmaksas. Rezultātā pārstrādes uzņēmumiem trūkst vietējās izejvielas, bet cūku audzētājiem nav iespēju modernizēt un attīstīt ražošanu.

4.3.2. Nozares konkurētspējas vērtējums

Uz tirgu orientētas specializētas saimniecības, kas spēj racionāli izmantot lopbarību, kurās ir ekonomiski izdevīgas un veselīgas lopu mītnes un kuras pielieto enerģiju, investīcijas un darbu taupošas tehnoloģijas, var ražot ne tikai Latvijas, bet arī Baltijas un pasaules tirgū konkurētspējīgu cūkgaļu.

4.3.3. Nozares attīstības vīzijas

Nozares attīstība vispirms saistāma ar intensīvi ražotas kvalitatīvas cūkgaļas ražošanas attīstīšanu vietējā tirgus piesātināšanai. Vienlaikus jākoncentrē spēkus kvalitātes vadības sistēmas izveidošanai un pārstrādes jaudu sakārtošanai atbilstoši ES prasībām, tādējādi sagatavojot pamatu konkurētspējīgas produkcijas ražošanai eksportam.

Tas nozīmētu vismaz divkārtēju pašreizējā ražošanas apjoma pieaugumu turpmākajos piecos gados, sasniedzot ražošanas līmeni 80 -90 tūkst. t gadā, kas orientējoši atbilstu cūkgaļas patēriņam iekšējā tirgū, ar tālākām pieauguma perspektīvām. Šo apjomu orientējoši varētu nodrošināt 1200 tūkst. cūku nobarošana gadā specializētās saimniecībās ar efektīvu tehnoloģiju.

Vienlaikus ir jāizveido produkcijas eksporta stratēģija un institucionālā vide tās īstenošanai, aptverot cūkgaļas ražošanu visos tās posmos - no lauksaimniecības uzņēmuma līdz gatavam pārstrādes produktam.

Veiksmīgāko Latvijas lauku uzņēmēju prakse jau pierādījusi, ka apjomīga, specializēta un tehnoloģiski moderna cūkkopība var būt ienesīga nozare arī Latvijā, tāpēc ražošanas apjoma pieaugums saistāms ar tehnoloģiski modernu cūkkopības ražošanas uzņēmumu izveidošanos un attīstību. Kā papildu priekšnoteikums tam ir iekšējā tirgus sakārtošana, radot godīgas konkurences apstākļus visiem kvalitatīvas produkcijas ražotājiem.

Zinātniski pierādīts un praksē pārbaudīts, ka Latvijā mērķtiecīgi lopbarībai ražotie mieži, auzas, zirņi, pupas, rapši un citi produkti ir augstvērtīgi galvenie komponenti pilnvērtīgas, efektīvas cūku barības veidošanā. Tāpēc cūkkopības attīstība veicinās arī graudu izmantošanas iespējas, radot papildu pieprasījumu pēc apmēram 350 tūkst. t labības.

4.3.4. Nozares galvenās problēmas un risinājumi

Ražotās produkcijas neizlīdzinātā un nepietiekamā kvalitāte ir šķērslis pārdošanas cenu pieaugumam un ārēja tirgus paplašināšanai. Kvalitātes vadības sistēmas institucionālā nodrošinājuma un pārstrādes uzņēmumu neatbilstība ES un pasaules tirgus prasībām ierobežo cūkgaļas ražošanu eksportam.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Ražošanas koncentrācija un modernizācija

- ⇒ jāturpina īstenot valsts atbalsta programmu “Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija”, papildus paredzot valsts atbalstu tikai tiem lopu mītņu būvniecības un rekonstrukcijas projektiem, kuri nodrošina noteikto zoohigiēnisko un sanitārhygiēnisko noteikumu ievērošanu;
- ⇒ jāveicina ražošanas un pārstrādes sistēmas izveidošana, izstrādājot programmu ES noteikumiem atbilstošu kautuvju iekārtošanai, paredzot atvieglota kredīta garantēšanu pārstrādes uzņēmumu veidotai uzņēmēj sabiedrībai ar tā dzēšanas iespēju pēc projekta mērķa sasniegšanas.

(2) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ izstrādāt rekomendācijas cūku mītņu būves projektu racionālākajiem risinājumiem, paredzot dažādas ražošanas tehnoloģijas;
- ⇒ valsts pasūtīto lietišķo pētījumu programmā paredzami pētījumi par dažādu cūku ražošanas paņēmieni un sistēmu salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem;
- ⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un izglītojošo materiālu publicēšana atsevišķos biļetenos un darbs ar demonstrējumu un labas prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem).

(3) Ciltsdarba attīstība

- ⇒ jāturpina esošo ciltsdarba atbalsta programmu īstenošana;
- ⇒ jāveic efektīva vairāku šķirņu izmantošana, lai nobarošanai iegūtu ātraudzīgus, barību efektīvi izmantojošus krustojumus ar lielu liesās gaļas saturu kautķermenī.

(4) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ Valsts veterinārajam departamentam kopīgi ar ZM Lopkopības nodaļu jāizstrādā klasiskā cūku mēra un citu lipīgo slimību (ES noteiktas kopā 11 slimības) apkarošanas programma un tā jāiedarbina reāli dzīvē 1999. gadā;
- ⇒ jāizveido gaļas kvalitātes vērtēšanas un līdz ar to samaksas diferenciacijas sistēma valstī atbilstoši ES noteikumiem nr. 3220/84 un jānodrošina šo sistēmu ar kvalificētiem speciālistiem;
- ⇒ jāizstrādā lopu labturības noteikumi, kas jāievēro arī lopu mītņu būvniecībā;
- ⇒ pieņemt vides aizsardzības prasības cūkkopības saimniecībām, harmonizējot tās ar ES pieņemtajām vides slodzes normām.

(5) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ jāizstrādā iekšējā tirgus sakārtošanas programmu godīgas konkurences veicināšanai starp ražotājiem;
- ⇒ valsts intervences ieviešana cūkgaļas tirgū, pielietojot privātās uzglabāšanas formu, cenu svārstību izlīdzināšanai pārprodukcijas brīdī.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ augstas kvalitātes un ekonomiski izdevīgas lopbarības ražošana, īpaši pievēršot vērību olbaltumvielu bilances nodrošināšanai;
- ⇒ saimniecību tehniskā un tehnoloģiskā modernizācija un jaunu lopu mītņu būvniecība, izvēloties efektīvas tehnoloģijas ar minimālu darbietilpību, kapitālietilpību un energoietilpību.

c) Nozares pašpārvaldes struktūru uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ izveidot cūkgaļas ražošanas, pārstrādes un eksporta koordinācijas sistēmu;
- ⇒ izveidot cūku ganāmpulku pārraudzību un pārraudzības virskontroli (t.s. neatkarīgie valsts pārraugi).

4.4. Cukurbiešu un cukura ražošana

4.4.1. Nozares līmeņa novērtējums

Cukurbiešu audzēšana valsts mērķtiecīgas atbalsta politikas un ražotāju koordinētas darbības rezultātā Latvijā sasniegts salīdzinoši augsts ražošanas līmenis. Jau 1997. gadā no cukurbietēm tika saražots 50 % no patērētā cukura apjoma. 1998. gadā pašapgāde ar cukurbiešu cukuru tiek prognozēta jau 70 % līmenī.

Latvijā ir piemēroti agroklimatiskie apstākļi cukurbiešu audzēšanai. Radīta motivācija un bāze tālākai cukura ražošanas attīstībai no vietējās izcelsmes izejvielās.

4.4.2. Nozares konkurētspējas novērtējums

Pie pastāvošās valsts atbalsta sistēmas un cukurbiešu ražošanas apjomiem Latvijā ražotais cukurs spēj konkurēt ar importēto vietējā tirgū. Tomēr izmaiņas citu valstu, it sevišķi Lietuvas un Igaunijas, cukura ražošanas atbalsta politikā var ierobežot Latvijas cukura tirgus iespējas vietējā tirgū.

4.4.3. Vīzijas un motivācija

Cukura ražošanas nozares attīstība perspektīvā saistāma ar pilnīgu vietējā tirgus pieprasījuma apmierināšanu no Latvijā audzēto cukurbiešu cukura. Lai pilnībā nodrošinātu Latvijai nepieciešamo cukura daudzumu - 100 tūkst. t gadā, nepieciešams saražot 700 - 750 tūkst. t cukurbiešu, un tam būtu nepieciešami 17 -18 tūkst. ha cukurbiešu sējumu. Šādu līmeni ir iespējams sasniegt jau tuvāko 1-2 gadu laikā.

Cukura ražošanas apjomu iesaldēšana pašreizējā līmenī nenodrošinās ražošanas efektivitātes palielināšanos, kā rezultātā ilglaicīgā perspektīvā cukurbiešu ražošana Latvijā samazinātos.

Jāturpina aizsākto un iecerēto pasākumu komplekss cukurbiešu audzēšanas specializācijā, koncentrācijā un tehnoloģiskajā modernizācijā, īpaši koncentrējot uzmanību uz cukurrūpniecības modernizāciju un tās jaudu palielināšanu.

Valsts atbalsta politika cukura ražošanas nozarē nav maināma tuvāko piecu- septiņu gadu laikā, dodot iespējas pabeigt cukura ražošanas kompleksa pārstrukturēšanu. Tomēr valsts atbalsts nav orientējams cukura eksporta veicināšanai.

4.4.4. Nozares attīstību ierobežojošie faktori un galvenās stratēģiskās problēmas

Par cukura ražošanas nozares attīstības galveno ierobežojošo faktoru ir kļuvusi cukurbiešu pārstrādes jaudu nepietiekamība. un pārstrādes nepietiekamā efektivitāte. Kā arī atšķirīgās, bet attīstītās cukurbiešu cukura ražošanas atbalsta sistēmas citās valstīs.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

- a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem);
 - ⇒ izpētīt un izvērtēt iespēju ieviest Latvijas cukurbiešu pārdošanā dubulto kvotu sistēmu, adekvātu Eiropas Savienības koptirgus organizācijā izmantotajam principam.
- (2) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija
- ⇒ turpināma valsts atbalsta programma “Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija”, kā arī 1999. gadā paredzēt vienreizēju atbalstu cukura rūpniecības modernizācijai.
- (3) Kvalitātes vadības programma
- ⇒ jāizstrādā cukurbiešu ražošanas noteikumi, kas saskaņoti ar ES noteikumiem.
- (4) Tirgus veicināšanas pasākumi
- ⇒ cukura iekšējā tirgus pilnīgas novērošanas sistēmas izveide, aptverot visus tā segmentus (tajā skaitā par tālāk eksportējamās produkcijas ražošanā izmantotajiem cukura apjomiem);
 - ⇒ jānodrošina pastāvošo tarifu un netarifu pasākumu efektīva darbība iekšējā tirgus aizsardzībai;
 - ⇒ nepieciešamības gadījumā, lai aizsargātu no cukura ieviešanas par dempinga cenām, jāiedarbina likumdošana, kas paredz antidempinga mehānismu.
- b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā
- ⇒ efektīvas un ilgtspējīgas cukura ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā;
 - ⇒ cukura pārstrādes uzņēmumu rekonstrukcija pārstrādes efektivitātes paaugstināšanai.
- c) Ražošanas kvalitātes nodrošināšana un veicināšana
- ⇒ Jāizstrādā cukurbiešu ražošanas noteikumi.

4.5. Dārzenkopība

4.5.1. Nozares attīstības līmeņa raksturojums

Dārzenus dažādiem mērķiem un dažādos daudzumos audzē daudzas saimniecības. Kaut gan 1997. gadā, salīdzinot ar 1990. gadu, dārzeņu platības bija būtiski lielākas, sasniedzot 13,5 tūkst. ha, dārzeņu vidējie ražības rādītāji ir radikāli samazinājušies. Ražošana ir salīdzinoši ekstensīva un orientēta galvenokārt uz pašpatēriņu. Latvijā ir augstas dārzeņu ražošanas izmaksas, kā cēlonis galvenokārt ir zemais tehnoloģiskais līmenis.

Atklātā laukā dārzeņu audzēšanā noteicošā loma ir dažāda lieluma ģimenes saimniecībām, kurās atrodas 97,6 % no kopējām šīs kultūras platībām.

Samazinoties pārstrādes uzņēmumu skaitam, deviņdesmito gadu sākumā krasi samazinājās pieprasījums pēc pārstrādei paredzētiem dārzeņiem, līdz ar to šo dārzeņu stādījumi ir ievērojami samazinājušies.

4.5.2. Nozares konkurētspējas novērtējums

Dārzeņu ražošanai Latvijā kopumā nav tik labvēlīgu dabas un klimatisko apstākļu, lai varētu konkurēt pasaulē ar svaigu produkciju un konservu izejmateriāliem, tāpēc pagaidām produkcija var būt konkurētspējīga tikai vietējā tirgū. Zināmas perspektīvas ir tādas vairāku nozīmīgu lauka dārzeņu kultūru (kāpostu, sakņaugu) produkcijas ražošanai, kas var kļūt konkurētspējīga pasaules tirgū kā izejmateriāls konservu ražošanai. Siltumprasīgās kultūras (gurķi, tomāti) var būt konkurētspējīgas tikai iekšējā tirgū. Visu dārzeņu kvalitāte spēj atbilst ES standartiem.

4.5.3. Vīzijas un to motivācija

Augstas un stabilas kvalitātes produkcija, kas saražota, izmantojot intensīvās ražošanas metodes, godīgas konkurences apstākļos un pie attīstītas mārketinga stratēģijas sekmīgi spēj konkurēt vietējā tirgū. Par to liecina veiksmīgāko ražotāju piemērs.

Nozares attīstība nav iespējama bez ražotāju tirgus spēka pastiprināšanas, apvienojoties ražošanu un pārdošanu koordinējošās sistēmās.

4.5.4. Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Efektīvas dārzeņu ražošanas nozares attīstību galvenokārt kavē nepilnīgi izveidotā vietējās produkcijas pārdošanas organizācija un infrastruktūra un ar to saistītā dārzeņu ražošanas sistēma. Latvijā izaudzēto dārzeņu raža nepietiekoši tiek uzglabāta realizācijai pavasara mēnešiem, jo ražotājiem nav pieejamas piemērotas sakņu glabātuves. Tas saistīts ar sadrumstaloto un nekoordinēto ražošanu.

Lauksaimniecības ražotājiem piemērotās dažādās pievienotās vērtības nodokļu likmes un to nekorekta izmantošana rada pamatu negodīgai konkurencei. Tas neļauj koncentrēt finansiālos resursus efektīvas ražošanas un pārdošanas tehnoloģijas ieviešanai.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem);

⇒ jāizstrādā dārzeņu audzēšanas pilnu izmaksu orientējošie normatīvi, kas dotu iespēju lauksaimniekiem izvērtēt savas ekonomiskās iespējas un izvēlēties optimālo specializācijas virzienu un pakāpi.

(2) Institucionālā vadība

⇒ jāsekmē uz kooperatīviem principiēm balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas attīstīšana, lai dārzeņu ražotāji iegūtu pietiekamu tirgus spēku. Kā galvenais atbalsta instruments izmantojams finansiālais atbalsts šādas izveidotas organizācijas darba nodrošināšanai tās darbības sākotnējā posmā (līdz trīs gadiem) un kopīga darbība tirgus institucionālās vides veidošanā, kā arī produkcijas eksporta veicināšanā;

⇒ jāpilnveido un jānodrošina dārzeņu importa produkcijas fitosanitārās un ekonomiskās kontroles sistēmas efektīva darbība iekšējā tirgus aizsardzībai.

(3) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ turpināma valsts atbalsta programma "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija", iekļaujot atbalstu ražotāju kooperatīvām organizācijām glabātuvju būvniecībai un iekārtošanai, kas piemērotas dārzeņu uzglabāšanai un sagatavošanai pārdošanai.

(4) Kvalitātes vadības programma

⇒ Jāizstrādā ES prasībām atbilstoša dārzeņu kvalitātes vadības un kontroles sistēma, nekaitīguma prasības dārzeņiem.

(5) Tirgus attīstības pasākumi

⇒ nepieciešamības gadījumā, lai aizsargātu iekšējo tirgu no produkcijas ieviešanas par dempinga cenām, jāiedarbina likumdošana, kurā paredzēts antidempinga mehānisms;

⇒ kopā ar dārzeņu ražošanas nozares pašpārvaldes organizāciju jāizpēta produkcijas pārdošanas iespējas NVS un citos tuvējos tirgos, un, perspektīva risinājuma gadījumā, jāgatavo eksporta ražošanas attīstīšanas programma.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ efektīvas un ilgtspējīgas dārzeņu ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā;
- ⇒ uz kooperatīviem principiem balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas izveidošana un attīstīšana, lai iegūtu pietiekamu tirgus spēku un koordinētu dārzeņu ražošanas un pārdošanas sistēmas izveidošanu valstī.

4.6. Graudsaimniecība

4.6.1. Nozares pašreizējā līmeņa vērtējums

Pēdējos trijos gados ir novērojama stabila sējumu platību palielināšanās un kopražas pieauguma tendence. 1997. gadā sasniegtais labības ražošanas apjoms bija viens miljons tonnu graudu, kuru izaudzēšanai tika izmantoti 486 tūkstoši hektāru zemes. 1998. gadā saražotais graudu apjoms ir aptuveni 900 tūkst. tonnu.

Graudkopības līmenis Latvijā ir ļoti kontrastains. Graudsaimniecībā specializējušās, profesionāli vadītās saimniecībās graudaugu ražība ir 5-6 t/ha ar tendenci un mērķi to paaugstināt līdz agroekonomiski efektīvam līmenim.

Nozarē ir liels skaits produkcijas ražotāju, un ražošana ir sadrumstalota. Nav izveidojies starpposms (graudsaimniecību kooperatīvi vai cita veida uzņēmumi) starp graudu ražotājiem un graudu tirgu tā plašākajā izpratnē.

Kopumā vairumā saimniecību sasniegtais produktivitātes līmenis ir nepietiekams, graudi ir dārgi un zemas kvalitātes.

4.6.2. Nozares produktu konkurētspējas vērtējums

(1) Vietējā tirgū

Pašreizējā situācijā, kad pastāv ievadmitas tarifi graudiem, vietējā tirgū nozare ir konkurētspējīga (līdz jaunu ievadmitas tarifu likmju akceptēšanai Saeimā). Importa īpatsvars ir mazs (6-7 %).

(2) Baltijas tirgū

Lietuvā audzēto graudu cena ir nedaudz zemāka, bet, ņemot vērā Lietuvas valsts atbalstu par pārdoto graudu tonnu, Latvijas graudu pārstrādes produkcija nespēj konkurēt ar Lietuvā ražoto.

(3) Pasaules tirgū

Cenas Latvijā šobrīd ir stipri pietuvinātas labības cenām citu valstu tirgos, bet kompensācijas graudu audzētājiem nesamērojami zemākas.

4.6.3. Nozares attīstības iespējas un vīzijas

Nozares attīstība saistāma ar iekšējā pārtikas labības tirgus pieprasījuma apmierināšanu un labības ražošanu lopbarības sagatavošanai. Labības ražošanas apjomu palielināšanās virs iekšējā pārtikas un lopbarības tirgus patēriņa apjoma viennozīmīgi saistāma ar pārtikas labības cenu tuvošanos līmenim, kas atļauj produkcijas eksportu.

Latvijas augsnes un dabas apstākļi, agrārās zinātnes potenciāls, lauksaimnieku rīcībā esošās graudaugu šķirnes, profesionālās izglītības un konsultēšanas attīstība un valsts atbalsta pasākumi lauksaimniecības tehniskās un tehnoloģiskās bāzes attīstībai un modernizācijai, kā arī augšņu auglības paaugstināšanai veido labvēlīgus apstākļus Latvijas labības ražošanas attīstībai.

Tuvākajos 5-7 gados Latvijas lauksaimnieki var saražot līdz 1,4 – 1,5 miljonus tonnu graudu.

Latvijas iedzīvotāju patēriņam pārtikai - maizei un miltu izstrādājumiem - nepieciešamais maksimālais graudu daudzums ir 200 - 230 tūkst. tonnu gadā un nav pamata prognozēm par patēriņa pieaugumu. Tāpēc ražotā labības apjoma pieaugums izmantojams lopbarībai, kā arī labības eksportam tiešā veidā vai to pārstrādājot eksportējamajos produktos - labības izstrādājumos un/vai lopkopības produkcijā.

4.6.4. Nozares galvenās problēmas un risinājumi

Latvijā ražotās labības apjomi ir pietiekami, lai piesātinātu iekšējo pārtikas labības tirgu, bet produkcijas izmaksas vēl ir pārāk augstas un kvalitāte – neizlīdzināta un nepietiekama.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Ražošanas koncentrācija

- ⇒ jāsekmē labības ražošanas saimniecību ar platībām 100 - 500 ha izveide;
- ⇒ jāturpina valsts atbalsta programma zemes iegādei un ražošanas tehnoloģiskajai modernizācijai.

(2) Finanšu resursi apgrozāmo līdzekļu finansēšanai

- ⇒ 1999. gadā jāsaņem programma īstermiņa kredīta resursu nodrošināšanai.

(3) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ tirgus orientēto lietišķo pētījumu programmas ietvaros veikt pētījumus par Latvijā līdz šim neizmantoto ES graudu kvalitātes rādītāju un parametru piemērošanas iespējām Latvijā, kur tie, atšķirībā no ES, līdz šim netiek noteikti;
- ⇒ valsts pasūtīto lietišķo pētījumu programmā paredzami pētījumi par dažādu labības ražošanas paņēmienu un sistēmu salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem;
- ⇒ jāsaņem rokasgrāmata graudaugu audzētājiem par intensīvajām audzēšanas tehnoloģijām;
- ⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem).

(4) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

- ⇒ valsts atbalsta programmas “Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija” ietvaros jāpapildina nolikums, paredzot atbalsta sniegšanu labības ražošanai piemērotos apstākļos kā arī koncentrējot to uz ražošanu limitējošo faktoru ietekmes mazināšanu.

(5) Selekcijas un sēklkopības attīstība

- ⇒ jānodrošina piemērotu šķirņu pieejamība konkrētām labības produktu kvalitātes prasībām un augsnes apstākļiem;
- ⇒ jāsekmē sēklkopības asociācijas izveide un sēklas ražošana pēc pasūtījuma.

(6) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ jāizstrādā nekaitīguma kritēriji labībai un tās produktiem;
- ⇒ jāizstrādā un jāaprobē efektīvāki graudu un to produktu kvalitātes kontroles parametri un kritēriji.

(7) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ labības tirdzniecības sistēmas attīstības veicināšana;
- ⇒ valsts intervences mehānisma īstenošana labības produktu tirgū;
- ⇒ potenciālo eksporta tirgu izpēte graudiem un to pārstrādes produktiem;
- ⇒ vienādu Baltijas graudu tirgus nosacījumu veidošana.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ specializēšanās labības ražošanā konkrētām izmantošanas mērķim;

- ⇒ specializācijas mērķim pakļautas zemkopības sistēmas, kā arī intensīvas graudu ražošanas organizācijas un tehnoloģijas izveide un pielietošana saimniecībā;
- ⇒ precīzi dozētas mēslošanas un augu aizsardzības pilnas sistēmas pielietošana;
- ⇒ graudaugu platību pieskaņošana pieejamajiem resursiem, racionāli saskaņojot pašu un nomāto resursu, kā arī nolīgto pakalpojumu izmantošanu.

4.7. Kartupeļu ražošana

4.7.1. Nozares attīstības līmeņa raksturojums

Kartupeļus dažādiem mērķiem un dažādos daudzumos audzē saimniecību absolūtais vairākums. Tomēr mērķtiecīgi pārstrādei vai tirgum kartupeļus audzē tikai neliela daļa specializējušos saimniecību, kuras iegūst ražas 25-30 t/ha. Vairums no tām ietilpst samērā labi attīstītajās kartupeļu rūpnieciskās pārstrādes sistēmās, tomēr 1997. gadā pārstrādāti tikai 3 % no visas kartupeļu kopražas, salīdzinot ar 20 % Eiropas Savienībā. Nav attīstījies pilnvērtīgs galda kartupeļu tirgus, un vairumā pārējo saimniecību iegūtās ražas un produkcijas kvalitāte ir zema vai ļoti zema.

Latvijā ir augstas kartupeļu ražošanas izmaksas, kā cēlonis galvenokārt ir zemais tehnoloģiskais līmenis.

4.7.2. Nozares konkurētspējas novērtējums

Nozares produkcija var sekmīgi konkurēt vietējā tirgū, bet augsto ražošanas izmaksu dēļ Latvijas pārtikas kartupeļi nav konkurētspējīgi ne Baltijas, ne arī plašākā tirgū.

Kartupeļu pārstrādes produktiem - cietei un čipsiem ir tirgus iespējas tuvējās valstīs (Somija, Zviedrija, Krievija, Ukraina, Baltkrievija).

4.7.3. Vīzijas un to motivācija

Turpmāk kartupeļu ražošanas attīstība saistāma ar kvalitatīvu galda kartupeļu Latvijas tirgus piepildīšanu. Veicināma kartupeļu pārstrādes apjomu konsekventa palielināšana. Izvērtējamas kartupeļu pārstrādes produktu eksporta paplašināšanas un sēklas kartupeļu eksporta iespējas. Ir samazināma kartupeļu audzēšana un izmantošana lopbarībai.

Tas saistās ar kartupeļu ražošanas kopējā apjoma samazināšanos un ražošanas koncentrāciju un specializāciju, audzējot kartupeļus konkrētam izmantošanas mērķim. Tas ļautu optimāli izmantot pieejamos tehnikas, darba un arī finansu resursus.

Lai kartupeļu ražošana Latvijā kļūtu ienesīga, nepieciešams paaugstināt stādījumu vidējo ražību vismaz līdz 250 cnt/ha.

4.7.4. Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Efektīvas galda kartupeļu ražošanas nozares attīstību galvenokārt kavē nepilnīgi izveidotā tirgus struktūra. Nav attīstījies pilnvērtīgs kvalitatīvu galda kartupeļu tirgus un ar to saistītā kartupeļu ražošanas sistēma, ieskaitot kartupeļu sagatavošanu pārdošanai un pārdošanas organizēšanu. Tas saistīts ar sadrumstaloto un nekoordinēto kartupeļu ražošanu, kas neļauj koncentrēt finansiālos resursus efektīvas ražošanas un pārdošanas tehnoloģijas ieviešanai. Nepilnīga importēto kartupeļu fitosanitārā kontrole draud ar slimību ievazāšanu kartupeļu stādījumos.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem);

⇒ jāizstrādā kartupeļu audzēšanas pilnu izmaksu orientējošie normatīvi, kas dotu iespēju lauksaimniekiem izvērtēt savas ekonomiskās iespējas un izvēlēties optimālo specializācijas virzienu un pakāpi.

(2) Institucionālā vadība

⇒ jāsekmē uz kooperatīviem principiēm balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas attīstīšana, lai kartupeļu ražotāji iegūtu pietiekamu tirgus spēku. Kā galvenais atbalsta instruments izmantojams finansiālais atbalsts šādas izveidotas organizācijas darba nodrošināšanai tās darbības sākotnējā posmā (līdz trīs gadiem) un kopīga darbība tirgus institucionālās vides veidošanā, kā arī produkcijas eksporta veicināšanā;

⇒ jāizstrādā un jāievieš efektīva kartupeļu importa fitosanitārās kontroles nodrošināšanas sistēma.

(3) Sēklkopības un selekcijas attīstība

⇒ saglabājams valsts atbalsts sertificētiem sēklas kartupeļu audzētājiem;

⇒ jāturpina kartupeļu šķirņu selekcija, orientējoties uz katra produkcijas veida ražošanai piemērotākajām kartupeļu šķirnēm.

(4) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ turpināma valsts atbalsta programma "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija".

(5) Kvalitātes vadības programma

⇒ jāizstrādā ES prasībām atbilstoša kartupeļu kvalitātes vadības un kontroles sistēma, nekaitīguma prasības galda kartupeļiem.

(6) Tirgus attīstības pasākumi

⇒ jānodrošina pastāvošo tirgus barjeru darbība;

⇒ nepieciešamības gadījumā, lai aizsargātu no produkcijas ieviešanas par dempinga cenām, jāiedarbina likumdošana, kurā paredzēts antidempinga mehānisms;

⇒ pagaidām saglabājams valsts atbalsts pārstrādei izmantoto kartupeļu audzētājiem, pakāpeniski to samazinot, sākot ar 2000. gadu;

⇒ jāizpēta produkcijas noieta attīstīšanas iespējas NVS un citos tuvējos tirgos.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ efektīvas un ilgtspējīgas kartupeļu ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā;

⇒ uz kooperatīviem principiēm balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas izveidošana un attīstīšana, lai iegūtu pietiekamu tirgus spēku un koordinētu kartupeļu ražošanas sistēmas izveidošanu valstī.

4.8. Liellopu gaļas ražošana

4.8.1. Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Liellopu gaļas ražošana cieši saistīta ar piensaimniecību. Tā ir ne tikai izbrāķēto slaucamo govju, bet arī ganāmpulka atražošanai nevajadzīgo jaunlopu vienīgais saimnieciski noderīgais izlietošanas virziens. Otrs virziens ir tieši gaļas liellopu audzēšana gaļai.

Gaļas ražošanas apjoms laika posmā no 1990. līdz 1997. gadam ir samazinājies 4,9 reizes, un 1997. gadā liellopu gaļas ražošana bija 25,5 tūkst. t., kas sastāda 36 % no kopējā gaļas ražošanas apjoma.

Pēdējos gados kritiski samazinājies govju skaits, samazinājusies teļu ieguve, tiek kauti nenobaroti jaunlopi un mazi teļi, lēni veidojas gaļas govkopības nozare. Pasliktinājusies gaļas kvalitāte, jo tajā lielākais īpatsvars ir brāķēto govju, nevis nobaroto jaunlopu gaļai.

4.8.2. Nozares produktu konkurētspējas vērtējums

Liellopu gaļas ražošana, audzējot gaļai piena tipa šķirnes govju teļus, Latvijā tradicionāli ir ar piensaimniecību saistīta nozare, un tā nav konkurētspējīga kā atsevišķa lauksaimniecības nozare.

Valstī veiktie pētījumi vēl nedod iespēju novērtēt specializēto gaļas liellopu audzēšanas ekonomiskās iespējas Latvijā. Tāpēc jāveic pētījumi, kas dotu iespēju izstrādāt ekonomiski pamatotu nozares attīstības programmu.

4.8.3. Attīstības iespējas un vīzijas

Liellopu gaļas ražošanas nozares uzdevums nākotnē ir apgādāt vietējo tirgu ar pašražotu liellopu gaļu un tās izstrādājumiem.

Nozares tālākas attīstības programmā jāparedz pasākuma sistēmu ciltsdarba, turēšanas, ēdināšanas, pārdošanas un pārstrādes jomās.

Izskatīt iespēju specializēto gaļas šķirņu liellopu audzēšanu attīstīt arī kā bioloģiskās lauksaimniecības nozari.

4.8.4. Galvenās stratēģiskās problēmas un to iespējamie risinājumi

Latvijā ražotās liellopu gaļas zemās iepirkuma cenas, ko izraisa zemas kvalitātes (klases) un lētas liellopu gaļas imports, īpaši no valstīm ar spēcīgu valsts cenu atbalstu liellopu gaļas ražošanai, pašlaik nerada ekonomisko pamatu ražotāju motivācijai pievērsties specializētai liellopu gaļas ražošanai.

Pašlaik nav zināmi ekonomiski pieņemami risinājumi liellopu gaļas ražošanas būtiskas palielināšanas veicināšanas programmai.

Tāpēc pašlaik uzmanība galvenokārt pievēršama liellopu gaļas ražošanu reglamentējošās institucionālās vides izveidošanai valstī, lai saskaņotu to ar Eiropas Savienībā esošajām prasībām.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

⇒ valsts pasūtīto lietišķo pētījumu programmā paredzami pētījumi, kas izvērtētu pamatu lēmumam par nozares attīstības perspektīvām;

⇒ pētījumu rezultāti jāapkopo rokasgrāmatā gaļas liellopu audzēšanā.

(2) Institucionālā vadība

⇒ jāizstrādā un jāievieš efektīva liellopu gaļas importa veterinārās kontroles nodrošināšanas sistēma;

⇒ jāsekmē nozares pašpārvaldes sistēmas attīstība, lai nozarē būtu iespējams koordinēt ražošanas un realizācijas sistēmu.

(3) Ciltsdarba attīstība

⇒ jāturpina izstrādāto ciltsdarba atbalsta programmu īstenošana;

(4) Kvalitātes vadības programma

⇒ vienotas liellopu liemeņu klasifikācijas sistēmas un kontroles mehānisma izveidošana, aptverot "Noteikumu par liellopu liemeņu klasifikāciju" apstiprināšanu saskaņā ar ES prasībām, kā arī to ieviešanu.

(5) Tirgus veicināšanas programma

⇒ nepieciešamības gadījumā, lai aizsargātu iekšējo tirgu no produkcijas ieviešanas par dempinga cenām, jāiedarbina likumdošana, kurā paredzēts antidempinga mehānisms;

⇒ nepieciešams veikt iekšējā tirgus izpēti augstas kvalitātes liellopu gaļas piedāvājumam un sagatavot iekšējā tirgus organizācijai nepieciešamos priekšlikumus.

4.9. Linkopība

4.9.1. Nozares attīstības līmeņa raksturojums

Linus audzē neliels skaits saimniecību ar visai mazu kopējo apjomu. Linu sējumu platība laikā no 1990. līdz 1994. gadam samazinājās astoņas reizes. Līdz ar intensīvas subsidēšanas sistēmas ieviešanu turpmāko četru gadu laikā tā pieauga par 36 %, 1998. gadā sasniedzot 2000 ha. 1997. gadā sasniegta vidējā ražība 2,2 t/ha. Sākusies virzība uz linu audzēšanas koncentrēšanos specializētās spēcīgākās saimniecībās, kurās, ražojot profesionāli augstākā līmenī, tiek iegūtas labas kvalitatīvu stiebrīņu ražas.

Linu stiebrīņu pirmapstrādes rūpnīcu jaudas tiek izmantotas ļoti nepilnīgi. Linu pārstrādes rūpnīca strādā galvenokārt ar ievestu izejvielu no Lietuvas un Baltkrievijas, bet produkciju, galvenokārt, eksportē.

Kopumā nozare, ieskaitot arī visus linu pārstrādes rūpniecībā strādājošos, pašlaik dod darbu ap 1200 strādājošo.

4.9.2. Nozares konkurētspējas vērtējums

Pārstrādes rūpniecība šobrīd linu audzētājiem piedāvā cenu, kas nesedz pat pusi no linu ražošanas izmaksām. Nozare balstās uz valsts subsidijām. Tomēr līdzšinējā atbalsta politika nav būtiski veicinājusi nozares kompleksās efektivitātes palielināšanos.

Gūt pilnīgu ieskatu par nozares konkurētspēju un tās perspektīvām būtu iespējams tikai pēc kompleksas linu ražošanas, pirmapstrādes un pārstrādes nozares ekonomisko attiecību izvērtēšanas.

4.9.3. Attīstības vīzijas

Nozares attīstības iespējas noteiks linu ražotāju spēja jau tuvākajos gados ar ražošanas efektivitātes pieaugumu kompensēt valsts cenu atbalsta samazinājumu pārstrādei pārdotajai produkcijai un spēja tuvāko triju gadu laikā izveidot linu ražošanas, pirmapstrādes un pārstrādes kompleksu, kas spēj būt rentabls pie valsts atbalsta – subsidijām – ne augstākām par 40 % no linu stiebrīņu iepirkuma cenas. Šīs spējas novērtēšanai nepieciešami papildu ekonomiskie pētījumi.

4.9.4. Nozares attīstību ierobežojošie faktori un galvenās stratēģiskās problēmas

Linu ražošanas nozares attīstību ierobežo vēl joprojām salīdzinoši augstās ražošanas izmaksas un linu pirmapstrādes uzņēmumu nespēja bez valsts piemaksām linu audzētājiem nodrošināt pārdošanas cenu, kas vismaz kompensētu linu audzēšanas izmaksas.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Kvalitātes vadības programma

⇒ Jāizstrādā ar ES direktīvām saskaņotu kvalitātes vērtēšanas kritēriju sistēma.

(2) Tirgus veicināšanas programma

⇒ atbalstīt uz kooperācijas principiem balstītas linu ražotāju pašpārvaldes organizācijas izveidošanos un darbu visa linu ražošanas, pirmapstrādes un pārstrādes kompleksa rentablu darbu nodrošināšanas attīstības programmas izstrādāšanā;

⇒ turpināt potenciālo ārējo tirgus izpēti;

⇒ sadarbībā ar pašpārvaldes organizāciju, atbalstīt linu produkcijas kvalitātes un izcelsmes zīmes ieviešanu.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ racionālāko ražošanas paņēmieni izvēle un produkcijas kvalitātes paaugstināšana, lai palielinātu produkcijas pārdošanas cenu;
- ⇒ jāatjauno 90 -to gadu vidū likvidētās Linu audzētāju asociācijas darbība nozares saimnieciskās pašpārvaldes veikšanai, lai koordinētu linu produkcijas ražošanas sistēmas izveidi un darbību.

c) Nozares pašpārvaldes struktūru uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ izstrādāt pilnu linu ražošanas, pirmapstrādes un pārstrādes kompleksa rentablu darbu nodrošinošu attīstības programmu.

4.10. Piena saimniecība

4.10.1. Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Saražotā piena apjomi strauji kritās no 1990. gada līdz 1994. gadam. Ražošanas lejupslīde turpinājās līdz 1996. gadam, bet 1997. gadā izslauca par 6,8 % vairāk piena nekā 1996. gadā. Tas liecina par zināmu piena ražošanas stabilizēšanos. Taču no visa 1997. gadā saražotā piena tikai 361,6 tūkst. t., t.i. 36,7 %, tika pārdoti pārstrādes uzņēmumiem. Liela daļa no saimniecībās saražotā piena tiek pārdota tieši patērētājiem, tirgos un specializētos veikalos bez pietiekamas kvalitātes kontroles un uzraudzības.

Piena lopkopības līmenis Latvijā ir ļoti neizlīdzināts kā piena lopu produktivitātes, ražošanas apjomu un piena kvalitātes, tā arī piena ražošanas izmaksu, pārdošanas cenas un nozares ienesības vērtējumā.

Ir profesionāli saimniekojošas specializētas saimniecības, kur izslaukumi pārsniedz 5000 - 6000 kg no govīm gadā, modernizētas tehnoloģijas, kas ļauj iegūt un pārdot augstas kvalitātes pienu, veidojot savu piensaimniecību par stabili ienesīgu nozari ar tālākas attīstības iespējām. Tomēr lielākā daļa piena lopu Latvijā atrodas nespecializētās sīksaimniecībās, kurās pienu izlieto savām vajadzībām, daļu pārdod vietējā tirgū un tikai nelielu daļu pārdod pārstrādei.

Latvijā attīstās tradīcijas augstas kvalitātes sieru, sviesta šķirņu un citu piena produktu ražošanā.

Kopējais piena ražošanas līmenis, izvērtējot tehnoloģiskos, organizatoriskos, kvalitātes un ekonomikas aspektus, ir vērtējams kā zems, bet ar lielām potenciālām iespējām.

4.10.2. Nozares produktu konkurētspējas vērtējums

Latvijas dabas un augšņu apstākļi ir īpaši labvēlīgi daudzgadīgo zāļu racionālai audzēšanai, kas ir pamats pilnvērtīgas un lētas tīlpumainās lopbarības ražošanai un, līdz ar to - lēta un augstvērtīga piena ražošanai. Spēju konkurēt potenciālajā Eiropas Savienības iekšējā tirgū apliecina ik gadus izpildītās ES piešķirtās muitas tarifu kvotas piena pārstrādes produktiem.

Līdz ar investīcijām piena pārstrādes rūpniecībā tas veido objektīvu saimniecisko pamatu konkurētspējīgas piensaimniecības attīstībai.

Tomēr tālāku konkurētspējas paaugstināšanos kavē eksporta produkta ražošanas un mārketinga stratēģijas trūkums, kā arī nevienlīdzīgi eksporta nosacījumi.

4.10.3. Attīstības iespējas un vīzijas

Tuvākajos 6 - 7 gados Latvijas lauksaimnieki var palielināt piena ražošanas apjomu vismaz par 1 miljonu tonnu piena, sasniedzot 2 miljonus tonnu piena gadā. Ražošanas apjomu pieaugums viennozīmīgi saistāms ar produkcijas eksporta iespējām un tirgus aizsardzību.

Tomēr tas iespējams, orientējot piena ražošanu visos tās posmos uz eksporta tirgus prasībām - gan pēc sortimenta, gan kvalitātes, īpašu vērību pievēršot kvalitatīva, augstas pievienotās vērtības produkta ražošanai.

Lai efektīvi izmantotu resursus piena lopkopībā (investīcijas mītņu būvniecībai, rekonstrukcijai, mašīnu un iekārtu iegādei, lopbarību un darbaspēku), ražošanas apjoma palielinājums panākams,

galvenokārt paaugstinot govju produktivitāti un sasniedzot vidējo izslaukumu no govīm vismaz 5000 kg gadā.

Sasniedzot prognozējamo piena ražošanas apjomu, nepieciešamās lopbarības ražošanai vajadzētu 500 - 700 tūkst. hektāru lauksaimniecībā izmantojamo zemju. Tas dotu iespēju racionāli izmantot 20 - 25 % lauksaimniecības zemes platību.

4.10.4. Galvenās stratēģiskās problēmas un to iespējamie risinājumi

Latvijā ražotās piensaimniecības produkcijas apjomi jau par ceturto daļu pārsniedz pašreizējo iekšējā tirgus pieprasījumu, bet

- ⇒ nepietiekamā piena kvalitāte,
- ⇒ augstās piena ražošanas, pārstrādes un pārdošanas izmaksas,
- ⇒ eksporta stratēģijas trūkums,
- ⇒ lielā ražošanas sezonālitate,
- ⇒ apgrozāmo līdzekļu trūkums

ierobežo produkta realizācijas apjoma pieaugumu ārējā tirgū un līdz ar to ražošanas apjoma palielināšanos.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Ražošanas koncentrācija

- ⇒ jāturpina īstenot valsts atbalsta programmu "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija", papildus paredzot valsts atbalstu tikai tiem lopu mītņu būvniecības un rekonstrukcijas projektiem, kuri nodrošina noteikto zoohigiēnisko un sanitārhygiēnisko noteikumu ievērošanu.

(2) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ valsts pasūtīto lietišķo pētījumu programmā paredzami pētījumi par dažādu piena ražošanas paņēmienu un sistēmu salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem;
- ⇒ izstrādāt rekomendācijas lopu mītņu būves projektu racionālākajiem risinājumiem, paredzot dažādas ražošanas tehnoloģijas;
- ⇒ jāpagatavo kompleksa rokasgrāmata piena ražotājiem, iekļaujot tajā pieejamās rekomendācijas intensīvo ražošanas tehnoloģiju izmantošanai, kā arī normatīvo dokumentu kopumu, kas nosaka prasības piena ražošanai saimniecībās;
- ⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem);
- ⇒ jāizveido apmācību sistēma valsts uzraudzības un kvalitātes inspektoru sagatavošanai.

(3) Ciltsdarba attīstība

- ⇒ jāturpina esošo ciltsdarba atbalsta programmu īstenošana;
- ⇒ jānodrošina Ciltsdarba likumā paredzēto pasākumu izpilde:
 - pārraugu un mākslīgo apsēklotāju sertificēšana un kontroles inspekcijas izveidošana;
 - izstrādāt noteikumus, kuri reglamentē tirdzniecību ar vaislas dzīvniekiem un bioproduktu;
 - izstrādāt darbības reglamentācijas noteikumus ciltsdarba servisa organizācijām.

(4) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ jāizstrādā un jāpieņem normatīvā bāze zoohigiēniskajām un sanitārhygiēniskajām prasībām pilnam ražošanas, pārstrādes un tirdzniecības kompleksam;
- ⇒ jāizstrādā lopu labturības noteikumi, ko jāievēro arī lopu mītņu būvniecībā;
- ⇒ jāizveido vienota piena un piena produktu kvalitātes sistēma valstī;
- ⇒ jāpanāk, ka piena pārstrādes produkcijas ražošanā var piedalīties tikai atzīti piena pārstrādes un tirdzniecības uzņēmumi, piemērojot visiem vienādus kritērijus;
- ⇒ ir jāturpina darbs pie centralizētas veterinārā reģistra un dzīvnieku apzīmēšanas sistēmas izveidošanas, kas ļautu identificēt produkcijas piegādātāju un viņa īpašumā esošos dzīvniekus;
- ⇒ jāizstrādā minimālās kvalitātes prasības intervencē iepērkamajiem produktiem.

(5) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ kopā ar piensaimnieku organizācijām izstrādājama piena produktu eksporta stratēģija un tās īstenošanas programma;
- ⇒ kopā ar piensaimnieku organizācijām izstrādāt programmu atpazīstamu produktu virzībai ārējos tirgos, programmas “Kvalitātes apliecinājuma un izcelsmes zīmes piešķiršana” ietvaros papildus paredzot atbalstu projekta līdzfinansēšanas formā preču zīmes izveidei;
- ⇒ valsts intervences ieviešana piena produktu tirgū cenu sezonālo svārstību izlīdzināšanai, pielietojot privātās uzglabāšanas formu.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ augstas kvalitātes ekonomiski izdevīgas lopbarības ražošana, īpaši pievēršot vērību olbaltumvielu bilances nodrošināšanai;
- ⇒ saimniecību tehniskā un tehnoloģiskā modernizācija un jaunu lopu mītņu būvniecība, piena slaukšanas un dzesēšanas hermētisko iekārtu izmantošana;
- ⇒ piena ražošanas kvalitātes uzlabošana.

4.11. Putnkopība

4.11.1. Nozares pašreizējā līmeņa vērtējums

Laikā no 1990. līdz 1997. gadam putnkopības produkcijas ražošanas apjomi Latvijā samazinājušies par 80 %. Pašreiz iekšējā tirgus pieprasījums pēc lētas vietējā ražojuma putnkopības produkcijas netiek pilnībā apmierināts.

Putnkopības līmenis Latvijā pašreiz ir kontrastains. Ražošana notiek gan zemnieku saimniecībās, kur putnkopības produkcijas ražošanai izmanto novecojušas, ekstensīvas tehnoloģijas, gan arī specializētos uzņēmumos. Sīksaimniecības ražo lielākoties pašpatēriņam, lielākās zemnieku saimniecības nelielu produkcijas daļu pārdod vietējā tirgū, taču realizācijas problēmas rada olu marķēšanas prasības un specializēto uzņēmumu ražotās kvalitatīvās produkcijas konkurence.

Nesakārtoto tirgus attiecību rezultātā saimniecībām nav iespējams plānot ražošanu un uzturēt maksimāli iespējamo putnu daudzumu. Uzņēmumu ražošanas jaudas ir noslogotas par 63 %.

Lielāko tirgus produkcijas daļu, izmantojot intensīvās tehnoloģijas, saražo trīs spēcīgākie nozares uzņēmumi - *AS Balticovo*, *AS p/f Ķekava*, *SIA Lielzeltiņi*. Šie uzņēmumi arī eksportē ražoto produkciju. Olu eksporta un importa rādītāji 1997. gadā bija līdzvērtīgi (attiecīgi 16,4 milj. gb un 18,3 milj. gb.), ar nelielu importa pārsvaru.

Nenozīmīgi ir pīļu, zosu un tītaru audzēšanas apjomi.

4.11.2. Nozares konkurētspējas vērtējums

Pašreizējā tirgus situācijā putnkopības produkcijas ražošana var orientēties galvenokārt tikai uz iekšējā tirgus papildīšanu.

Intensīvās ražošanas uzņēmumi ir konkurētspējīgi Latvijas iekšējā tirgū, bet to ražotās produkcijas eksporta iespējas ierobežo ražošanas un pārdošanas izmaksas, ko ārējās tirdzniecības ieņēmumi nesedz.

4.11.3. Attīstības iespējas un vīzijas

Latvijā gadā nepieciešams saražot vismaz 540 miljonus olu. Lai nodrošinātu iekšējo tirgu ar pašražotu produkciju iepriekšminētajā apjomā, nozarē jāuztur apmēram 2,0 milj. dējējvistu liels ganāmpulks. Pašreiz no kopējā mājputnu skaita Latvijas saimniecībās dējējvistas ir tikai 1 717 tūkstoši.

Izkopjot un audzējot augstražīgas gaļas putnu šķirnes, jāpanāk Latvijas iedzīvotāju nodrošināšana ar vietējā ražojuma putnu gaļas produkciju. Tas iespējams, izveidojot rūpniecisko putnkopību Latvijā par augsta tehnoloģiskā līmeņa rentablu, intensīvu nozari, kas spēj sekmīgi konkurēt vietējā un Baltijas tirgū.

Palielinot nozares ražošanas intensitāti, Latvijas ražotājiem var veidoties eksporta iespējas.

Jānostabilizē alternatīvās putnkopības nozares kā pīļu, zosu un tītaru audzēšana.

4.11.4. Vīzijas motivācija

Pastiprinot putnkopības produkcijas tirgus sanitāro un kvalitātes kontroli, jāatbrīvo iekšējais tirgus no apšaubāmas izcelsmes un kvalitātes putnkopības produkcijas ieplūdes Latvijā, līdz ar to atbalstot vietējos specializētos, rūpnieciskos putnkopības uzņēmumus.

Putnkopība, tāpat kā cūkkopība, ir sabiedrotais graudu ražotājiem, jo tā var izmantot vietējos graudus kā pamatkomponentu pilnvērtīgas putnu barības ražošanā.

Nozares ražotājiem jānodrošina iniciatīvas iespējas tirgus sakārtošanā un kontrolē, lai aizsargātu savas saimnieciskās intereses. Šobrīd nav normatīvo dokumentu, kas to nodrošinātu.

4.11.5. Nozares galvenās problēmas un risinājumi

Pēc ražotāju aprēķiniem, importēto produktu cenu līmenis iekšējā tirgū rosina domāt par dempingu. Turklāt tirgū nonāk nezināmas izcelsmes nekvalitatīva produkcija. Šie apstākļi nerada ekonomiskos priekšnoteikumus nozares attīstībai un kapitāla atražošanai specializētajos uzņēmumos.

Šo problēmu atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ Valsts atbalsta programmas “Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija” ietvaros jāparedz atbalsts olu ražošanas uzņēmumiem nepieciešamo olu marķēšanas un pakošanas iekārtu iegādei, kas saistās ar olu marķēšanas jauno noteikumu ieviešanu.

(2) Kvalitātes vadības programma:

⇒ Jāpieņem ES prasībām atbilstoši MK noteikumi par olu marķēšanu un pārdošanu Latvijas tirgū;

⇒ jāizstrādā ES prasībām atbilstoši putnu kautķermeņu sadales principi;

⇒ jānodrošina putnu vakcinācija un ar to saistītā no slimībām (ES noteikumos uzskaitītās 9 galvenās slimības) brīvas valsts statusa iegūšana;

⇒ jāizstrādā ūdens absorbcijas procentu noteikšanas metode. Balstoties uz to, saskaņā ar ES prasībām izstrādāt noteikumus par pieļaujamo absorbēto ūdens procentu putnu gaļai, kas nonāk tirgū svaigā veidā;

⇒ Valsts veterinārajam departamentam jānodrošina olu marķēšanas un ūdens absorbcijas pieļaujamā procenta putnu gaļā noteikumu kontroles mehānismu īstenošanu.

(3) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ jāizveido un jāīsteno tirgus novērošanas un antidempinga pasākumu programma olu un putnu gaļas tirgū;
- ⇒ saglabāt un nodrošināt līdzšinējās tirgus barjeras olām un putnu gaļai;
- ⇒ patērētāju veselības aizsardzības labad aizliegt ievest un pārdot Latvijā malto putnu gaļu.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ risināt jautājumu par kopējas organizācijas veidošanu sava tirgus spēka palielināšanai, produkcijas pārdošanas koordinēšanai un pamatražošanas nodrošināšanai ar barību un vaislas materiāla iegādei, kā arī izmantoto putnu utilizācijas problēmas risināšanai.

4.12. Lopbarības ražošana

4.12.1. Nozares pašreizējais vērtējums

Lopu skaita samazināšanās rezultātā samazinājās arī lopbarības ražošana. 1997. gadā Latvijā tika saražots 1,19 milj. t siena, 0,45 milj. t lopbarības sakņaugu un 0,28 milj. t skābbarības, tam izmantojot tikai 380 tūkst. ha lauksaimniecības zemes.

Pašreiz nozarē ir zems tehnoloģiskais līmenis, dzīvnieki daudzās saimniecībās nav apgādāti ar augstvērtīgu tilpumaino lopbarību. Galvenais tilpumainās lopbarības veids Latvijā joprojām ir ekstensīvi gatavots siens. Lai gan pēdējos gados attīstās skābbarības gatavošanas progresīvās tehnoloģijas un tiek organizēta lauksaimnieku apmācība, progresīvu tilpumainās lopbarības gatavošanas tehnoloģiju pilnveidošanai Latvijas lauksaimniekiem vēl trūkst zināšanu un līdzekļu.

4.12.2. Attīstības iespējas, vīzijas un motivācija

Radot iespēju eksportēt piena un gaļas produktus, tiks veicināta Latvijas klimata un augšņu apstākļos sevišķi efektīvā zāļu audzēšana.

Pieaugot lopkopības produkcijas ražošanai Latvijā, jāpieaug arī augstvērtīgas tilpumainās lopbarības ražošanas apjomiem. Pēc orientējošiem aprēķiniem, laikā līdz 2002. gadam Latvijā būtu jāsarāžo apmēram 0,25 milj. t siena, 72 tūkst. t salmu, 3,5 milj. t skābbarības, 6 milj. t ganību zāles, sakņaugu un zaļbarības kopā.

Zāles lopbarības gatavošanā un izēdināšanā jāorientējas uz lētākām un progresīvākām tehnoloģijām, t.i., skābbarība ziemā un ganību zāle vasarā. Sienu un sakņaugus izmantot kā papildinošus barības devas elementus.

Tauriņzieži (lucerna, galega, āboliņi u.c.) un daudzveidīgas stiebrzāles Latvijā garantē iespējas ražot lētu un ļoti pilnvērtīgu lopbarību efektīvai piena un gaļas lopkopībai, jo daudzgadīgo zāļu audzēšanai jātērē vismazāk energoresursu, tām ir visaugstākā bioenerģētiskā efektivitāte un tās dod pilnvērtīgu, proteīna bagātu lopbarību.

Daudzgadīgo zāļu īpaši svarīgo ekonomisko nozīmi izceļ fakts, ka divas trešdaļas no piena un gaļas ražošanas izmaksām sastāda lopbarības izmaksas, un tādējādi lēta barība ir garantēts pamats lētākam pienam un gaļai.

Latvijā ir daudz tādu lauksaimniecības zemes platību, kur var efektīvi audzēt zāles, bet kas nav vai ir maz piemērotas citu kultūraugu audzēšanai (kopā vairāk par 1 milj. hektāru). Latvijas augsnes apstākļi ļauj pilnībā nodrošināt lopkopību ar nepieciešamo kvalitatīvas tilpumainās lopbarības daudzumu.

4.12.3. Ierobežojošie faktori un galvenās stratēģiskās problēmas

Augstvērtīgas un ekonomiski izdevīgas lopbarības ražošanai tādā līmenī, kas nodrošinātu lopkopības produkcijas konkurētspēju, galvenie ierobežojošie faktori ir nepieciešamo zināšanu

trūkums un līdzekļu nepietiekamība nepieciešamo tehnoloģiju iegādei, kā arī augstvērtīgas sēklas trūkums.

Šo problēmu daļēji vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Ražošanas modernizācija.

⇒ jāturpina īstenot valsts atbalsta programmu "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija" lopbarības ražošanas tehnikas iegādei un lopbarības glabātavu ierīkošanai.

(2) Selekcijas un sēklkopības attīstība

⇒ jāizstrādā ilglaicīga sēklkopības sistēma un politika, kas pietiekošā izvēlē nodrošina dažādām augsnēm piemērotu zālāju sēklas materiālu;

⇒ jāorganizē pētījumi par jaunu zālāju šķirņu un to maisījumu piemērotību audzēšanai un lopbarības ieguvei Latvijas apstākļos dažādās augsnēs;

⇒ jāsekmē Sēklkopības asociācijas izveide.

(3) Pētījumi un izglītošana

⇒ valsts pasūtīto lietišķo pētījumu programmā paredzami pētījumi par dažādu skābbarības ražošanas paņēmieni un sistēmu salīdzinošajiem tehnoloģiski ekonomiskajiem rezultātiem;

⇒ jāturpina LLKC izglītojošās programmas un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām (finansējums no ieinteresēto firmu puses, ZM, ārvalstu palīdzības programmām, lauksaimniekiem), izskaidrojot kvalitatīvas lopbarības sagatavošanas priekšnoteikumus, paņēmienus, kā arī sagatavotās barības kvalitātes kontroles nozīmi lopkopības produkcijas ieguves paaugstināšanā;

⇒ sagatavot kompleksu izziņas materiālu par dažādu lopbarības veidu detalizētiem kvalitatīvajiem rādītājiem, lai saimniecībā varētu izveidot sabalansētu barības struktūru.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ atkarībā no saimniecību lieluma un iespējām ieviest attiecīgi piemērotākās tilpumainās lopbarības gatavošanas tehnoloģijas;

⇒ veidot tehnisko pakalpojumu kooperācijas sistēmu, kas dotu iespēju vairākām saimniecībām izveidot kopīgu materiāli tehnisko lopbarības gatavošanas bāzi un efektīvi to izmantot. Efektīva tehnikas iespēju izmantošana ļaus ievērojami samazināt kopējās lopbarības ražošanas izmaksas.

4.13. Zirgkopība

4.13.1. Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Sākot ar 1990. gadu, zirgu skaits Latvijā katru gadu samazinās. 1998. gada 1. janvārī zirgu skaits bija 21,9 tūkstoši. No šā skaita tikai 10,5 % zirgu tiek audzēti zirgaudzētavās un šķirnes zirgu fermās. Kaut arī zirgu skaits samazinās, zirgu ganāmpulku kvalitatīvais sastāvs paaugstinās. Zirgkopība ir lopkopības nozare, kura ražo eksporta produkciju, t.i., 85 % no visiem pārdotajiem šķirnes zirgiem tiek pārdoti ārzemēs.

Visizplatītākie ir Latvijas sporta tipa zirgi.

4.13.2. Nozares produktu konkurētspējas vērtējums

Ar pašreizējo atpazīstamību un tirgus prestižu nozare nav konkurētspējīga ne iekšējā, ne ārējā tirgū. Līdz ar to nepieciešams celt Latvijas zirgu šķirnes kvalitatīvos rādītājus un prestižu.

4.13.3. Iespējas, vīzijas

Zirgkopības attīstība Latvijā mūsu valstī audzēto zirgu tirgus prestiža būtiskas palielināšanās gadījumā, varētu īstenoties galvenokārt ar sporta un atpūtas tipa zirgu audzēšanu un trenēšanu pārdošanai vietējā tirgū un eksportam.

Tomēr pašreizējie ekonomiskie nosacījumi zirgu pārdošanai un proporcionāli niecīgais valsts atbalsts zirgkopības nozarei subsīdiju veidā, salīdzinājumā ar citām lauksaimniecības nozarēm, nerada motivāciju nozares attīstībai. Efektīvas mārketinga stratēģijas trūkums kavē pārdošanas cenas pieaugumu. Tāpēc labāko zirgu audzētavu prakse būtu piemērojama visā nozarē, tādējādi veidojot zirgkopības nozares kopējo attīstības stratēģiju.

Jāveic pasākumu komplekss, kas nodrošina ārzemju pircējus ar reklāmu un informāciju par Latvijas zirgu ganāmpulkiem un sporta zirgu sasniegumiem.

Līdz šādas stratēģijas izstrādei un tās īstenošanas uzsākšanai aktuāla ir nozares ģenētiskā potenciāla saglabāšana.

4.13.4. Galvenās stratēģiskās problēmas un to iespējamie risinājumi

Šobrīd zirgu audzētavas un fermas izvērtē savus ganāmpulkus un atražošanai atstāj tikai ļoti augstas kvalitātes zirgus. Pārdodot mazāk kvalitatīvus zirgus par zemām cenām, Latvijā samazinās vidējā zirga pārdošanas cena un tāpēc tas nav objektīvs rādītājs, lai raksturotu nozares rentabilitāti. Zirgkopība ir viena no tām nozarēm, kas dod darba vietas eksportprodukcijas ražošanai.

Pašlaik uzmanība galvenokārt pievēršama zirgkopības nozares pilnveidošanai valstī, saskaņojot to ar Eiropas Savienībā esošajām prasībām, tajā skaitā zirgu audzēšanu reglamentējošās institucionālās vides izveidošanai.

Latvijā pašlaik nav vienotas zirgaudzētājus apvienojošas organizācijas, kas tirgū veidotu Latvijas šķirnes zirgu tēlu un koordinētu nozares attīstības procesu. Tāpēc pašlaik, lai koordinētu nozares attīstības procesu un veidotu stabilu reklāmu par Latvijas šķirnes zirgiem, jāpilnveido un jāstabilizē vienotas zirgaudzētāju organizācijas darbība.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Ražošanas kvalitātes nodrošināšana un veicināšana

⇒ ciltsdarba koncepcijas izstrāde;

⇒ zirgu identifikācijas sistēmas izstrāde;

⇒ zirgu vērtēšanas sistēmas izstrāde.

(2) Valsts atbalsta sistēmas attīstība - jāpārveido pastāvošā nozares valsts atbalsta sistēma uz attīstību veicinošu atbalstu

⇒ genofonda uzlabošana;

⇒ pārraudzības sistēmas izveidošana un ieviešana;

⇒ zirgu sporta sacensību organizēšana un sporta tradīciju veidošana;

⇒ tehnoloģiju un tehnikas iegāde, mākslīgās apsēklošanas punktu izveide;

⇒ iestāšanās starptautiskajā sporta zirgu audzētāju asociācijā.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ izveidot un attīstīt uz kooperatīviem principiem balstītu nozares pašpārvaldes sistēmu, kas pārstāvētu lielākās zirgaudzētāju daļas intereses, lai iegūtu pietiekamu tirgus spēku un pārstāvētu nozares ražotājus attiecībās ar valsti un citām publiskajām institūcijām.

4.14. Biškopība

4.14.1. Nozares attīstības līmeņa raksturojums

Šodien biškopības produkcijas piedāvājums iekšējā tirgū ir atkarīgs no laika apstākļiem attiecīgajā gadā, kā rezultātā var rasties pārpalikums vai iztrūkums.

Pēc biškopju darba intensitātes, šobrīd nozarē strādājošos var iedalīt trijās grupās:

- ⇒ biškopji – profesionāļi, kuru ienākuma avots ir tikai biškopība;
- ⇒ biškopji – amatieri, kuru pamatienākumu avots ir algots darbs, bet ar biškopību viņi nopelna papildu līdzekļus;
- ⇒ biškopji – hobija ļaudis, kuriem biškopības produkcijas ražošana ir vaļasprieks un produkciju patērē māsaimniecībā.

Nozarē ir izveidojusies spēcīga ražotāju asociācija “Latvijas Biškopju biedrība”, kuras biedri ir dažādu līmeņu biškopji un pārstrādātāji (*A/S “Latvijas Bite”*). Biškopji – profesionāļi - produkcijas pirmāstrādā un iepakojumu galvenokārt veic dravās uz vietas. Pārējie biškopji produkciju pārdod kā izejvielu, kurai nav liela pievienotā vērtība.

4.14.2. Nozares konkurētspējas novērtējums

Iekšējā tirgū medus cena ir atbilstoša vidējām cenām ES valstīs. Līdz ar to Latvijas biškopības produkcija ir konkurētspējīga iekšējā tirgū gan cenas ziņā, gan pēc kvalitātes. Biškopības produkcija veiksmīgi konkurē arī ārvalstu tirgos (Vācijā, Francijā, Dienvidslāvijā, Krievijā, Ukrainā un Baltijas valstīs). Savu oriģinālo kvalitāti un veselību stiprinošās īpašības Latvijas biškopju ražotais medus iegūst, to savācot no plaša augu spektra.

Ar LBB palīdzību praktiski tiek veikti visi pasākumi preces atpazīstamībai (trauki, etiķetes, u.tml.).

Lai nodrošinātu veselīgu konkurenci Latvijas medum ar importēto medu iekšējā tirgū, importētajam medum jāpiemēro tās pašas kvalitātes prasības, kas ir spēkā Latvijā ražotajam medum.

4.14.3. Vīzijas un to motivācija

Biškopību Latvijā nepieciešams attīstīt uz biškopju – profesionāļu pamatu, piedāvājot tirgū augstas kvalitātes diferencētu produkciju. Attīstot valstī vairākus, uz kooperācijas principiem dibinātus biškopības produkcijas pārstrādes uzņēmumus, biškopība Latvijā varētu kļūt potenciāla eksportnozare.

4.14.4. Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Nozares attīstību šobrīd būtiski kavē šādas problēmas:

- ⇒ kvalificētu kadru trūkums patstāvīgam darbam dravās, kas ir pieprasīti darba tirgū;
- ⇒ sakarā ar nozares specifiku, ir grūti saņemt kredītu dravu izveidošanai un attīstībai (kredītķīlu jomā);
- ⇒ visās dravās netiek veikta bišu slimību diagnostika un apkarošana dārgo izmaksu dēļ, un līdz ar to saslimstībai pakļautas arī citas dravas;
- ⇒ nesakārtotās likumdošanas dēļ tiek paredzētas vairākas viena veida analīzes tai pašai produkcijas partijai, kā rezultātā tiek radīti zaudējumi biškopjiem.

Šo problēmu risināšanai nepieciešams veikt sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā:

(1) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ nepieciešams uzlabot izglītošanas sistēmu, lai jaunie speciālisti būtu spējīgi praktiski strādāt bez uzraudzību;

⇒ jāturpina profesionālā izglītošana biškopības produkcijas pārstrādē.

(2) Institucionālā vadība

⇒ Valsts veterinārajam dienestam nepieciešams izstrādāt un ieviest praksē valsts stimulētu bišu saimju veselības uzraudzības sistēmu, kura paredzētu daļēju (līdz 50%) valsts atbalstu un augstākas prasības pret biškopjiem, kuri neveic bišu saimju veselības pārbaudes;

⇒ līdz ar to nepieciešams izveidot bišu saimju reģistrācijas sistēmu.

(3) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ subsīdiju programmā “Valsts subsīdijas lauksaimnieciskās ražošanas attīstībai un tehniskai modernizācijai” paredzēt daļēju kredītu pamatsummas vai pašu līdzekļu dzēšanu tehnoloģiju un/vai iekārtu iegādei biškopības produkcijas ražošanai un pirmapstrādei;

⇒ paaugstināt kredītresursu pieejamību biškopjiem, kredītu garantijas fondā paredzēt kredītu garantijas nozares dravām, pielietojot līdzīgus nosacījumus kā citām nozarēm.

(4) Kvalitātes vadības programma

⇒ sakārtot likumdošanu, kas attiecas uz biškopības produkcijas kvalitātes prasību pārbaudi, izveidojot vienotu sistēmu, kā arī paredzot daļēju, pa gadiem regresīvu, valsts atbalstu fonu uzraudzībai jomās:

- radiācijas līmenis (piesārņojums);
- smagie metāli (piesārņojums);
- pesticīdi (piesārņojums).

(5) Tirgus veicināšanas programma:

⇒ jāsamazina ierobežojumi, kas aizliedz biškopjiem vai to kooperatīviem ražot medalu un medus vīnu, tādējādi ražojot produkciju ar lielāku pievienoto vērtību, kas paplašinātu biškopības produkcijas utilizācijas iespējas.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ uz kooperācijas principiem veidot biškopības produkcijas pirmapstrādes un/vai pārstrādes, kā arī tirdzniecības sabiedrības;

⇒ attīstot dravas, specializēties konkrētas biškopības produkcijas ražošanā, lai spētu ar kopsabiedrības palīdzību formēt konkrētas produkcijas partijas.

4.15. Mazizplatītās un netradicionālās nozares

4.15.1. Bioloģiskā lauksaimniecība

Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Bioloģiskā lauksaimniecība kā patstāvīga nozare pastāv tikai dažus gadus. Šobrīd ar bioloģisko lauksaimniecību nodarbojas ap 200 saimniecības, kas sastāda 0,2 % no zemnieku skaita un kopā aizņem 2750 ha lauksaimniecībā izmantojamo platību. Ir izveidotas vairākas bioloģiskās lauksaimniecības organizācijas un Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības apvienība.

Nozares konkurētspējas novērtējums

Bioloģiskās lauksaimniecības nozares produkti aizņem nelielu, bet stabilu vietējā tirgus nišu. Ārējā tirgū ar pašreizējiem ražošanas apjomiem iziet nav pietiekama ekonomiskā pamata. Tomēr bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas eksports ir iespējams jau pašlaik, jo vairāki Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības produktu ražotāji ir ieguvusi starptautiski atzītus *Demeter* kvalitātes sertifikātus, kas dod tiesības eksportēt bioloģiskos produktus uz ES valstīm.

Vīzijas un to motivācija

Ievērojot augošo bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas pieprasījumu Latvijas tirgū, kā arī Skandināvijas un citu ES valstu tirgū, Latvijā iespējama tālāka šīs nozares attīstība.

Latvijā šobrīd ir labvēlīga situācija bioloģiskās lauksaimniecības uzsākšanai, jo pēdējos gados pesticīdi un minerālmēsli tika lietoti nelielos daudzumos. Virzība no intensīvās uz bioloģisko lauksaimniecību notiek arī ES, jo tā palīdz saglabāt lauku vidi, ekoloģisko līdzsvaru un nodarbinātību laukos.

Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Nozares attīstības iespējas pašlaik galvenokārt ierobežo šādi apstākļi:

- ⇒ nelieli ražošanas apjomi, kas kavē plašākas produkcijas pārdošanas un pārstrādes sistēmas izveidošanos;
- ⇒ ražotās “ekoloģiski tīrās” produkcijas pārstrādes iespēju trūkums, kas garantētu bioloģiskās lauksaimniecības produktiem noteikto prasību saglabāšanos šajā procesā;
- ⇒ “ekoloģiski tīrie” produkti netiek speciāli marķēti un atdalīti no pārējiem;
- ⇒ bioloģiskās lauksaimniecības pārstāvjiem trūkst informācijas un zināšanu par modernām bioloģisko produktu ražošanas tehnoloģijām un agrotehnisko pasākumu kopumu.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot šādu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

- ⇒ jāattīsta LLKC izglītojošā programma bioloģiskās lauksaimniecības jomā un darbs ar demonstrējumu un labās prakses saimniecībām, kurās iespējams veikt arī šķirņu ražošanas pārbaudes;
- ⇒ jāveic pētījumi par jaunākajām tehnoloģijām un tehnikas pielietojuma iespējām.

(2) Institucionālā vadība

- ⇒ jāveicina bioloģiskās lauksaimniecības pašpārvaldes pilnveidošana.

(3) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

- ⇒ turpināma valsts atbalsta programma “Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija” īstenošana, tās ietvaros paredzot specializētu lauksaimniecības produktu pārstrādes uzņēmumu izveidi.

(4) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ valstij jāsekmē Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības apvienības iestāšanos Starptautiskajā bioloģiskās lauksaimniecības organizācijā, kas ļaus starptautiski atzīt Latvijas sertifikātu “Latvijas ekoproducts”, paredzot finansēt no subsīdiu programmas iestāšanās un pirmā gada biedra naudu. Turpmāk tas jāsedz asociācijai.

(5) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ jāuzsāk bioloģisko produktu marķēšana ES noteikumos paredzētajā kārtībā;
- ⇒ jāatbalsta ražotāju pašpārvaldes organizācijas to darbības sākotnējā stadijā.

4.15.2. Dzērveņu audzēšana

Īss raksturojums

Rūpnieciska lielogu dzērveņu audzēšana Latvijā atrodas attīstības stadijā, un pirmā reālā raža paredzama tikai šajā gadā. Šobrīd ir ierīkoti 15 ha augstvērtīgu dzērveņu stādījumu.

Nozares konkurētspējas novērtējums

Iepriekšējie aprēķini ļauj pozitīvi vērtēt nozares konkurētspēju gan iekšējā, gan ārējā tirgū.

Vīzijas un to motivācija.

Latvijā tuvākajos 5 - 7 gados būtu lietderīgi izveidot lielo dzērveņu stādījumus 500 ha platībā, kas varētu dot dzērveņu produkciju 7 - 8 tūkstošu tonnu apjomā. Šī apjoma pārstrādei būtu nepieciešams izveidot sākotnēji nelielu pārstrādes rūpnīcu, kas varētu pārstrādāt 2000 - 3000 t mēnesī. Pārstrādes uzņēmums jāveido, paredzot arī dažādu augļkopības produktu pārstrādi.

Pie labvēlīgiem nozares attīstības nosacījumiem nākotnē dzērveņu stādījumus varētu palielināt līdz 15 000 ha, ko aizņem augstie purvi, kuri ir vispiemērotākie dzērveņu audzēšanai.

Latvijas agroklimatiskie apstākļi ir piemēroti lielo dzērveņu audzēšanai.

Pēc iepriekšēja vērtējuma, dzērvenēm ir labas potenciālā eksporta iespējas, kas prasa praktisku pārbaudi.

Nozares galvenās problēmas un risinājumi

Par nozares attīstības riska faktoriem pašlaik uzskatāmi dzērveņu ražošanas neattīstītā infrastruktūra: pirmapstrādes, glabāšanas un pārstrādes jaudu trūkums, kā arī neskaidrais iekšējā tirgus pieprasījuma apjoms un ar to saistītā lielā atkarība no ārējā tirgus. Minēto neskaidrību dēļ problemātiska ir finansu resursu piesaiste nozarei.

Pilnīgāk par nozares efektivitāti un konkurētspēju varēs spriest pēc pirmo rūpniecisko ražu ieguves un realizācijas.

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(i) pētījumi un izglītošana (līdzdalība pētījumu finansēšanā un izglītojošo materiālu iespiešanā)

⇒ dzērveņu slimību un kaitēkļu apkarošanas pasākumu izpēte;

⇒ pētījumi par dažādām audzēšanas tehnoloģijām un to pielietojamību Latvijā;

⇒ pētījumi par Latvijai piemērotākajām šķirnēm, salīdzinot Latvijā izveidotās ar ievestajām no ASV un Kanādas.

(ii) institucionālā vadība

⇒ jāsekmē uz kooperatīviem principiēm balstītas nozares pašpārvaldes sistēmas attīstīšana, lai dzērveņu ražotāji iegūtu pietiekamu tirgus spēku, koordinējot ražošanu, realizācijas sistēmu un stādmateriālu audzēšanu.

(2) Sēklkopības un selekcijas attīstības

⇒ stādmateriāla pavairošanas sistēmas izveidošana kopā ar nozares pašpārvaldes institūcijām.

(3) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ turpināma valsts atbalsta programma "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija" tajā papildus paredzot:

- atsevišķu apakšprogrammu kompleksas dzērveņu un citas augļkopības produkcijas ražošanas un pirmapstrādes sistēmas izveidošanai, tajā skaitā arī saldēšanas jaudu izveidošanai;
- dzērveņu stādījumi pielīdzināšanu ilggadīgajiem stādījumiem, tādējādi piemērojot attiecīgo atbalsta mehānismu.

(4) Kvalitātes vadības programma

⇒ jāizstrādā un jāpieņem kvalitātes un nekaitīguma prasības dzērveņu produkcijai, harmonizējot tos ar ES prasībām, kā arī atbilstoša kontroles sistēma.

(5) Tirgus veicināšanas programma

⇒ jāveic dzērveņu produkcijas realizācijas papildu tirgu izpēte.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ efektīvas un ilgtspējīgas dzērveņu ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā;

⇒ koordinējošas ražotāju pašpārvaldes sistēmas izveidošana un resursu apvienošana produkcijas pārdošanas un pārstrādes sistēmas izveidošanai.

4.15.3. Lauku tūrisms

Īss raksturojums

1997. gadā ar tūristu uzņemšanu nodarbojās 61 saimniecība. 1998. gadā jau darbojās 78 tūrisma saimniecības un 22 gatavojās uzsākt šo biznesu tuvākajā laikā.

Raksturīgākais lauku tūrisma produkts ir B&B (nakšņošana un brokastis), kā arī vasaras mājas. Aizvien vairāk tiek domāts par papildu piedāvājuma veidošanu (zirgu izjādes, gida pakalpojumi, ekskursijas pa apkārtni u.tml.).

Ar katru gadu pieaug pieprasījums pēc šī pakalpojuma 1998. gada I pusgadā, salīdzinot ar 1997. gada attiecīgo laika posmu, pieprasījums ir pieaudzis par 40 %. Pieprasījuma struktūra: 80 % vietējo klientu un 20 % ārvalstu.

Nozarei ir augsti attīstījusies pašpārvaldes organizācija "Lauku ceļotājs", kura koordinē nozares attīstību.

Nozares konkurētspējas novērtējums

Lauku tūrisms ir savdabīgs tūrisma produkts, kurš ir ieņēmis savu nišu Latvijas tūrisma tirgū ar tendenci pieaugt un paplašināties. Iekšējā tirgū nozare ir konkurētspējīga, tomēr pašreizējā nodokļu politika, salīdzinoši zemā pakalpojuma kvalitāte un valstī neesošā tūrisma politika veido to nekonkurētspējīgu ārējā tirgū.

Vīzijas un motivācija

Ievērojot lauku tūrisma produkta straujo pieprasījuma palielināšanos un piedāvāto pakalpojumu sortimenta pieaugumu, kā arī pakāpeniski pieaugošo pakalpojuma kvalitāti, šai nozarei Latvijā ir lielas attīstības iespējas laukos. Atbalstot nozares pakalpojuma eksportu, piemērojot attiecīgās nodokļu atlaides, lauku tūrisms kļūtu par potenciālu eksporta nozari tūrisma sfērā.

Attīstoties lauku tūrismam, tiks racionāli izmantota daļa no lauksaimniecībā neizmantojamās zemēm un būvēm, saglabāta lauku ainava un lauku vide.

Nozares attīstības galvenās problēmas un risinājumi

Nozares attīstības iespējas šobrīd galvenokārt ierobežo šādi apstākļi:

⇒ grūtības izveidot vienotus kvalitātes standartus apmešanās vietām, kas atbilstu Eiropas prasībām, un šo prasību ieviešanas iespējas tūrisma saimniecībās trūkstošo ilgtermiņa finansu resursu dēļ;

⇒ lauku infrastruktūras zemā kvalitāte;

⇒ nozarē strādājošo zemnieku nepietiekamais izglītības līmenis tūrisma jomā.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana ir iespējama, veicot šādu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana

⇒ sadarbībā ar asociāciju "Lauku ceļotājs" un LLKC, jāattīsta izglītojošā programma lauku tūrisma organizēšanas jomā.

(2) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ valsts atbalsta programmas “Atbalsts netradicionālām lauksaimniecības nozarēm” ietvaros novirzīt līdzekļus subsīdijām lauku tūrisma saimniecību attīstībai un uzsākšanai, nodrošinot attiecīgu pakalpojuma kvalitāti.

(3) Kvalitātes vadības programma

⇒ sadarbībā ar Latvijas Lauku tūrisma asociāciju “Lauku ceļotājs” izstrādāt vienotus apmešanās vietu kvalitātes standartus, kas atbilst Eiropas prasībām.

(4) Tirgus veicināšanas programma

⇒ valsts atbalsta programmas “Atbalsts netradicionālām lauksaimniecības nozarēm” ietvaros novirzīt līdzekļus subsīdijām lauku tūrisma asociācijai “Lauku ceļotājs” vienota mārketinga pasākumu (reklāmas) veikšanai.

4.15.4. Sēņu ražošana

Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Šobrīd Latvijā rūpnieciski nozīmīgos apjomos tiek audzēti tikai šampinjoni, kuru ražošanas apjoms 1997. gadā sasniedza apmēram 100 tonnas, galvenokārt specializētos uzņēmumos.

Audzētas tiek arī austersēnes un šitake sēnes, kuru ražošanas apjomi 1997. gadā attiecīgi sastādīja 12 un 10 tonnu. Austersēņu un šitake sēņu ražošana pārsvarā notiek nelielos apjomos zemnieku saimniecībās, izmantojot sēņu audzēšanu kā papildu ienākuma avotu.

Sēnes galvenokārt tiek pārdotas svaigā veidā. Nelieli daudzumi šampinjonu tiek konservēti.

Nozares konkurētspējas novērtējums

Šobrīd vietējā ražojuma sēnes, kaut arī ir dārgākas, vietējā tirgū sekmīgi konkurē ar importētājām, jo izceļas ar augstāku kvalitāti.

Tirdzniecības pieredzes ārējos tirgos šobrīd nav. Pie pašreizējiem audzēšanas apjomiem eksports nav ekonomiski izdevīgs un nepieciešams.

Vīzijas un to motivācija

Sēņu ražošana attīstāma kā lauksaimniecības blakusnozare un papildienākums zemnieku saimniecībās. Pieaug pieprasījums gan pēc svaigām sēnēm, gan pēc to pārstrādes produktiem. Īstenojot kompleksu nozares attīstības plānu, kas aptvertu micēlija audzēšanu, produkcijas pārstrādi, pārdošanas sistēmu un ražotāju apmācīšanu, iespējams ievērojami palielināt ražošanas apjomus, kas varētu radīt pamatu reāla ārējā tirgus apgūšanai.

Tomēr nav prognozējams, ka no šīs nozares pamatienākumu varētu gūt vairāk par 500 saimniecībām.

Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Nozares attīstības iespējas pašlaik galvenokārt ierobežo šādi apstākļi:

- ⇒ nelieli ražošanas apjomi, kas kavē plašākas produkcijas pārdošanas un pārstrādes sistēmas izveidošanos;
- ⇒ sakarā ar nelielajiem ražošanas apjomiem nav pietiekami attīstītas sēņu produkcijas pārstrādes jaudas un iespējas;
- ⇒ rūpniecisko sēņu ražotājiem trūkst informācijas un zināšanu par modernām rūpniecisko sēņu ražošanas tehnoloģijām un agrotehnisko pasākumu kopumu;
- ⇒ nav izveidojusies koordinēta rūpniecisko sēņu ražošanas un pārdošanas sistēma.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

- a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

- ⇒ jāturpina īstenot valsts atbalsta programmu “Atbalsts netradicionālajām nozarēm”;
- ⇒ programmas “Valsts atbalsts lauku attīstībai” ietvaros sekmēt pārstrādes jaudu radīšanu.

(2) Institucionālā vadība

- ⇒ jāsekmē pašpārvaldes sistēmas attīstīšana.

(3) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ Jāizstrādā un jāpieņem kvalitātes un nekaitīguma prasības sēņu produkcijai, harmonizējot tās ar ES prasībām, kā arī atbilstoša kontroles sistēma.

(4) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ jāveic potenciālo ārējo tirgu izpēte.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ uz kopējām ekonomiskām interesēm balstītas nozares produkcijas ražošanas, pārstrādes un pārdošanas sistēmas attīstīšana, lai iegūtu pietiekamu tirgus spēku.

4.15.5. Ārstniecības augi

Īss raksturojums

Latvijā jau izsenis ir vākti ārstniecības augi. Pamazām ārstniecības augus sāk kultivēt saimniecībās nelielās platībās. 1993. gadā, pēc Rīgas Farmaceutiskās fabrikas ierosmes, tika uzsākta 8 ārstniecības augu kultūru: baldriāna, smaržīgās kumelītes, kliņģerītes, piparmētru, helēniju ālantes, raudenes un ķimeņu audzēšana zemnieku saimniecībās.

1998. gadā vislielākā sagaidāmā platība ir kumelītēm, kas kopā aizņem 50 ha Latvijā.

Uz šo brīdi ārstniecības augu audzētāji ir nodibinājuši šādas profesionālas apvienības:

- Latvijas ārstniecības augu audzētāju asociācija “MĒTRA”;
- Ārstniecības augu apgāds.

Nozares konkurētspējas novērtējums

Iepriekšējie aprēķini un mēģinājumi eksportēt ļauj pozitīvi vērtēt nozares konkurētspēju gan iekšējā, gan ārējā tirgū, it sevišķi Eiropas tirgū.

Vīzijas un to motivācija.

Latvijas tirgus iespējas ir pārāk mazas, lai nodrošinātu visas izaudzētās produkcijas izmantošanu vietējā tirgū. Līdz ar to ir jāorientējas uz ārstniecības augu audzēšanu eksportam. Lai sekmīgi varētu nodarboties ar eksporta produkcijas ražošanu, ir jānodrošina audzētāju koordinācija un apmācība.

Vietējo apstākļu izpētes rezultātā tika secināts, ka Latvijā varētu apgūt apmēram 25 sugu audzēšanu.

Nozares galvenās problēmas un risinājumi

Par nozares attīstības riska faktoriem pašlaik uzskatāma ārstniecības augu ražošanas neattīstītā infrastruktūra: ražošanas, pirmapstrādes un glabāšanas jaudu trūkums, kā arī neskaidrie iekšējā un ārējā tirgus pieprasījuma apjomi. Minēto neskaidrību dēļ ir problemātiska finansu resursu piesaiste nozarei.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

(1) Pētījumi un izglītošana (līdzdalība pētījumu finansēšanā un izglītojošo materiālu iespiešanā)

- ⇒ ārstniecības augu slimību un kaitēkļu apkarošanas pasākumu izpēte;
- ⇒ veikt pētījumus par Latvijai piemērotākajām ārstniecības augu šķirnēm un izstrādāt viengadīgo un daudzgadīgo ārstniecības augu kultūru sarakstu, kā arī šo kultūru audzēšanas pilnu izmaksu orientējošos normatīvus;
- ⇒ veikt speciālo ārstniecības augu audzēšanas tehnikas vienību pārbaudi, salīdzināšanu un sertificēšanu Valsts Baltijas mašīnu izmēģinājumu stacijā.

(2) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

- ⇒ turpināma valsts atbalsta programma "Lauksaimniecības ražošanas attīstība un tehniskā modernizācija" tajā papildus paredzot:
 - ilggadīgo ārstniecības augu platību pielīdzināšanu ilggadīgajiem stādījumiem, tādējādi piemērojot attiecīgo atbalsta mehānismu;
 - paredzot valsts atbalstu specializētas sertificētas ārstniecības augu audzēšanas un pārstrādes tehnikas un kalšu iegādei.

(3) Kvalitātes vadības programma

- ⇒ jāizstrādā un jāpieņem kvalitātes un nekaitīguma prasības ārstniecības augu produkcijai, harmonizējot tās ar ES prasībām, kā arī atbilstoša kontroles sistēma.

(4) Tirgus veicināšanas programma

- ⇒ jāveic ārstniecības augu produkcijas realizācijas papildus tirgu izpēte.

b) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

- ⇒ efektīvas un ilgtspējīgas ārstniecības augu ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā;
- ⇒ koordinējošas ražotāju pašpārvaldes sistēmas izveidošana un resursu apvienošana produkcijas pārdošanas un pārstrādes sistēmas izveidošanai.

4.15.6. Vēžu un saldūdens zivju audzēšana

Pašreizējā ražošanas attīstības līmeņa vērtējums

Preču produkcijas ražošana Latvijā vēl nenotiek. Šobrīd ir izveidoti eksperimentālie vēžu audzēšanas dīķi 4 ha platībā.

Pašlaik Latvijā ir 8 valsts zivjaudzētavas, kas galvenokārt ražo zivju mazuļus, kurus izlaiž dabīgās ūdens tilpnēs, ko izmanto zvejai. Audzējamās sugas ir laši, taimiņi, līdakas, līņi, upju nēģi, vimbas, zandarti un plauži. Pastāv arī dažas privātās zivsaimniecības, kuru saražotās produkcijas apjoms ir niecīgs.

Pašlaik Latvijā visvairāk audzē karpas (500 - 700 t/gadā) un nedaudz foreles (nepilnas 20 t/gadā).

Nozares konkurētspējas novērtējums

Iepriekšējie aprēķini ļauj veikt secinājumus par vēžu produkcijas konkurētspēju gan iekšējā, gan ārējā tirgū.

Saldūdens zivju audzēšana tirgum pie pašreizējā izmaksu līmeņa, ražošanas tehnoloģijas, apjomiem un kvalitātes līmeņa ar grūtībām spēj konkurēt iekšējā tirgū.

Vīzijas un to motivācija

Pārveidojot vecos karpu dīķus, 5 - 7 gadu laikā būtu iespējams uzsākt vēžu rūpniecisko audzēšanu vairāku simtu hektāru piemērotu dīķu platībā, kas nodrošinātu ne vien vietējā pieprasījuma apmierināšanu, bet arī labas eksporta iespējas. Gadā tiktu saražotas apmēram 150 - 200 t vēžu.

Uz z/s "Ozoliņi" bāzes ir izveidots vēžu mazuļu inkubācijas un ataudzēšanas centrs, iegādāts nepieciešamais vaislas un selekcijas materiāls. Ir noslēgti nodomu līgumi ar vairākām saimniecībām par vēžu audzēšanu.

Ir izstrādāta vēžu un saldūdens zivju audzēšanas attīstības programma, kurā paredzēts piesaistīt gan ārvalstu, gan vietējos līdzekļus.

Saldūdens zivju ražošana jāorientē uz zivju mazuļu audzētavu attīstīšanu un populācijas atjaunošanu dabīgajās ūdenstilpnēs.

Nozares attīstību ierobežojošās problēmas un to risinājumi

Rūpnieciska vēžu audzēšana Latvijā līdz šim nav notikusi, tāpēc vēžu ražotājiem trūkst zināšanas un pieredzes, nav pietiekami attīstīts genofonds, nav zināmi konkrēti vēžu produkcijas realizācijas tirgi.

Saldūdens zivju audzēšana pie pašreizējām tehnoloģijām un tirgus konjunktūras nav rentabla.

Šo problēmu daļēja vai pilnīga atrisināšana iespējama, veicot sekojošu pasākumu kompleksu:

a) Valsts līdzdalība ražošanas problēmu risināšanā

⇒ sākumposmā valsts atbalsts varētu aprobežoties sedzot daļu (Ls 100 000) no vēžu un saldūdens zivju audzēšanas attīstības programmas izmaksām (kopējā programmas izmaksu summa sastāda 2,44 miljonus Ls), kuras sekmīga īstenošana nodrošinātu vēžu un zivju akvakultūras centru izveidi, vēžu monitoringa sistēmas izveidi, racionālas vēžu ražošanas uzsākšanu, zivju mazuļu ataudzēšanu, kā arī vēžu un saldūdens zivju uzglabāšanas un pārstrādes jaudu izveidi.

(1) Pētījumi un izglītošana

⇒ vēžkopju apmācības programmu izveide;
⇒ dažādu akvakultūras un saldūdens zivju audzēšanas tehnoloģiju izpēte un salīdzināšana;
⇒ slimības, profilakse, sanitārā kontrole, veterinārija;
⇒ tehnoloģiju izpēte.

(2) Kvalitātes vadības programma

⇒ Nekaitīguma un minimālo kvalitātes rādītāju izstrāde;
⇒ standartizācijas noteikumu izstrāde;
⇒ nepieciešama kontrole pār slimībām un antibiotikām;
⇒ Ražošanas sertifikācijas noteikumu izstrāde un darbības nodrošināšana.

(3) Institucionālā vadība

⇒ vēžaudzētāju un zivjaudzētāju asociāciju darbības attīstības veicināšana;
⇒ normatīvo aktu izstrāde vēžkopības centru un vēžaudzētavu organizēšanai;
⇒ dabīgo ūdenskrātuvju aizsardzības pasākumu izstrāde un īstenošana;
⇒ publisko upju un svarīgāko ezeru zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumu izstrāde.

(4) Kapitālieguldījumi un tehnoloģiskā modernizācija

⇒ jāturpina īstenot valsts atbalsta programmas "Atbalsts netradicionālajām nozarēm" un "Valsts atbalsts lauku attīstībai", to ietvaros sekmējot vēžu pārstrādes jaudu radīšanu, inkubācijas centru izveidi, nobarošanas saimniecību tehnoloģiskā aprīkojuma izveidi.

(5) Tirgus veicināšanas programma

⇒ jāveic potenciālo ārējo tirgu izpēte.

(6) Saimniecību uzdevumi problēmu risināšanā

⇒ efektīvas un ilgtspējīgas vēžu ražošanas tehnoloģijas izvēle un ieviešana saimniecībā;

⇒ koordinējošas ražotāju pašpārvaldes sistēmas izveidošana un resursu apvienošana produkcijas pārdošanas un pārstrādes sistēmas izveidošanai.

4.16. Kopsavilkums

Pēc šodienas stāvokļa vērtējuma, vidēji ilgā laika periodā lauksaimniecības nozaru attīstības politikas pamatā nozaru ranžējums pēc to prioritātēm tiek iedalīts četrās grupās:

1. **Prioritārās nozares, kuras raksturojas ar ievērojamu ražošanas un eksporta potenciālu:**
 - *piensaimniecība;*
 - *cūkgaļas ražošana;*
 - *graudkopība, kas cieši saistīta ar cūkgaļas ražošanu;*
 - *tīlpumainās lopbarības ražošana, kura savukārt cieši saistīta ar piensaimniecību.*
2. **Stratēģiski nozīmīgās nozares, kuras raksturojas ar iekšējā tirgus piesātināšanu un/vai eksporta potenciālu:**
 - *putnkopība;*
 - *kartupeļu ražošana;*
 - *dārzenkopība;*
 - *augļkopība;*
 - *zirgkopība;*
 - *cukura ražošana.*
3. **Perspektīvās nozares, kuru ražošanas apjomi ir nelieli, bet nākotnē tie varētu pieaugt, un kuru galvenais uzdevums pašlaik ir lauksaimniecības nodarbinātības dažādošana:**
 - *bioloģiskā lauksaimniecība;*
 - *netradicionālās lauksaimniecības nozares;*
 - *aitkopība;*
 - *kazkopība.*
4. **Nozares, kurām nepieciešama papildu analīze, jo šobrīd bez valsts cenu dotācijām tās nespēj ražot konkurētspējīgu produkciju:**
 - *linkopība;*
 - *liellopu gaļas ražošana.*

Valsts ekonomiskais atbalsts tiek paredzēts visām lauksaimniecības nozarēm, tādēļ **lēmumu** par savas lauksaimnieciskās darbības virzienu **katrs uzņēmējs pieņem individuāli.**

5. LAUKSAIMNIECĪBAS RAŽOŠANAS KVALITĀTES VADĪBA

5.1. Vispārējie principi

Lauksaimniecības produkcijas kvalitātes vadībā likumdošanas process (viss tiesisko aktu un normatīvo dokumentu kopums, kas regulē un padara likumīgas lauksaimniecības un pārtikas produkcijas kvalitātes prasības un prasības, kas nodrošina nekaitīgumu cilvēka veselībai, dzīvībai un videi, kā arī augu un dzīvnieku veselību, un nosaka to kontroles mehānismus) ir primārs.

Lauksaimniecības produkcijas kvalitātes vadība balstīta uz diviem pamatnosacījumiem:

- ⇒ normatīvo aktu un dokumentācijas sakārtošana, sistematizācija, kā arī veco normatīvo aktu nomaiņa, harmonizējot tos ar starptautiskajām prasībām un regulāra aktualizācija;
- ⇒ kontroles sistēmas (paškontrole, valsts uzraudzība un brīvprātīga sertifikācija) optimizācija un realizācija, tādējādi radot priekšnosacījumus brīvai preču kustībai un patērētāju tiesību aizsardzībai.

Lauksaimniecības nozares kvalitātes vadīšanas darba organizēšanā pakāpeniski ieviest ISO 9000 sērijas standartu prasības.

Lauksaimniecības produkcijas kvalitātes vadības optimizācija saistās ar Nacionālās programmas kvalitātes nodrošināšanai īstenošanu.

5.2. Situācijas raksturojums

Kvalitātes un tās kontroles jautājumus **likumdošanas augstākajā līmenī** Latvijā regulē sekojoši likumi:

- ⇒ Lauksaimniecības likums;
- ⇒ Pārtikas aprites uzraudzības likums;
- ⇒ likums “Par atbilstības novērtēšanu”;
- ⇒ likums “Par veterinārmedicīnu”;
- ⇒ Ciltsdarba likums;
- ⇒ Augu aizsardzības likums;
- ⇒ likums “Par patērētāju tiesību aizsardzību” u.c..

Likumdošanas otrajā līmenī (MK noteikumi, lēmumi u.c.) minētos jautājumus regulē saskaņā ar augšminētiem likumiem izstrādāti, ES prasībām atbilstoši “horizontālie” un arī “vertikālie” (atsevišķām produktu grupām) normatīvie dokumenti.

Likumdošanas trešais līmenis - standarti, tehniskie noteikumi u.c. atsevišķām produktu grupām vai produktiem ir visnesakārtotākā joma, kura prasa noteiktas sistēmas ieviešanu, esošās dokumentācijas izvērtēšanu un sakārtošanu.

Likumdošanas otrajā un trešajā līmenī paralēli darbojas gan LR normatīvā dokumentācija, gan bijušās Latvijas PSR un PSRS normatīvā dokumentācija, kas rada problēmas gan produkcijas ražotājiem, gan uzraudzības un kontroles institūcijām.

5.3. Normatīvo aktu un dokumentācijas izstrāde un harmonizācija ar starptautiskām prasībām

Normatīvo aktu un dokumentācijas izstrāde, sakārtošana, harmonizācija ar starptautiskām prasībām un to tālāka aktualizācija tiek īstenota, pamatojoties uz Nacionālo programmu integrācijai Eiropas Savienībā, ievērojot prioritāros virzienus lauksaimniecībā un pārtikas rūpniecībā. Pamatojoties uz kvalitāti un tās kontroli regulējošajiem normatīvajiem aktiem, izmantojot koncepciju par higiēnas prasībām pārtikas aprītē un valsts programmu “Standartizācijas attīstība Latvijā”, kā arī saskaņā ar Nacionālās programmas integrācijai Eiropas Savienībā prioritārās darbības anketu “Nacionālā pārtikas kvalitātes kontroles sistēmas pilnveidošana” veicami šādi pasākumi:

- 1) līdz 2000. gadam sakārtot atbilstoši starptautiskajām prasībām normatīvo dokumentāciju, kas reglamentē un nosaka lauksaimniecības produkcijas un pārtikas nekaitīgumu cilvēka veselībai, dzīvībai un videi, dzīvnieku un augu veselību;
- 2) līdz 2002. gadam sakārtot atbilstoši starptautiskām prasībām normatīvo dokumentāciju, kas reglamentē un nosaka vispārējās prasības lauksaimniecības un pārtikas produkcijai, nozares standartizācijas veicināšanu. Nepieciešamības gadījumā, ja harmonizēto prasību tūlītēja ieviešana ir apgrūtināta no ražotāju, pārstrādātāju un tirgotāju puses, nosakāms pārejas periods līdz prasību pilnīgai ieviešanai;

3) ievērojot prioritāros virzienus lauksaimniecības un pārtikas produkcijas ražošanā un potenciālās eksporta iespējas, līdz 2000. gadam izstrādāt un sakārtot atbilstoši starptautiskām prasībām:

(1) piena un piena produktu nozarē

- ⇒ noteikumus par piena (izejvielas) obligātajām nekaitīguma un kvalitātes prasībām;
- ⇒ higiēnas prasības piena ražotājiem;
- ⇒ sanitārās prasības piena pārstrādes uzņēmumiem;
- ⇒ noteikumus par piena un piena produktu identifikāciju;
- ⇒ noteikumus par zāļu lietošanas ierobežojumiem produktīvajiem dzīvniekiem;

(2) labības un labības produktu nozarē

- ⇒ noteikumus par labības un labības produktu identifikāciju;
- ⇒ noteikumus par pesticīdu un nitrātu atlieku pieļaujamo daudzumu augu izcelsmes produktos;

(3) cūkgaļas ražošanas nozarē

- ⇒ noteikumus par cūku kautķermeņu klasifikāciju;
- ⇒ higiēnas prasības gaļas pārstrādes uzņēmumiem;

(4) augļu un augļu pārstrādes produktu nozarē

- ⇒ noteikumus par augļu un augļu pārstrādes produktu identifikāciju;

(5) pārējās nozarēs normatīvo dokumentāciju sakārtot līdz 2002. gadam

1) Līdz 2001. gadam harmonizēt un aprobēt laboratorisko analīžu metodes starptautisko prasību izpildei 3. punktā minēto prioritāro lauksaimniecības un pārtikas produktu kontrolē. Pārējo lauksaimniecības un pārtikas produktu analīžu metožu harmonizēšanu un aprobāciju veikt līdz 2003. gadam.

5.4. Kontroles sistēmas optimizācija un realizācija

Lauksaimniecības un pārtikas produkcijas kontroles sistēmas sekmīgas realizācijas pamatā ir kontroles sistēmas bāzēšanās uz trim kontroles līmeņiem :

- ⇒ valsts uzraudzību un kontroli;
- ⇒ uzņēmumu paškontroli;
- ⇒ brīvprātīgu trešās puses sertifikāciju.

Lauksaimniecības un pārtikas produkcijas kontroles sistēmas optimizācija pamatojas arī uz 1998. gada 16. jūnija pieņemtajiem Ministru Kabineta noteikumiem nr. 221 "Noteikumi par pilnvaru sadalījumu starp ministrijām pārtikas aprites valsts uzraudzības un kontroles nodrošināšanai", kuri izstrādāti, pamatojoties uz Pārtikas aprites uzraudzības likumu. Lai īstenotu noteikumos nosacīto valsts uzraudzību un kontroli, ar Zemkopības ministrijas 1998. gada 6. jūlija rīkojumu nr. 141 noteiktas ministrijas pakļautībā un pārraudzībā esošo kontroles dienestu valsts uzraudzības un kontroles sfēras, kā arī uzraudzības programmu izstrādes termiņi.

Pārtikas aprites uzraudzības likumā noteikto valsts uzraudzības un kontroles funkciju pilnīgu realizāciju kavē tas, ka nav izstrādāti saskaņā ar likuma 5. panta nosacījumiem Ministru kabineta noteikumi par pārtikas uzņēmumu atzīšanas un reģistrācijas kārtību.

Lauksaimniecības un pārtikas produkcijas kontroles sistēmas optimizācijai un kvalitātes vadības pilnveidošanai nepieciešams:

1) līdz 2000. gadam optimizēt un sakārtot Zemkopības ministrijas pakļautībā un pārraudzībā esošo kontroles dienestu struktūru un funkcijas likumdošanas izstrādes un

- kontroles jomā, par pamatu ņemot nepieciešamību pilnībā nodrošināt valsts uzraudzības un kontroles realizāciju;
- 2) līdz 2000. gadam izstrādāt un pieņemt saskaņā ar Pārtikas aprites uzraudzības likuma 5. pantu Ministru kabineta noteikumus, kas nosaka pārtikas uzņēmumu atzīšanas un reģistrācijas kārtību. Līdz ar to būs iespējams panākt, ka nākotnē lauksaimniecības pārstrādes produktu ražošanā var piedalīties tikai atzīti pārstrādes un tirdzniecības uzņēmumi;
 - 3) līdz 2002. gadam optimizēt, sakārtot un nodrošināt ar nepieciešamo tehnisko aprīkojumu laboratorijas, kuras iesaistītas valsts uzraudzības un kontroles nodrošināšanā;
 - 4) pastiprināt sadarbību ar lauksaimniecības un pārtikas produkcijas ražotājiem un pārstrādātājiem, viņu informētības, sapratnes un atbildības paaugstināšanai;
 - 5) ievērot PTO, GATT, *Codex Alimentarius* u.c. starptautiskās tirdzniecības pamatprincipus un prasības;
 - 6) līdz 2001. gadam izstrādāt atliekvielu monitoringa programmu.

5.5. Pasākumi kvalitātes vadīšanas līmeņa paaugstināšanai

- 1) Specializēto lauksaimniecības preču produkcijas ražotāju īpaša izglītošana kvalitātes būtības, nozīmes, tās veidošanās un vadīšanas iespēju un ekonomiskās nepieciešamības jautājumos.
- 2) Speciālās informatīvās, normatīvās un kvalitātes vadīšanas tehnoloģisko rokasgrāmatu un citas nepieciešamās literatūras tūlītēja sagatavošana, izdošana un piesūtīšana visām specializētām saimniecībām.
- 3) Kvalitatīvas produkcijas ražošanas motivācijas spiediena paaugstināšana ar cenu diferenci un citiem pasākumiem.

6. VALSTS EKONOMISKAIS ATBALSTS LAUKSAIMNIECĪBAI

6.1. Valsts atbalsta pasākumi un to mērķis

Valsts atbalsts lauksaimniecībai var izpausties vairākos veidos:

- ⇒ valsts budžeta tiešās subsīdijas noteiktām, valdības akceptētām mērķa programmām;
- ⇒ valsts budžeta dotācijas noteiktām budžeta programmām;
- ⇒ valsts budžeta investīcijas konkrētiem projektiem, kas saistīti ar lauksaimniecības infrastruktūras izveidošanu un sakārtošanu;
- ⇒ iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi;
- ⇒ lauksaimniecības produktu eksportu veicināšanas pasākumi;
- ⇒ tirgus intervences pasākumi;
- ⇒ netiešās valsts subsīdijas, kas īstenojas nodokļu un citu maksājumu atbrīvojumos, atlaidēs, atvieglojumos, kompensācijās un citos veidos;
- ⇒ citi pasākumi.

Valsts atbalsta pasākumu mērķis ir sekmēt lauksaimniecības veidošanos par nozari, kas spētu integrēties Eiropas koptirgū un ražotu pasaules tirgus prasībām atbilstošu preču produkciju, konkurējot ar citu valstu ražojumiem kvalitātes un ražošanas izmaksu jomā.

6.2. Valsts budžeta subsīdijas lauksaimniecībai

1997. gadā izstrādātās un Valdībā akceptētās Valsts atbalsta programmas galvenais mērķis ir pakārtots augstāk formulētajam valsts atbalsta pasākumu vispārējam mērķim: radīt priekšnoteikumus specializētu, konkurētspējīgu saimniecību attīstībai un pārstrādājošās rūpniecības jaudu attīstībai eksportspējīgas produkcijas ražošanai.

Programmas ilglaicības un mērķu stabilitātes princips jā saglabā nemainīgs, nepakļaujoties politisko spēku populistiskajām interesēm, jo tikai tad lauksaimnieki var plānot savu mērķtiecīgu attīstību un tikai tad subsīdiju izmantošana būs visracionālākā un visefektīvākā.

6.2.1. Lauksaimniecības subsīdiju izmantošanas programma un tās attīstība

a) 1999. un nākošajos gados jāturpina ekonomikas zinātnieku un Zemkopības ministrijas speciālistu kopīgi izstrādātās, valdības akceptētās un 1998. gadā aprobētās tiešo subsīdiju programmas:

- 1) Augšņu kultūrtehniskā un agrotehnoloģiskā ielabošana;
- 2) Lauksaimnieciskās ražošanas attīstība un tehnoloģiskā modernizācija, tajā papildus paredzot:
 - ⇒ valsts atbalstu tikai tiem lopu mītņu būvniecības un rekonstrukcijas projektiem, kuri nodrošina noteiktu zoohigiēnisko un sanitārhygiēnisko noteikumu ievērošanu;
 - ⇒ nepieciešamo olu marķēšanas un pakošanas iekārtu iegādi olu ražošanas uzņēmumos;
 - ⇒ atsevišķu apakšprogrammu kompleksas auglīkopības produkcijas un dzērveņu ražošanas un pirmapstrādes sistēmas izveidošanai, tajā skaitā arī saldēšanas jaudu izveidošanai, augļu glabātavas celtniecībai;
 - ⇒ atbalstu ražotāju kooperatīvām organizācijām glabātuvju būvniecībai un iekārtošanai, kas piemērotas dārzeņu uzglabāšanai un sagatavošanai pārdošanai; saglabāt pastāvošās tirgus barjeras;
 - ⇒ dzērveņu stādījumu pielīdzināšanu ilggadīgajiem stādījumiem, tādējādi piemērojot attiecīgo atbalsta mehānismu;
 - ⇒ atbalstu arī specializēta bioloģiski tīri ražotu graudu pārstrādes uzņēmuma izveidei.
- 3) Ciltsdarba attīstība, tajā paredzot:
 - ⇒ atbalstu konkurētspējīgas zirgkopības nozares attīstībai, to īstenojot sadarbībā ar Zirgaudzētāju biedrību;
 - ⇒ atbalstu aitkopības ģenētiskā potenciāla saglabāšanai.
- 4) Sēklkopības attīstība, tajā papildus paredzot:
 - ⇒ zālāju sēklas ražošanas atbalstīšanu (alternatīva- orientēties uz brīvu tirgu);
 - ⇒ pakāpenisku līdzvērtīgas ekonomiskās konkurences apstākļu ieviešanu starp Latvijā ražoto un ievesto sēklas materiālu.
- 5) Augstas kvalitātes produkcijas ražošana un glabāšana, tajā papildus:
 - ⇒ paredzot strauju cenu atbalsta samazināšanu linu produkcijai.
- 6) Netradicionālo nozaru attīstība un lauku vides sakārtošana;
- 7) Kredītu garantiju fonds;
- 8) Privāto mežu platību atjaunošana un lauksaimniecībā neizmantojamo zemju apmežošana;
- 9) Zivsaimniecības veicināšana.

b) Izstrādājamas un ieviešamas jaunas programmas:

- ⇒ īstermiņa kredītresursu pieejamības nodrošināšanai;

- ⇒ programma “Kvalitātes apliecinājuma un izcelsmes zīmes piešķiršana”, tās ietvaros paredzot arī atbalstu projekta līdzfinansēšanas formā preču zīmes izveidei piensaimniecības produktiem, cūkgaļai u.c. lauksaimniecības izcelsmes produktiem;
- ⇒ izstrādājot programmu ES noteikumiem atbilstošas kautuves iekārtošanai, piešķirt bezprocentu kredīta grantu pārstrādes uzņēmumu veidotai uzņēmējdarbībai ar kredīta dzēšanas iespēju pēc projekta mērķa sasniegšanas;
- ⇒ izveidot programmu “Atbalsts nozaru pašpārvaldes organizācijām”, paredzot atbalstu nozaru pašpārvaldes organizācijām, kas nodarbotos ar tirgus institucionālās vides veidošanu, kā arī produkcijas eksporta veicināšanu, sniedzot sākotnēju finansiālo atbalstu (līdz trīs gadiem) darba uzsākšanai;
- ⇒ programmas “Valsts atbalsts lauku attīstībai” ietvaros sekmēt sēņu pārstrādes jaudu radīšanu;
- ⇒ no zivsaimniecības fonda rast iespēju piešķirt Ls 100 000 sagatavotās Vēžkopības un saldūdens zivju audzēšanas attīstības programmas īstenošanas sākšanai.

6.3. Lauksaimniecības tirgus politikas attīstība

Tirgus politikas attīstība balstās uz pamatprincipu – lauksaimniecības un tās pārstrādes produktu **tirgū** galvenai un noteicošai lomai **jābūt privātajām uzņēmējstruktūrām**. Valsts uzdevums ir radīt labvēlīgus **apstākļus tirgus attīstībai un stabilitātei**.

Iekšējo un ārējo tirdzniecības politiku lauksaimniecības produktiem nevar atdalīt no Latvijas kopējās tirdzniecības politikas, kuras tuvākie **mērķi** ir:

- ⇒ iestāšanās Pasaules Tirdzniecības organizācijā (tālāk tekstā - PTO) un perspektīvā integrācija Eiropas Savienībā (tālāk tekstā - ES);
- ⇒ iekšējo tirgu regulējošo likumdošanas aktu sakārtošana atbilstoši PTO un ES prasībām;
- ⇒ atvērtākas un liberālākas ārējās tirdzniecības nosacījumu radīšana.

6.3.1. Situācijas raksturojums

a) Noslēgtie Brīvās tirdzniecības līgumi

Latvija, sākot ar 1994. gadu, ir noslēgusi septiņus Brīvās tirdzniecības līgumus (tālāk tekstā – BTL):

(1) Latvijas Republikas un Eiropas Savienības BTL.

Latvijas un ES BTL ir spēkā kopš 1995. gada 1. janvāra. Līguma uzbūvē ir paredzēti atsevišķi protokoli lauksaimniecības produktiem un pārstrādātiem produktiem.

Līguma darbības laikā ir veiktas šādas izmaiņas attiecībā uz pārstrādātiem produktiem:

- (i) Latvija ES produktu importam ir paredzējusi ievadmitas tarifu samazinājumu, aprēķinot un izņemot no tarifa produktā ietilpstošo rūpniecisko komponenti;
- (ii) ES ir palielinājusi kvotas konditorejas izstrādājumiem - konfektēm, cepumiem, vafelēm. Alkoholiskajiem dzērieniem tiek noteikts samazināts tarifs ar neierobežotu daudzumu.

(2) Latvijas Republikas un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas BTL.

EBTAs valstis ir Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice. Šis BTL ir spēkā no 1996. gada 1. jūnija.

(3) Latvijas Republikas BTL ar Centrāleiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas valstīm.

CEBTAs valstis ir Čehija, Slovākija, Slovēnija, Polija un Ungārija. Pašlaik ir spēkā BTL starp LR un Čehiju / Slovākiju (tika parakstīti vienlaicīgi), Slovēniju, Poliju.

(4) Igaunijas Republikas, Latvijas Republikas un Lietuvas Republikas BTL ar lauksaimniecības produktiem.

Līgums par lauksaimniecības preču pilnīgi brīvu tirdzniecību starp trijām Baltijas valstīm stājies spēkā ar 1997. gada 1. janvāri. Brīvās tirdzniecības līgums ir priekšnosacījums tālākai savstarpējai integrācijai. Šis ir vienīgais BTL, kura ietvaros ir atceltas visas ievaduitas tarifu likmes un netarifu barjeras visās trijās valstīs.

Lai gan Brīvās tirdzniecības līgumi ir noslēgti, tomēr nav izstrādātas instrukcijas, kā šo līgumu ietvaros valsts nodrošina tirgus aizsardzības (*safeguard*) pasākumu ieviešanu.

b) Iepriekšējā un šajā gadā veiktie pasākumi, kas saistīti ar LR lauksaimniecības tirgus liberalizāciju:

(i) tika atceltas vienveidīgās un identiskās preču cenas, kuras bija jāpiemēro, nosakot nodokļu apmērus Latvijas Republikā importējamām precēm - pēc jaunā Muitas kodeksa pieņemšanas par pamatu tiek ņemta importētāja uzrādītā līgumcena. Darbojas no 1997. gada 1. septembra;

(ii) harmonizējot likumdošanu atbilstoši PTO prasībām, ir atcelti cukura, labības un labības izstrādājumu kvantitatīvie ierobežojumi - importa licencēšana paliek automātiska;

(iii) pakāpeniski tiek samazinātas ievaduitas tarifu likmes lauksaimniecības produktiem un pārstrādātiem produktiem:

⇒ pēc PB un SVF prasībām un pēc iestāšanās PTO, Latvija ir apņēmusies nepaaugstināt vidējās ievaduitas tarifu likmes virs 30 %, kā arī ir pārrēķināti specifiskie ievaduitas tarifi uz *ad valorem* šādiem produkcijas veidiem - labībai un labības izstrādājumiem, zālāju sēklām, lopbarībai, šokolādes konfektēm, miltu konditorejas izstrādājumiem;

⇒ pēc Zemkopības ministrijas un ražotāju iniciatīvas ir samazinātas ievaduitas tarifu likmes šādiem lauksaimniecības produktiem: margarīnam, grieztiem ziediem, augstvērtīgām lopbarības piedevām, dzērveņu stīgām, augstvērtīgas kvalitātes vīniem un vafeļu konusiem, lopbarības lizīnam.

c) Latvijas ārējās tirdzniecības raksturojums.

Kopējais lauksaimniecības produktu imports 1997. gadā pieaudzis par 28,6 %, bet eksports - par 5,2 %. Līdz ar to palielinājās tirdzniecības bilances deficīts, sasniedzot Ls 78,3 milj.. Sakarā ar finanšu un ekomomikas krīzēm Krievijā un Dievnidaustumāzijas, 1998. gada deviņos mēnešos Latvijas lauksaimniecības produkcijas eksports krasi samazinājās un pieauga imports, līdz ar to ārējās tirdzniecības deficītam pieaugot līdz Ls 99,3 milj..

1997. gadā negatīva tirdzniecības bilance ir ar visām ES valstīm, kaut gan eksporta apjomi ir palielinājušies tirdzniecībā ar Austriju, Beļģiju, Vāciju, Somiju, Īriju, Franciju, Nīderlandi. Tirdzniecībā ar NVS valstīm bilance ir pozitīva. Salīdzinot ar 1996. gadu, pieaugums ir par 13 %.

1997. gadā tirdzniecībā ar Baltijas valstīm bilance ir negatīva. Salīdzinot ar 1996. gadu, tā pieaugusi par 297 %. Eksporta apjomi 1997. gadā uz Igauniju un Lietuvu, salīdzinot ar 1996. gadu, ir pieauguši, attiecīgi par 19,5 % un 213 %.

Galvenie eksporta produkti - piena produkti, zivis un zivju izstrādājumi, konditorejas izstrādājumi. Sāk pieaugt minerālūdens, sulu un alkoholisko dzērienu eksporta apjomi.

6.3.2. Attīstības perspektīvie virzieni tuvākajiem 10 gadiem un to ietekmējošie faktori

Ārējās tirdzniecības ar lauksaimniecības produktiem politika arī nākotnē tiks liberalizēta, samazinot ievaduitas tarifus, atceļot ārpusstarifu tirdzniecības ierobežojumus, **par galveno importa produkcijas kontrolē izvirzot kvalitātes nosacījumus.**

Pilnveidojot likumdošanas aktus, kas attiecas uz iekšējo tirdzniecību, uzsvars jāliek uz:

⇒ vietējo lauksaimniecības izejvielu izmantošanu pārstrādes uzņēmumos un

⇒ veselīgas konkurences apstākļu radīšanu lauksaimniecībā.

a) Ārējie faktori

Tirdzniecības ar lauksaimniecības produktiem politiku ietekmēs vairāki ārējie faktori:

(i) Latvijas iestāšanās Pasaules Tirdzniecības organizācijā

Var prognozēt, ka Latvija PTO iestāsies 1998. gada beigās.

Ekonomiskie aspekti. Iestāšanās PTO ļaus Latvijā ražotos lauksaimniecības un tās pārstrādes produktus uz izdevīgākiem nosacījumiem eksportēt uz pārējām šīs organizācijas dalībvalstīm, kas, saskaņā ar PTO prasībām, arī pakāpeniski liberalizē savu tirdzniecību. Pēc Latvijas iestāšanās katru gadu, vadoties pēc iekšējās tirgus situācijas, lauksaimniecības produktiem būs iespējams noteikt esošajai situācijai atbilstošus ievadmuītas tarifu līmeņus, kas nepārsniegs piesaistītās tarifa likmes.

Problēmas. Latvijas likumdošana, kas skar iekšējā tirgus aizsardzību un valsts atbalstu lauksaimniecībai, jāsakārto atbilstoši šīs organizācijas prasībām.

(ii) Latvijas iestāšanās process ES.

Ekonomiskie aspekti. Iestājoties ES, Latvijas lauksaimniecībai būs pieejams ES kopējais lauksaimniecības produktu tirgus, kas dos iespējas bez muītas barjerām eksportēt savu produkciju uz pārējām ES valstīm.

Problēmas. ES likumdošanas apzināšana, ES pastāvošā finansīālā atbalsta (piem., ELSTR) piemērošana Latvijas vajadzībām un darbs pie Latvijas "Pozīcijas dokumenta" sarunās ar Eiropas Komisiju. Latvijas lauksaimniecības atbalsta līmeņa un struktūras pakāpeniska harmonizēšana ar Eiropas Savienībā esošo, ievērojot ES attīstības tendences.

Pasākumi:

⇒ līdz 1999. gada vidum ir jāapzina ES normatīvie akti, kas skar tirgus politiku, un ar tiem saistītās problēmas, kas radīsies, Latvijai iestājoties ES;

⇒ jānod secinājumi par likumdošanas aktiem, kuri var tikt harmonizēti nekavējoties un kuriem ir nepieciešams pārejas periods;

⇒ jāsapagatavo "Pozīcijas dokuments";

⇒ līdz iestāšanās brīdim ES jāapmāca speciālisti un jānodrošina tehniskā bāze ELSTR administrēšanai.

(iii) Latvijas ārējās tirdzniecības politikas liberalizācija, noslēdzot Brīvas tirdzniecības līgumus.

Ir sagatavoti noslēgšanai BTL ar Ukrainu, Turciju. Tuvākajā laikā tiks noslēgti BTL ar Ungāriju, Bulgāriju, Rumāniju. Tuvāko piecu septiņu gadu laikā Latvijas Republika slēgs BTL ar visām pārējām valstīm, kuras jau liberalizējušas savu tirdzniecību ar Eiropas Savienību.

Ekonomiskie aspekti. Slēdzot BTL, valstis vienojas par koncesijām valstu savstarpējā tirdzniecībā. Tādējādi tiek nodrošināti godīgas konkurences apstākļi tirdzniecībā un veicināta ekonomisko un kultūras sakaru attīstība starp šīm valstīm.

Problēmas. Tā ka lauksaimniecība lielākajā daļā pasaules valstu tiek aizsargāta, līgumslēdzējvalstīm ir problemātiski liberalizēt savstarpējo tirdzniecību ar lauksaimniecības produkciju.

(iv) Savstarpējo ekonomisko un tirdzniecības attiecību pilnveidošana un attīstīšana ar Neatkarīgo Valstu Savienību.

Ekonomiskie aspekti. NVS, lielākoties Krievijas, tirgus ir viens no ietilpīgākajiem Latvijas lauksaimniecības un pārtikas preču patērētajiem, jo šodien Latvijas eksportu ES ierobežo tās augstās kvalitātes prasības. Tai pat laikā šie produkti atbilst Krievijas un citu NVS valstu kvalitātes un nekaitīguma prasībām.

Problēmas. Ievērojot nestabilās attiecības ar Krieviju, ko ietekmē dažādi politiskie aspekti, lielākā daļa Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražotāju ir zaudējuši daļu tirgu šajā valstī. Ar NVS valstīm savstarpējo tirdzniecību apgrūtina norēķinu nestabilitāte un zemā pirktspēja.

Pasākumi:

- ⇒ jāveicina savstarpējā sadarbība Starpvaldību komisiju līmenī, pārrunājot turpmākās iespējas tirdzniecības režīma liberalizācijai;
- ⇒ attīstīt tirdzniecību arī ar pārējām NVS valstīm, ar kurām Latvijai jau līdz šim ir pozitīva tirdzniecības bilance.

b) Iekšējie faktori

Starp iekšējiem faktoriem, kas nosaka valsts ārējās tirdzniecības politiku tirdzniecībā ar lauksaimniecības precēm, var minēt šādus:

- (i) nepieciešamība veikt lauksaimniecības un tās produktu pārstrādes rūpniecības pārstrukturēšanu. Tā prasa lielus kapitāla ieguldījumus un laiku šo ieguldījumu apgūšanai un ražošanas efektivizēšanai. Tas īslaicīgi samazina nozares konkurētspēju;
- (ii) Latvijas ekonomikas ierobežotās iespējas valsts budžetā novirzīt līdzekļus eksporta atbalstam;
- (iii) lauksaimniecības ražošanas potenciāls ir lielāks kā iekšējā tirgus ietilpība, tāpēc augstu tirgus barjeru noteikšana:
 - ⇒ ražotājiem rada iespaidu par savas produkcijas augsto konkurētspēju;
 - ⇒ izraisa pretreakciju no valstīm, kas var būt potenciālie eksporta tirgi.
- (iv) nesakārtota valsts ekonomiskā robeža rada nevienlīdzīgas konkurences apstākļus ar produkcijas importētājiem iespējamo muitas nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa maksājumu nenokārtošanas gadījumā;
- (v) atšķirīgās tendences Latvijas un citu valstu, īpaši Baltijas valstu, lauksaimniecības politikas attīstībā, ieviešot tirgu kropļojošus valsts atbalsta pasākumus.

6.3.3. Latvijas lauksaimniecības tirgus politikas attīstības virzieni.

a) Iekšējā tirgus aizsardzības un antidempinga pasākumu ieviešana

Ekonomiskie aspekti. Šie mehānismi stājas spēkā, kad vietējo ražotāju apdraud importētās produkcijas apjomi vai to zemā (dempinga) cena, uz laiku ierobežojot konkrēta produkta importu valstī.

Problēmas. Iekšējā tirgus aizsardzības un antidempinga pasākumu likumdošana ir jāsakārto atbilstoši PTO prasībām.

Pasākumi. Ekonomikas ministrijā tiek izstrādāta normatīvā bāze šo mehānismu ieviešanai un realizācijai. Pamatojoties uz to un citiem Latvijā spēkā esošiem likumiem, izstrādāt antidempinga pasākumu programmu, kuru iedarbināt nepieciešamības gadījumā.

(i) Izmaiņas LR likumā "Par cukuru"

Problēmas. Latvijas cukura tirgu regulējošā likumdošana un cukura rūpniecība neatbilst ES prasībām.

Pasākumi. Nepieciešams sagatavot grozījumus likumā "Par cukuru" un atkārtoti iesniegt izskatīšanai Saeimā. Grozījumi paredzēs akcentēt vietējās lauksaimniecības izejvielas - Latvijā saražotā cukura - izmantošanu Latvijas pārtikas rūpniecības uzņēmumos, lai ražotu produkciju vietējam tirgum un eksportam. Grozījumus likumā paredzēts izstrādāt, pamatojoties uz ES cukura likumdošanu.

b) Eksporta veicināšanas stratēģija

Problēma - Valstī veidojas ražotās lauksaimniecības produkcijas pārpalikums, salīdzinot ar iekšējā tirgus ietilpību. Tomēr šī produkcija vēl nespēj konkurēt pasaules tirgū bez valsts atbalsta.

Pasākumi :

(1) sadarbībā ar ražotājiem un zinātniekiem veikt lauksaimniecības produktu tirgus un eksporta iespēju izpēti šādiem produktiem:

- ⇒ piena produktiem;
- ⇒ kartupeļu pārstrādes produktiem (NVS un citos tuvējos tirgos);
- ⇒ labībai;
- ⇒ dārzenkopības produkcijai;
- ⇒ aitkopības nozares produkcijai;
- ⇒ dzērveņu produkcijai;
- ⇒ šķirnes zirgiem;
- ⇒ vēžu produkcijai;

(2) sadarbībā ar ražotājiem un pārstrādātājiem izstrādāt lauksaimniecības produktu eksporta līdzsvarotu un harmonizētu valsts programmu, paredzot **mērķtiecīgu eksporta produkcijas ražošanu** noteiktam tirgum, sākot ar ražojamā lauksaimniecības produkcijas veida un kultūras izvēli. Programmas īstenošanā papildus valsts finansu līdzekļiem izmantot arī privātā sektora līdzekļus;

(3) pilnveidot tirgus informācijas tīklu;

(4) veikt citus pasākumus, kas veicinās eksporta tirgu apgūšanu un eksportu. Nepieciešamības gadījumā valstij līdz ar produkcijas potenciālajiem eksportētājiem jāveido A/S “*Lauksaimniecības produkcijas eksporta veicināšanas aģentūra*”;

(5) virzīt ZM lauksaimniecības atašeju darbību uz Latvijas lauksaimniecības produkcijas noieta veicināšanas attīstību attiecīgajās valstīs;

(6) labības un pārējo nozaru pašpārvaldes organizācijām jāizveido spēcīgas attiecīgās nozares lauksaimniecības un tās pārstrādes produktu eksporta organizēšanas vienības;

(7) VAS *Eksportkredīts*, sadarbībā ar VAS *Eksporta garantiju fonds*, jāuzņemas faktoringa darījumu starpnieka loma, samaksājot eksportētājam pilnu cenu tūlīt pēc darījuma noformēšanas un iekasējot samaksu no darījuma partnera - ārvalsts pircēja.

c) Iekšējā tirgus veicināšanas stratēģija

Iekšējā tirgus attīstības veicināšanas pamatā ir liekami šādi priekšnoteikumi:

- ⇒ godīgas konkurences radīšana starp dažādiem tirgus dalībniekiem, nodrošinot iekšējā tirgus aizsardzību pret lauksaimniecības preču kontrabandu, ZM aktīvāk sadarbojoties ar VID;
- ⇒ fitosanitārās un veterinārās robežkontroles attīstība, neļaujot ievest produkciju, kas neatbilst Latvijas sanitārajām un kvalitātes prasībām un apdraud ražošanu un patērētāju Latvijā;
- ⇒ jānodrošina informācijas pieejamība par norisēm iekšējā tirgū un nepieciešamības gadījumā jāiedarbina brīvās tirdzniecības līgumos paredzētie tirgus aizsardzības mehānismi;
- ⇒ iekšējā tirgus stabilizēšana, nepieciešamības gadījumā izmantojot valsts intervences pasākumus, kuru mērķis ir samazināt Latvijā ražotās piena un graudu produkcijas tirgus sezonālās svārstības, līdz ar to veicinot cenu un norēķinu stabilitāti un regularitāti;
- ⇒ organizatoriski jāveicina lauksaimniecības produkcijas iekšējā tirgus institucionāla sakārtošana, t.sk., privāto starpnieku tīkla izveidošanās, kas produkciju uzpirktu un sagatavotu pārdošanai iekšējā un ārējā tirgū;
- ⇒ jānodrošina pastāvošo tarifu un netarifu pasākumu efektīva darbība iekšējā tirgus aizsardzībai cukuram, dārzeniem, kartupeļiem, cūkgaļai, liellopu gaļai, olām.

6.4. Finanšu un nodokļu politika lauksaimniecības attīstībai

Valsts īstenotās finanšu politikas mērķis lauksaimniecībā ir radīt nozarei labvēlīgus attīstības apstākļus:

- veidojot stabilu un ilglaicīgu nodokļu politiku;
- veicinot kredītresursu pieejamību un investīciju piesaisti;
- finansējot valsts uzraudzību pār lauksaimniecībā notiekošajiem procesiem no ikgadējā valsts budžeta likumā Zemkopības ministrijai paredzētajiem līdzekļiem.

6.4.1. Īss raksturojums

a) Kredītpolitika

Latvijas lauksaimniecībā pašlaik dominējošā ir sīkražošana. Saimniecībām vēl nav iespējams uzkrāt nepieciešamos apgrozāmos līdzekļus vai saņemt kredītus par pieņemamām procentu likmēm, lai veiktu nepieciešamos kapitālieguldījumus, intensificētu un racionalizētu ražošanu.

Lauksaimniecība kā nozare raksturojas ar lēnu kapitāla un apgrozības līdzekļu apriti, tādēļ tai ir nepieciešami labvēlīgāki kredītēšanas nosacījumi kā citām tautsaimniecības nozarēm.

Galvenās problēmas kredītu saņemšanā lauksaimniecībā ir:

- ⇒ salīdzinoši augstās kredītprocentu likmes;
- ⇒ nepietiekamās garantijas.

Pēc Latvijas Bankas datiem, 1997. gadā vidējā īstermiņa aizdevumu likme kredītiestādēs bija 14-17%. Novērtējot kapitāla aprites ātrumu un nozares ienesīgumu, var novērtēt, ka lauksaimniecības produkcijas ražotājiem un pārstrādātājiem ierobežojošās kredītu procentu likmes ir šādas: īstermiņa kredītiem apgrozāmo līdzekļu papildināšanai - nepārsniedzot 8-9%, bet ilgtermiņa kredītiem - nepārsniedzot 5-7%.

Šādu nosacījumu radīšana iespējama, vienīgi izmantojot ekonomiskās sviras, galvenokārt valsts atbalstam paredzētos finanšu līdzekļus, kas aprakstīti nodaļā "Valsts budžeta subsīdijas lauksaimniecībai".

Ar 1996. gadu Latvijā darbību ir uzsākušas krājaizdevu sabiedrības. Tā ir viena no iespējamajām lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, apvienojot viņu rīcībā esošos finanšu resursus, izsniegt īstermiņa aizdevumus, lai daļēji atrisinātu sezonālo apgrozāmo līdzekļu problēmu. Pēc Pasaules Krājaizdevu sabiedrību padomes Latvijas biroja informācijas līdz 1998. gada 1. jūnijam Latvijā darbojās 6 krājaizdevu sabiedrības, 4 no tām ir orientējušās uz lauksaimniecību. Šo krājaizdevu sabiedrību kopējie aktīvi ir salīdzinoši nelieli - Ls tūkst. 53,8 un tās apvieno 63 sabiedrības biedrus. Tādēļ būtu nepieciešams izskatīt atbalsta iespējas šo sabiedrību veidošanai.

b) Nodokļu politika

Nodokļu politikai lauksaimniecībā jābūt ilglaicīgai un stabilai, lai lauksaimniecības produkcijas ražotājiem dotu iespēju pieņemt pamatotus saimnieciskās darbības lēmumus.

1997. gadā valstī nodokļu sistēma būtiski nemainījās, tomēr ievērojami samazinājās nodokļu atvieglojumi lauksaimniecībā. Nodokļu atvieglojumu samazināšanās visjūtāmāk izpaudās **sociālā nodokļa** maksājumos, pārtraucot daļējas kompensācijas iemaksas sociālajā budžetā no pamatbudžeta līdzekļiem par lauksaimniecībā strādājošajiem.

Lauksaimniecībā nav nepieciešami nodokļu papildu atvieglojumi, taču, lai saglabātu stabilu lauksaimniecības ražošanas ekonomisko vidi, jā saglabā līdz šim spēkā esošie nodokļu atvieglojumi lauksaimniecībā, tajā skaitā ienākumu nodokļa atvieglojumi.

Likumprojektā par **vienotu ienākuma nodokli** paredzēta ienākuma nodokļa atlaide uzņēmumiem, kas veic lauksaimniecisko darbību, gadā Ls 10 par katru lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru, bet fiziskām personām saglabājot līdzšinējo neapliekamo ienākumu no lauksaimnieciskās darbības Ls 3000 apmērā. Vienlaicīgi likumprojektā ir paredzēts

pārejas periods 3 gadi, katru gadu neapliekamo ienākumu fiziskām personām samazinot par Ls 1000.

Lauksaimniecības produkcijas mazumtirgotājiem jābūt pilnīgi vienādiem nodokļu maksāšanas noteikumiem neatkarīgi no tirdzniecības vietas un uzņēmējdarbības veida.

c) Budžeta asignējumi un investīcijas

Zemkopības ministrijai valsts budžeta programmu realizācijai likumā "Par valsts budžetu 1998. gadam" paredzētie pamatbudžeta izdevumi sastādīja milj. Ls 45,9, no tā dotācija no vispārējiem ieņēmumiem milj. Ls 39,8, bet speciālajā budžetā plānoto programmu finansēšanai bija paredzēti - milj. Ls 21,1.

No pamatbudžeta dotācijām tiek finansētas:

- subsīdijas lauksaimniecības produkcijas ražotājiem *Ls milj.17,1;*
- valsts investīciju programmā iekļautie projekti *Ls milj. 1,1;*
- valsts funkciju realizācija lauksaimniecībā, zivsaimniecībā un mežsaimniecībā *Ls milj. 9,4;*
- lauksaimniecības izglītība *Ls milj. 12,2.*

Lai gan Lauksaimniecības likums stājās spēkā jau 1996. gada beigās, šī likuma 16. panta prasību - subsīdijas lauksaimniecībai nedrīkst būt mazākas par 3 % no pamatbudžeta kopējiem izdevumiem - izpilde ir nodrošināta tikai ar 1998. gada budžeta likumu, tādējādi panākot nozarei paredzētā finansējuma ievērojamu pieaugumu .

Zemkopības ministrijas valsts budžeta programmas 1997 - 1998. gados, Ls tūkst.

	Programmas nosaukums	1997.gada atskaite	Īpatsv. %	1998.g. plāns	Īpatsv. %
1	<i>Valsts atbalsts ES kvalitātes prasībām atbilstošas produkcijas ražošanai</i>	10039,2	33,9	17126,7	43,1
2	<i>Lauksaimniecība</i>	4483,9	15,1	6217,3	15,6
3	<i>Sanitārā robežu inspekcija</i>	625,8	2,1	945,2	2,4
4	<i>Veterinārmedicīna</i>	781,5	2,6	896,1	2,3
5	<i>Zivsaimniecība un zvejniecība</i>	244,9	0,8	217,9	0,5
6	<i>Nozares vadība</i>	1253,9	4,2	1289,9	3,2
7	<i>Izglītība</i>	11769,9	39,7	12696,1	32,0
8	<i>Kultūra</i>	47,9	0,2	56,2	0,1
9	<i>Valsts nozīmes datu pārraides tīkla uzturēšanas izdevumi</i>			148,8	0,4
10	<i>Iemaksas starptautiskajās organizācijās</i>	111,3	0,4	167,9	0,4
11	<i>Mežsaimniecības attīstība</i>	299,0	1,0	17,0	0
	KOPĀ	29657,3	100	39779,1	100

Lai daļēji nodrošinātu Lauksaimniecības likuma prasību izpildi, Zemkopības ministrijai 1999. gada budžetā ir nepieciešams finansējums **vismaz Ls milj. 48,4**, no tā valsts budžeta investīcijas Ls milj. 3,7. Subsīdijām lauksaimniecības produkcijas ražotājiem 1999. gada budžeta projektā ir jāparedz vismaz Ls milj. 18,5.

Finansu ministrijas sagatavotajā un Ministru kabinetā izskatīšanai iesniegtajā materiālā "Par valsts budžeta projektu 1999. gadam" Zemkopības ministrijai ir paredzēta valsts budžeta "tehniskā bāze" Ls milj. 42,4 (bez VIP), kurā ir iekļauti Ls milj. 6,0 akcīzes nodokļa atmaksai par lauksaimniecības produkcijas ražošanai izlietoto dīzeļdegvielu.

Zemkopības ministrija ir iesniegusi savus priekšlikumus **1999. gadā neatliekami īstenojamajiem pasākumiem kopumā par Ls milj. 12,2., kā arī** sagatavojuši un iesniegusi Ekonomikas ministrijā finansējuma pieprasījumu **valsts investīciju 1999.-2001. gada programmai kopumā Ls milj. 9,4**, no tā 1999. gadā īstenojamiem projektiem **Ls milj. 3,7.**

EM ir akceptējusi finansējumu 1999. gadā Ls milj. 2,34 sekojošiem VIP projektiem.

Valsts investīciju programma 1997.- 1999. gadam

	Programmas	1997. gads fakts, tūkst. Ls	1998. gads, tūkst. Ls	98./97. %	1999. gads (EM atbalstītie proj.), tūkst. Ls
1	INVESTĪCIJAS- pavisam	1079,2	1115	103,3	2340
2	Lauksaimniecības izglītības centru mat. tehn. bāzes attīstība	0	0	0	393
3	Melioratīvo būvju un objektu atjaunošanas programma	320	343	107,2	400
4	Zinātnes iestāžu materiālās bāzes attīstība	197	219	111,2	160
5	Nacionālā zivju atražošanas programma	80	48	60,0	107
6	Vidējo mācību iestāžu bāzes attīstība	219	238	108,7	283
7	Augstākā izglītība- LLU	160	250	156,3	290
8	Meža resursu reģistrs "Meža fonds" datu bāzes izstrāde	0	17	0	50
9	Dzīvnieku izcelsmes pārtikas valsts uzraudzības un kontroles sistēma				657
10	Celulozes rūpnīcas projekts	103,2		0	0

Lai sakārtotu Latvijas lauksaimniecību atbilstoši ES līmenim, ir nepieciešami ārkārtīgi lieli finansu ieguldījumi. Pēc ZM veiktajiem aprēķiniem, laika periodā no 1999. līdz 2005. gadam nozarē būtu papildus jāiegulda Ls milj. 960, no tā lauksaimniecības materiālās bāzes pārstrukturizācijai Ls milj. 800., ar cenu intervenci saistīto pasākumu kompleksa realizācijai Ls milj. 54, bet zivrrūpniecības attīstības programmai Ls milj. 73.

ES asociētajām valstīm 2000. gadā ir pieejama finansiālā palīdzība tautsaimniecības strukturālajām reformām, kura tiks virzīta transporta un vides infrastruktūru uzlabošanai un lauksaimniecības attīstībai. Tā kā strukturālās reformas laukos būs viena no ES strukturālā finansējuma prioritātēm un administrēšanas mehānisms šajā sektorā ir komplicētāks kā citās nozarēs, sagatavošanās process ir jāuzsāk iespējami ātrāk. 1998. gadā pie ZM ir izveidota pirmsiestāšanās fondu vienība.

Pirmsiestāšanās finansējums lauksaimniecībai sākotnēji varētu būt 20 - 25 MECU (apmēram Ls milj. 16,1) gadā, kam ir jānodrošina līdzfinansējums no nacionālā budžeta 25 - 30 %. Kā Latvijas puses nacionālais finansējums varētu būt daļa (Ls milj. 5 - 6) no valsts atbalstā lauksaimniecībai paredzētajiem līdzekļiem.

6.4.2. Pasākumi lauksaimniecības attīstībai finansu politikas jomā

a) Valsts budžeta asignējumi

(i) Ikgadējā valsts budžeta projektā valsts atbalsta pasākumu īstenošanai lauksaimniecībā jāparedz ne mazāk kā 3 % no pamatbudžeta izdevumiem.

1999. gadā orientējoši tas varētu sastādīt Ls milj. 18,9. Jāpilnveido 1998. gadā uzsākto ilglaicīgo valsts atbalsta programmu turpmākā realizācija, subsīdijas izmantojot tikai konkrētu programmu realizācijai un noteiktu mērķu sasniegšanai.

(ii) 1999. gadā no subsīdiju līdzekļiem ir jāparedz nacionālā līdzfinansējuma daļa SAPARD finansējumam, finansu resursus akumulējot speciāli šim mērķim izveidotā fondā.

(iii) Tā kā 1999. gadā nav sagaidāms budžeta asignējumu straujš pieaugums valstisko funkciju realizācijai, ZM ir jāturpina darbs pie uzsāktās nozares pārvaldes institūciju reformas, attiecīgi pārstrukturējot arī finansējumu.

(iv) Akcīzes nodokļa par izlietoto dīzeļdegvielu kompensācijai Finanšu ministrijas budžetā 1999. gadā ir jāparedz vismaz Ls milj. 13 .

b) Kredītpolitika

(i) **Īstermiņa kredītpolitikai** jāsekmē lauksaimniecības tirgus funkcionēšana, veicinot pārstrādes uzņēmumu ieinteresētību kredītresursu piesaistīšanā norēķiniem ar nepārstrādātas lauksaimniecības produkcijas ražotājiem.

Papildus apgrozāmo līdzekļu piesaistīšanai nozarei un krājaizdevu sabiedrību darbības veicināšanai pagastos, varētu izskatīt jautājumu par krājaizdevumu sabiedrību pamatkapitāla palielināšanas daļēju subsidēšanu.

(ii) **Ilgttermiņa kredītpolitikai** jāveicina kredītresursu pieejamība lauksaimniecības produkcijas ražotājiem, izmantojot kredītu garantiju sistēmu (LAF), samazinot piesaistīto kredītu izmaksas un daļēji subsidējot kredītu pamatsummu.

⇒ Lai veicinātu kredītiestāžu ieinteresētību investēt resursus lauksaimniecībā, 1999. gadā kredītu garantiju fonda papildināšanai no subsīdijām jāparedz **Ls milj. 1,0**.

⇒ Jāturpina VAS "Lauku attīstības fonds" finansu līdzekļu papildināšana no privatizējamās VAS "Ventamonjaks" valsts kapitāldaļu privatizācijā gūtajiem ieņēmumiem.

c) Nodokļu politikā

(i) Nodokļu izmaiņu rezultātā nedrīkst pasliktināties lauksaimniecības nozaru finansiālais stāvoklis.

(ii) Likumprojektā par vienotu ienākuma nodokli paredzētā pašreizējā ienākuma nodokļa atvieglojuma fiziskām personām Ls 3000 gadā atcelšana ir jāīsteno pakāpeniski triju gadu laikā pēc vienotā ienākuma nodokļa likuma stāšanās spēkā, ik gadus samazinot atvieglojumus par vienu tūkstoši latu.

(iii) Akcīzes nodokļa par lauksaimniecības produkcijas ražošanai izlietoto dīzeļdegvielu kompensācija arī turpmāk ir jāadministrē Valsts ieņēmumu dienesta teritoriālajām struktūrām.

7. PASĀKUMI INSTITUCIONĀLĀS VIDES ATTĪSTĪBAI

Kopumā pasākumus nozares institucionālās vides attīstībai jāiedala divās daļās:

⇒ tiesiskās vides attīstība;

⇒ normatīvo dokumentu īstenošanas organizatoriskais un institucionālais nodrošinājums.

7.1. Likumdošanas bāzes attīstība

1) Jāizskata likuma "Par zemes nomu" izstrādāšanas un pieņemšanas mērķtiecība, pozitīva risinājuma gadījumā izstrādājot tā projektu.

2) Jāpieņem jaunā redakcijā Veterinārmedicīnas likums un no tā izrietošie tiesību akti, ievērojot notikušās daudzveidīgās izmaiņas laikā pēc pašlaik spēkā esošā likuma "Par veterinārmedicīnu" pieņemšanas.

- 3) Jāpieņem jaunā redakcijā Augu aizsardzības likums un no tā izrietošie tiesību akti.
- 4) Jāizskata likuma "Par saimniecisko pašpārvaldi" izstrādāšanas un pieņemšanas mērķtiecība, pozitīva risinājuma gadījumā izstrādājot tā projektu.
- 5) Jāpapildina attiecīgie MK noteikumi par *Eksporta garantiju fonda* iesaistīšanu piena un labības produktu eksporta atbalsta pasākumu sistēmā.
- 6) Graudu kvalitātes standarti jāpielīdzina ES normatīviem.
- 7) Jāsagatavo MK noteikumi par valsts intervenci lauksaimniecības produktu tirgū.
- 8) Jāizstrādā vienots normatīvais dokuments lopbarības kvalitātes vērtēšanai un kontrolei.
- 9) Jāizstrādā normatīvie dokumenti par videi bīstamās lauksaimniecības tehnikas (miglotāji, minerālmēsli izkliedētāji u.tml.) izmantošanu.

7.2. Organizatoriskie un ieviešanas pasākumi

- 1) Jānodala atbildības sfēras starp dažādām Zemkopības ministrijas struktūrvienībām un tās pārziņā esošajām institūcijām par nepieciešamās institucionālās vides radīšanu (normatīvo dokumentu izstrādāšana un pieņemšana) atbilstoši MK noteiktajam atbildības sadalījumam starp ministrijām.
- 2) Jāizveido specializēts iecirknis augu šķirņu atzīšanas testa pārbaudei (AVS tests).
- 3) Jāpabeidz izveidot centralizētas veterinārā reģistra un dzīvnieku apzīmēšanas sistēmas, kas ļautu identificēt produkcijas piegādātāju un viņa īpašumā esošos dzīvniekus.
- 4) Jāizveido zoohigiēnisko un sanitārhygiēnisko prasību normatīvā bāze.
- 5) Jāizveido vienota piena un piena produktu kvalitātes sistēma valstī.
- 6) Jāizveido cūkgaļas kvalitātes vērtēšanas sistēma valstī atbilstoši ES noteikumiem nr. 3220/84.
- 7) Jāizveido vienots liellopu liemeņu klasifikācijas sistēmu un kontroles mehānisms.
- 8) Jāizstrādā un jāpieņem vides aizsardzības prasības cūkkopības saimniecībām, harmonizējot tās ar ES pieņemtajām vides slodzes normām.
- 9) Jāizstrādā klasiskā cūku mēra izskaušanas programma.
- 10) Jāizstrādā olu marķēšanas prasības un to īstenošanas kontroles mehānisms olu pārdošanai Latvijas tirgū.
- 11) Jāizstrādā un jāievieš tirgus novērošanas pasākumi un antidempinga likumdošanas realizācijas programma.
- 12) Jāpapildina VAS *Eksportkredīts* funkcijas un darbības virzieni ar sadaļu par piena un labības produktu eksporta garantijām, paredzot, ka *Eksportkredīts* uzņemas risku pēc apmaksas norēķinam ar šo produktu pircēju, lai Latvijas piena un graudu ražotājs saņemtu pilnu samaksu.
- 13) Jāizstrādā cukurbiešu ražošanas noteikumi.
- 14) Jāizstrādā un jāievieš efektīva kartupeļu un augļkopības produkcijas importa fitosanitārās kontroles nodrošināšanas sistēma.
- 15) Jāizstrādā ES prasībām atbilstoša kartupeļu kvalitātes vadības un kontroles sistēma.
- 16) Jāizstrādāt kvalitātes vērtēšanas kritēriju sistēma, kas saskaņota ar ES direktīvām.
- 17) Kopā ar nozares pašpārvaldes institūcijām jāizveido atveseļota (elites) augļkopības stādmateriāla ražošanas sistēma.
- 18) Jāizstrādā vienots informācijas tīkls un efektīvas brīdināšanas sistēma augļaugu slimību un kaitēkļu apkarošanai.
- 19) Jāizstrādā zirgkopības ciltsdarba koncepcija.
- 20) Jāizstrādā zirgu identifikācijas sistēma.
- 21) Jāizstrādā zirgu vērtēšanas sistēma.
- 22) Jāizveido Latvijā aitas gaļas ražošanu reglamentējoša institucionālā vide.
- 23) Jāiestājas Augu jauno šķirņu aizsardzības starptautiskajā savienībā (UPOV).

24) Jāizveido un jāievieš pārraudzības sistēma zirgkopībā.

Pie dokumenta *“Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati”* izstrādāšanas piedalījās autoru kolektīvs:

Skaidrīte Aleksejeva, ZM Lopkopības nodaļas vecākā referente; **Juris Astičs**, A/f “Turība” zirgkopības stāļu vadītājs; **Ivars Āboltiņš**, Valkas rajona z/s “Ķempēni” īpašnieks; **Augusts Ārens**, Dr. biol., Latvijas Pārtikas centrs, Latvijas Biotehnoloģija; **Baiba Bāne**, ZM Budžeta un finanšu departamenta direktore; **Jānis Bērziņš**, SIA “Mārupe” siltumnīcu kombināta vadītājs, asociācijas “Latvijas dārznieks” valdes loceklis; **Augusts Brigmanis**, SIA “Pūres grauds” direktors; **Maija Brunovska**, ZM Lopkopības nodaļas vadītāja; **Emerita Buķele**, SIA “Latvijas Cukurs” ģenerāldirektore, Cukurbiešu audzētāju un pārstrādātāju asociācijas konsultante; **Valdemārs Dambekalns**, ZM jaunākais eksperts; **Valdis Dzenis**, ZM ministra padomnieks; **Pārsla Dzirne**, a/s “Putnu fabrika Ķekava” valdes locekle; **Dzintars Ermiņš**, LVAEI asistents; **Velta Feodorova**, Dr. agr., ZM Lauksaimniecības stratēģijas un kooperācijas departamenta direktore; **Māris Gailītis**, Dr. agr., SIA “Kurzemes sēklas” konsultants; **Erna Galvanovska**, ZM Lopkopības nodaļas vadītāja vietiece; **Modris Goba**, Zirgkopības konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, p.s. “Tērvete” priekšsēdētājs; **Dace Grinhofa**, LVLVZPI “Sigra” zinātniece; **Daira Kairiņa**, LLU Lopkopības katedras lektore; **Aigars Kalvītis**, Latvijas Piensaimnieku centrālās savienības Valdes priekšsēdētājs – prezidents; **Edīte Kaufmane**, Dr. biol., Dobeles DIS direktore; **Laima Klidziņa**, Jelgavas rajona z/s “Klidziņa” īpašniece; **Aivars Kokts**, SIA “Ulbroka” direktors; **Dzintars Kozulis**, Aitkopības konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, z/s “Zīles” īpašnieks; **Dzintra Kreišmane**, Dr. agr., ZM Pētījumu nodaļas vadītāja; **Ēriks Kreituzis**, Piena lopkopības konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, z/s “Ūdri” īpašnieks; **Inga Kubulniece**, ZM jaunākā eksperte; **Guntis Ķigulis**, SIA “Gunrand” direktors; **Dainis Lapiņš**, Dr. agr., Latvijas Lauksaimniecības universitātes Laukkopības institūta direktors; **Jānis Latvietis**, Dr. hab. agr. profesors, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, katedras vadītājs; **Pēteris Lazdiņš**, A/s “Jēkabpils cukurfabrika” direktors; **Evija Leoke** LVAEI asistente; **Rigonda Lerhe**, ZM jaunākā eksperte; **Pēteris Lībietis**, ZM Pētījumu un izglītības departamenta direktors; **Jānis Līvs**, Valmieras raj. SIA “Rūjiena” direktors; **Valentīna Lozovska**, Linkopības nozares konsultatīvās padomes priekšsēdētāja, z/s “Apsītes” īpašniece, SIA “Larelini” līdzīpašniece, Ludzas rajona lauksaimniecības departamenta galvenā agronome; **Valērijs Lukašonoks**, SIA “Larelini” prezidents; **Gundega Mičule**, ZM Kvalitātes vadības departamenta direktore; **Andris Miglavs**, Dr. oec., LVAEI direktors; **Uldis Miglavs**, Dr. agr. Priekuļu selekcijas stacijas direktora vietnieks zinātniskajā darbā; **Genovefa Norvele**, Dr. agr., profesore, Latgales lopkopības izmēģinājumu stacijas direktora vietniece zinātniskajā darbā, Šķirnes aitu audzēšanas padomes priekšsēdētāja; **Jānis Nudiens**, Putnkopības konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, Dr. agr. Latvijas Lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības institūts; **Uldis Osītis**, Dr. agr. LLU Lopkopības institūta direktora v.i.; **Oļegs Ozernovs**, firmas SIA “Micos” ģenerāldirektors; **Iveta Ozoliņa**, ZM Augkopības nodaļas vecākā referente; **Jānis Pastars**, Bauskas raj. z/s “Bērziņi” īpašnieks; **Visvaldis Pirksts**, Dr. oec., LVAEI zinātnieks; **Inga Purviņa**, ZM jaunākā eksperte; **Ilma Ramane**, Dr. hab. agr. LVLVZPI “Sigra” profesore, Nacionālās lopbarības padomes priekšsēdētāja vietniece; **Stefans Rāzna**, Liellopu gaļas ražošanas konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, a/s “Daugavpils gaļas kombināts” prezidents; **Ņina Riņniece**, ZM Lauku vides un kooperācijas nodaļas vadītāja; **Jānis Rubezis**, Liepājas rajona z/s “Izriede” īpašnieks; **Andis Rukmanis**, ZM jaunākais eksperts; **Dainis Rungulis**, ZM Lopkopības nodaļas vecākais referents; **Aivars Runtovskis**, Rēzeknes raj. Puštas pagasts z/s “Liepas” īpašnieks; **Antons Ruža**, Dr. hab. agr. profesors, Latvijas Lauksaimniecības universitātes augkopības katedras vadītājs; **Dainis Saukāns**, ZM Stratēģijas un kopsavilkuma nodaļas vadītāja vietnieks; **Gundega Sauškina**, Netradicionālo lauksaimniecības nozaru konsultatīvās padomes priekšsēdētāja, Z/s “Kalna purvs” īpašniece; **Valdis Sikсна**, ZM Augkopības nodaļas vecākais referents; **Māra Skrīvele**, Dobeles DIS zinātnes nodaļas vadītāja; **Mārtiņš Skuja**, a/s “Putnu fabrika Ķekava”, direktors; **Aiga Smiltāne**, ZM Tirgus politikas departamenta direktore; **Marija Smirnova**, ZM Augkopības nodaļas vadītāja vietniece; **Veneranda Stramkale**, Dr. agr. Viļānu selekcijas stacijas sēklkopības nodaļas vadītāja; **Aivars Strautnieks**, Dr. oec., LLU Ekonomikas fakultātes docents; **Kārlis Strazdiņš**, Ogres rajona z/s “Galiņi” īpašnieks; **Daina Šeļevska**, Smiltenes lauksaimniecības tehnikuma vilnas pārstrādes uzņēmuma “Tiltlejas” vilnas pārstrādes tehnoloģe; **Jāzeps Šnepsts**, Akciju sabiedrības “Preiļu siers” prezidents; **Kazimirs Špoģis**, Dr. hab. agr., LLU profesors, LZA kor. loceklis, LLMZA Goda loceklis; **Regīna Timbere**, Dr. agr., VZRU “Ražība” direktora vietniece; **Egils Tinte**, RBAC “Kurzeme” direktors; **Edgars Treiberģis**, Latvijas Zirgaudzētāju biedrības prezidents; **Aivars Upenieks**, Cukurbiešu ražošanas konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, p.s. “Līdums” priekšsēdētājs; **Ausma Veģe**, Dr. agr. docente Latvijas Lauksaimniecības universitāte; **Jānis Zutis**, Gaļas ražotāju un pārstrādātāju asociācijas izpilddirektors; **Jāzeps Sprūžs**, Dr. hab. agr. LLU profesors; LLU Ekonomikas fakultātes studenti: **Agnese Zīle**; **Aija Krūmiņa**; **Aiga Mikīte**; **Antra Bergholce**; **Arnis Ļaudanskis**; **Dace Priede**; **Edgars Selickis**; **Inga Jēkabsons**; **Jevgēnijs Kuzņecovs**; **Kristīne Zelča**; **Māris Rudzinskis**; **Oskars Kreitāls**; **Rita Mestere**.

Dokumenta kopsavilkumu, izmantojot prof. **Kazimira Špoģa** plānu, sagatavoja un atbildību par iespējamām neprecizitātēm uzņemas **Dainis Saukāns, Andris Miglavs, Evija Leoke, Inga Jēkabsons, Dzintars Ermiņš.**

Šī dokumenta izstrādāšana bija iespējama ar PHARE/CEAS/ASA projekta *“Institucionālā attīstība Latvijas lauksaimniecības atbalstam”* atbalstu.

1998. gada 3. decembrī.